Ugyanazon szerzőtől a következő tankönyvek jelentek meg egyházhatósági engedéllyel:

Katolikus Iskolai Biblia. I. rész: Ó-szövetség. Középiskolák II. osztálya számára ... ... 7. kiad.
Katolikus Iskolai Biblia. II. rész. Új-szövetség. Középiskolák III. osztálya számára ... ... 6. „
Katolikus Iskolai Biblia.
Polgári és Felsőbb leányisk. II. o. számára ... ... 15. „
Katolikus Szertartástan ... ... 23. „
Katolikus Hittan.
Középiskolák, Kereskedelmi és Tanítóképzők számára 5. „
Katolikus Erkölcstan.
Középiskolák VI. osztálya, Tanítóképzők és Kereskedelmi iskolák II. osztálya számára ... ... 7. „
Katolikus Egyháztörténet.
Középiskolák, Tanítóképzők és Kereskedelmi iskolák számára ... ... 7. „
Katolikus Egyháztörténet.
Polgári iskolák IV. osztálya számára (különös tekintettel a leányiskolákra) ... ... 19. „

Hittanárok és hitoktatók tiszteletpéldányokat kaphatnak, ha ezeket az alulírott nyomdától kérik.

Árengedményt csak a szerző adhat.

Megrendelhetők az

„ÉLET“ IRODALMI ÉS NYOMDA RT.-nál
Budapest, XI., Horthy Miklós-út 15.

Bírálatok e tankönyvekről.

„A középiskolák számára írt Bibliai Történetek című tankönyve valóságos remekmű. Csak dicsérni tudom az anyag beosztását, de különösen a régiségi és természettudományi jegyzetek igazán páratlanok.“ *(Ratzenböck Károly dr.,* Kőszeg.) — „Örömmel és dícsérettel emelem ki Fséged új, modern irányát, amelyet a bibliaoktatás terén úgy az anyag megválogatásában, mint pedig az illusztrációkban követ. Ez az irány nagyon alkalmas arra, hogy az ifjúságban az elemiben nyert érdeklődést fokozza, míg a mostanáig követett irány ezt az érdeklődést némileg lelohasztja, mert az ifjúság ez irány mellett nem nyert más benyomásokat, mint az elemiben, a biblia nem hatott az újdonság ingerével, a réginek ismétlése rendesen unalommal jár.“ *(Sztollár Tamás dr.,* Érsekújvár.) — „A Szert. induktív módszerével pompás. Örömmel...“ *(Fodor Nándor,* Aranyos-Torda.) — „Épen a Szertartástant tartom F. Ú. könyvei között a legsikerültebbnek. Világos, rövid — a gyermeknek is érde-

KATHOLIKUS HITTAN

GIMNÁZIUMOK, KÉPZŐK
ÉS KERESKEDELMI KÖZÉPISKOLÁK SZÁMÁRA

IRTA

DR. AUBERMANN MIKLÓS
OKL. KÖZÉPISKOLAI TANÁR

ÖTÖDIK KIADÁS

BUDAPEST
AZ „ÉLET“ IRODALMI ÉS NYOMDA RT. BIZOMÁNYA
(XI., HORTHY MIKLÓS-ÚT 15.)
1943.

Nihil obstat.

Dr. Michael Marczell
censor dioecesanus

Nr. 1427.

Imprimatur.
Strigonii, die 15. Maii 1934.

Dr. Julius Machovich
vicarius generalis

Felelős kiadó: *Dr. Aubermann Miklós.*

18.363. „Élet" Irod. és Nyomda Rt. Budapest, XI., Horthy M.-út 15. — Igazgató: Laiszky Jenő

TARTALOM

BEVEZETÉS.

ELSŐ RÉSZ. ISTENRŐL ÖNMAGÁBAN.

MÁSODIK RÉSZ. ISTEN MŰKÖDÉSÉRŐL.

I. teremtő Iste

II. A megváltó Istenről.

III. A megszentelő Istenről.

IV Istenről, mint végső célunkról.

BEVEZETÉS.

1. Az ember végső célja. A vallás és vallástan.

(Van felsőbb rendeltetésünk.) Hogy a világon mindennek van valami rendeltetése, vagyis hogy semmi sincs ok és cél nélkül, arról *a dolgok összehasonlítása,* egymásra való utalása és vonatkozása is meggyőz minket. Az égitestek kölcsönös vonzása és taszítása, pályafutása, nagysága, mozgása stb. mind arra szolgál, hogy a földön élet lehessen. Az élettelen lények (víz, levegő, föld stb.) felsőbb rendű célnak szolgálnak: táplálják a növény- és állatvilágot. A növények az állatok és emberek szolgálatában állanak, az állatok szintén magasabb célnak: az emberek működésének vannak alávetve. Nincs teremtmény, mely csak önmagáért volna a világon, hanem másért is van. Világos tehát, hogy a nagy mindenségben az embernek is van valami magasabb rendeltetése, mert különben fölösleges helyet foglalna el a teremtett lények sorában.

(Nem földi javakért vagyunk.) Mivel az ember nem önmagától való, nem is lehet csupán önmagáért. Tehát nem is helyezheti legfőbb céláját földi javak gyüjtésébe és élvezetébe.

A földi javak ugyanis *csak eszközök* a végső cél elérésére, de nem a tökéletes boldogság maga. A pénz egymaga nem biztosítja az egészséget, a hírnév nem csillapítja az éhséget, a hatalom nem szerzi meg számunkra mások önzetlen szeretetét, de a földi javak együttvéve sem adják meg a tökéletes boldogságot, mert *mulandók, sok gondot* és *aggodalmat* okoznak, csak megnehezítik és félelmetessé teszik számunkra a halált. Ha egyéb célunk nem volna, mint dolgozni a megélhetésért és a munka után megpihenni, akkor kár volt embereknek születnünk: *az állat ugyanazt teszi.* Azért mondja Jézus: „Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének pedig kárát vallja?“ (Máté 16, 26.). Boldog az ember, ki valami másért is él, nem csak önmagáért.

(Mi végett vagyunk tehát?) Tudósok és bölcsek régente és most sem adnak biztos feleletet e kérdésre: mi végett vagyunk a világon?

A legilletékesebb feleletet kétségkívül *maga az Alkotó* adhatja meg e kérdésre: mi végett vagyunk a világon? Ugyanaz, ki az egész világnak és minden egyes részének (égi testeknek, növény- és állat-

világnak) célját oly bölcsen meghatározta, nekünk embereknek is kijelölte végső célunkat. Istenen kívül *más nem is ismerheti* oly jól az egyes rész célját (tehát az emberét sem), mert nem látja át az egész világegyetemet. Tehát Istenen kívül senki sem tud nekünk biztos végcélt kitűzni. *Nincs is joga.* Teremtményeivel csak az Alkotó rendelkezhetik jogosan, mint az órás az órával, a tulajdonos házával.

Isten tényleg megjelölte az ember végső célját. Még pedig *a) a teremtéssel.* Olyannak alkotta természetünket, hogy ezt csak egy örökkétartó boldogság elégíti ki. Mindez csak Istenben lehetséges: ő a mi végső célunk. „Magadért teremtettél minket, Isten, és nyugtalan a mi szívünk, míg benned nem nyugszik." (Ágoston.)

b) Kinyilatkoztatással. Istennek minden kétséget el kellett oszlatnia és kijelentenie (= kinyilatkoztatnia), hogy mit akar velünk. Ezt tényleg megtette, midőn az ő küldöttei, kivált pedig egyszülött fia által tanítást adott az örök életről, a mi végső célunkról. E cél elérésére pedig *segítő eszközöket,* ú. n. *kegyelemeszközöket* (szentségeket, imádságot) rendelt. „Valamennyi erény fölött egy áll: az állandó iparkodás fölfelé, a kielégíthetetlen vágy a nagyobb tisztaság, bölcseség, jóság és szeretet után." (Goethe.)

(A vallás fogalma.) Aki elismeri, vagyis megvallja, hogy Isten az ő Alkotója és végső célja, és aki e célra adott törvények szerint él, annak van *vallása.* A vallásnak tehát két eleme van: *a)* Istenben és az ő kijelentéseiben *hinni,* és *b)* az Isten tövényeit teljesíteni, hogy végső célunkat elérjük. Aki ugyanis az életben máskép‚ cselekszik, mint amit eszével igaznak tart, annak nincs voltaképen vallása, mert tetteivel tagadja meg hitét.

(A vallástan fogalma.) A vallástan előadja mindazon hitigazságokat (dogma), melyeket hinni és azon törvényeket, melyek szerint élni tartozunk, ha végső célunkat elérni akarjuk. A hitigazságokat a *hittan* (dogmatica), az élettörvényeket az *erkölcstan* (moralis) adja elénk.

2. A vallás szükséges.

(A vallás fönsége.) A vallás összeköti az embert egy magasabb világgal, a legfőbb Lénnyel, kitől minden szép és jó származik. Ez az összeköttetés az embernek magasabb, örökkévaló értéket ad és magasan emeli föl az állatok fölé. „Egy a bölcseség: megismerni azt az értelmet, mely a mindenséget kormányozza." (Heraklitos.) Ezzel a vallás ismertet meg bennünket. Itt találjuk a legfönségesebb tanokat az ember származásáról és rendeltetéséről, a helyes életről és annak magas céljáról. Csak a vallásban találjuk meg az okot, hogy miért legyünk nemesebbek, igazságosak másokkal szemben, miért fékezzük rendetlen hajlamainkat és szeressük embertársainkat. Még a pogány vallás is jobbá teszi az embereket, mint semmiféle vallás. E nélkül „a föld idióták bolygója, kik a napfénynél sütkéreznek, semmi mással, csak az anyagi élet szükségleteivel törődve." (Renan.)

A vallás *erősíti* az embert küzdelmeiben. s ha ez bukik is, ismét talpra állítja. Mert „semmi sincs, ami az emberi szívet annyira felemelné s a rátapadt szenytől annyira megtisztítaná, mint az istenség nagy gondolatával való foglalatoskodás." (Kölcsey.) „Ha valahol, kedves Sokrates, akkor itt érdemes az embernek élni, ha a Szépet magát naptisztaságban látja, nem telítve hússal, színekkel és sok halandó mázzal borítva." (Plato.)

A vallás *vigasztal* a szenvedésben, akkor is, ha ember rajtunk már nem segíthet. Főleg az Üdvözítő keresztje az, mely megtanít rá, hogy a szenvedés útja nem lehet rossz, ha Isten fia is azon járt és megdicsőült. Ép a szenvedés, az elhagyatottság űzi az embert leginkább Istenhez; míg az istentelen csak öngyilkosságban talál megoldást. Szépen mondja Goethe: „Aki kenyerét könnyekkel még nem ette s gondteljes éjszakákat álmatlanul még nem töltött, az nem ismer titeket, égi hatalmasságok."

A vallás a *hősi fokig* fejleszti az emberben a haza- és emberszeretetet. Hősi halálra hazáért, Istenért leginkább a vallás képesít minket. (V. ö. a szerzetesek működését kórházakban, iskolákban s a vad népek közt.)

(A vallás szükséges.) Szívünkben nem kötelezhet minket senki jóra vagy nemesre, csak az, aki a szívünkbe lát: az Isten. A rendőr csak a külső rendre ügyel; a rossztól való belső elfordulást s a jó szeretetét, tehát az igazi becsületes jellemet ő nem teremti meg bennünk. Csak az Istentől való félelem, még inkább az Isten szeretete képes erre. Ez akkor is visszatart a rossztól és indít a jóra, ha senki sem lát bennünket.

Ellenben, ha Isten nincs, mi értéke van a becsületességnek, a jó cselekedetnek? Ki fogja ezt valaha megjutalmazni? Ha nincs Isten, hanem csak anyag, kihez leszünk hasonlók, ha az embereket szeretjük és velük jót teszünk? Ha nincs másvilág, ahol jog és igazság szerint megítélnek minket, ki fog arra törekedni, hogy másnak

életét, vagyonát tiszteletben tartsa, a kárt jóvátegye, sőt a gyöngét gyámolítsa? Egyformán porrá válik a betörő és a derék ember teste, ha a halál után nincs folytatás. Jog és igazság nélkül pedig a társadalmi rendnek sincs őre; a rendőrség Isten nélkül betörőkkel és gyilkosokkal szövetkezhetik. Az emberek békés együttélése lehetetlenné válik Isten nélkül: az ember ragadozó állatok rangjára süllyed.

„Nem tudom, vajjon az istenfélelem megszűnésével nem szűnik-e meg az emberi nem bizalma s társulása, valamint az igazságosság?" (Cicero.) „Sokat meg tudok bocsátani, de borzadok az istentagadótól, aki azt hiszi, hogy sártömeg s azt kívánja, hogy én is az legyek." (Napoleon.)

A vallástalanság forrásai: *Tudatlanság* a vallási dolgokban; hamis fogalmak Istenről és egyházáról. Azt támadják, amit nem ismernek. A vallást sokan csak afféle altatószernek (ópiumnak) tartják a nép butítására. Pedig ép a legnagyobb gondolkodók hívők is voltak. — A *szenvedély*, a *bűnös életmód* nem akarja Istent, hogy ne legyen kénytelen jóra változni s szakítani a bűnnel. „Élj úgy, hogy ne kelljen félned Istentől és soha sem fogsz benne kételkedni."

3. A kinyilatkoztatás forrásairól.

(Távolabbi hitforrások.) Amit Isten kinyilatkoztatott, azt két forrásból tanítja az anyaszentegyház:

a) Természetes forrásból, vagyis az emberi ész józan okoskodásából. Az ész t. i. maga is rájött bizonyos vallási igazságokra, melyeket valamennyi nép Isten szóbeli kijelentése nélkül is fölismert; pl. hogy Isten van, hogy végtelenül tökéletes, hogy a lélek halhatatlan stb.

b) Ám az ész magára hagyatva nem jött rá valamennyi hitigazságra, melyeket ismerni szükséges; pl. hogy mikép kell Istent leghelyesebben tisztelni, milyen lesz a túlvilági élet stb., milyen eszközökkel kell azt elérni, stb. Sőt az ész által fölismert igazságokhoz is sokszor kétely fért, mert az ész már annyiszor tévedett. Azért Isten szavára volt szükség, kiről tudjuk, hogy nem csalhat és nem csalatkozhatik. Isten csakugyan szólt az emberekhez — régen a patriarchák és próféták, legújabban saját fia által. Ez az isteni kinyilatkoztatás hamisítatlanul benn van a Szentírásban és a Szenthagyományban. Az észen kívül tehát a Szentírás és a Szenthagyomány szintén forrása a hitnek, még pedig *természetfölötti* forrásai.

(Mi a Szentírás?) A Szentírás olyan szent könyvek gyüjteménye, melyeket a Szentlélek sugalmazásából írtak. *Bibliának* is nevezik a

görög „biblia" után, ami „könyveket" jelent. A Szentírás ugyanis 72 könyvből áll. Hogy mely könyvek tartoznak a Szentíráshoz, azt az anyaszentegyháztól tudjuk meg, melyet Krisztus Urunk az egész hit letéteményének (depositum fidei) megőrzésével megbízott.

A szent írók isteni *sugalmazásból* (inspiratio) írtak. Sz. Pál „Istentől ihletett írásokról" beszél. (Tim. II. 3, 16.) Jézus és az apostolok nem hivatkoztak volna az Irásokra, ha ezek téves dolgot tartalmaznának.

(Hány részből áll a Szentírás?) A Szentírás könyveit *két* részre osztjuk fel: az ó-szövetség és az új-szövetség könyveire. Az *ó-szövetségi* Szentírásban az a kinyilatkoztatás van, amelyet Isten Jézus Krisztusnak születése előtt adott az embereknek; az *új-szövetségiben* pedig az, melyet Krisztustól és az apostoloktól kaptunk.

(A Szentírás nem egyedüli hitforrás.) Ez kitűnik 1) *magából a Szentírásból.* E szerint ugyanis Jézus „sok egyéb jeleket is cselekvék, melyek nincsenek megírva e könyvben". (Ján. 20, 70.) — 2) A hitigazságok egy része vagy *egyáltalán nem*, vagy csak *homályosan* olvasható ki a Szentírásból. — 3) Hagyomány nélkül nem is tudnók, *van-e Szentírásunk* és hogy milyen könyvek tartoznak abba. — 4) Hitforrás a *nagy természet* is, Istennek nem írott, hanem teremtett műve. A teremtésben Isten ép úgy nem tévedett, mint a sz. írók a Szentírásban. Sőt a természettudomány, mikor a világ nagyságát és célszerű rendjét inkább megvilágítja, mint a biblia, magasztosabb fogalmat nyujt nekünk magáról Istenről is. Mivel a természet is, a biblia is Isten műve, e kettő közt nem lehet igazi ellentét.

(A sz. hagyomány is hitforrás.) *A sz. hagyomány* (traditio) az a kinyilatkoztatás, melyet az apostolok hirdettek, de le nem írtak. Bizonyos, hogy az új-szövetségi tanítást már akkor kellett hinnie minden hallgatónak, mielőtt az egész új-szövetségi Szentírás elkészült. Ebből következik, hogy Krisztus és az apostolok tanítását nem azért kell hinnünk, mert azt később legnagyobbrészt leírták, hanem mert azt az apostolok hirdették, akár leírták később és benn van a Szentírásban, akár nem.

A *Szentírás* maga is rámutat a sz. hagyományokra. Sz. Pál ezt írja: „Tartsátok meg a hagyományokat, melyeket tanultatok akár beszéd, akár levelünk által." (Thessz. II. 2, 14.)

(A közelebbi hitforrás.) Krisztus Urunk azonban sem a Szentíráshoz, sem a hagyományhoz nem utasított minket, hogy onnét merítsük hitünket, hanem *az egyház élő tanító hivatalához.*

1) Jézus ugyanis azt mondá az apostoloknak: „Elmenvén *tanitsatok*. . ." és: „Aki titeket *hallgat*. . ." Mert az élő szó mindig jobban hat és mindenki megértheti. — 2) A legtöbb embernek *ideje* sincs, hogy régi írott hitforrásokat tanulmányozzon, sem *képessége*, hogy azokat helyesen értelmezze. Kivált, ha sok helyen olyan *homályosak*, mint a Szentírás.

(A Szentírás olvasása hasznos.) Ezzel nem mondjuk, hogy katolikus ember nem olvashatja a Szentírást. Vasár- és ünnepnap egy-egy résznek figyelmes elolvasása fölfrissíti és megerősíti hitbeli meggyőződésünket. Nincs könyv a világirodalomban, mely annyira el volna terjedve és amely egyesekre és egész népekre oly nagy hatást gyakorolt volna. Egy Goethe is bevallja: „Részemről szerettem és becsültem a bibliát; mert erkölcsi képzettségemet majdnem kizárólag neki köszönhettem." (Wahrheit u. Dichtung.)

(A hitvallás.) Amit hinnünk kell, az röviden megvan az apostoli hitvallásban.[1] Legrégibb formája: Hiszek Istenben, a mindenható Atyában, és Jézus Krisztusban, ő egy fiában, a mi Urunkban, ki született a Szentlélektől és Szűz Máriától, Pontius Pilátus alatt megfeszíttetett és eltemettetett, harmadnapon halottaiból feltámadt, fölment a mennybe, ül az Atya jobbján, onnan eljövend ítélni az eleveneket és holtakat. És a Szentlélekben, a szentegyházban, a bűnök bocsánatában, a test föltámadásában.

[1] *Symbolum Apostolicum.* Forma Romana antiqua: Credo in Deum Patrem omnipotentem; et in Jesum Christum filium ejus unicum, Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu Sancto et Maria Virgine, sub Pontio Pilato crucifixus et sepultus, tertia die resurrexit a mortuis, ascendit in coelum, sedet ad dexteram Patris, inde venturus judicare vivos et mortuos. Et in Spiritum Sanctum, Sanctam Ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem.

ELSŐ RÉSZ. ISTENRŐL ÖNMAGÁBAN.

4. Isten léte.

(A világ létesítőt kíván.) Az apostoli hitvallás első ágazata: „Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek teremtőjében". Az első kérdés tehát, honnan ismerjük meg Istent?

Felelet: műveiből, ha őt magát nem is láthatjuk. Ha valamely műnek (szobor, ház) alkotóját nem láthatjuk, elég magát a művet vizsgálnunk és teljes bizonyossággal megállapíthatjuk: hogy van alkotója és hogy ez jól vagy rosszul érti mesterségét. Elég egy pillantást vetni jól rendezett könyvtárra — és tudjuk, hogy nem oktalan állat, hanem értelmes lény hozta azt rendbe. A világ, vagyis az egyes *dolgok összessége sem keletkezhetett magától.* Mindegyiknek volt kezdete s azt mástól nyerte. Kellett tehát olyan lénynek is lennie, mely mástól nem származott, mely öröktől fogva való és minden más lénynek teremtő oka. Ez az Isten. „Mert minden ház valakitől építtetik; aki pedig mindeneket teremtett, Isten az." (Zsid. 3, 4.)

Ép így vagyunk a *mozgással.* Az anyag egészen közömbös a mozgás vagy nyugalmi állapot iránt. Ha mozog, akkor más indította meg és ha végtelen számú mozgatott testet veszünk is föl, ez mind csak mástól kapta a mozgató erőt. Kénytelenek vagyunk tehát oly első mozgatót fölvenni, melyet más nem mozgat és minden mozgás első oka. Ez az Isten.

(A világ rendje rendezőt kíván.) A tudomány minden tétele arról tanuskodik, hogy a világon *rend* és *célszerűség* van. A *nagy égitestek* mozgása a legnagyobb rendben történik.

Csak a mi naprendszerünket vegyük. Több mint milliárd év óta másodpercnyi pontossággal mozog a föld a nap körül és saját tengelye körül. Nem egyszer így, egyszer úgy, hanem állandóan ugyanazon idő-

közökben, ugyanazon távolságban. Ugyanígy a többi bolygók és a többi naprendszer. A csillagos ég állandóan ugyanazt a ragyogó képet és szabályszerű rendet mutatja.

Platon erről ezt írja: „A csillagok rendjének látása, az ő pályájuk csodálatos szabályszerűsége és biztonsága bizonyossá teszi, hogy azok az ész kormánya alatt állnak, mely az egész mindenségnek megadta a rendet.“ *Aristoteles* pedig így ír: „Ha volnának emberek, kik mindig a a föld alatt éltek volna, amely aztán egy napon fölöttük megnyilt volna s ők egyszerre a nap pompáját és nagyságát, éjjel pedig az egész eget a csillagok ragyogásában s azoknak föikeltét és nyugtát biztosan meghatározott pályáikon látták volna, bizonyára elhinnék, hogy vannak istenek és hogy ezek a nagy csodák az ő művei“. *Kant* is bevallja, hogy őt a csillagos ég látása mindig, csodálkozással és mély tisztelettel tölti el. „A rend, az arányos mérték, az összhang elbűvölnek... Isten csupa rend, ő szerzője az általános összhangnak“. (Leibnitz.) De ugyanazt mutatja a kis világ is, az atómok, az élőlények világa is, kezdve az egysejtű lényektől az emberig. Mily finom különbség van az alma és dió íze, a rózsa és ibolya illata közt, mely csak az illető növények szabályszerű, nem zavaros, hanem biztos faji működésének eredménye.

Egy lepkeszárny, egy szúnyogszem, az ember finom agyveleje, csodálatos szerkezete az atheistát zavarba hozza.

(A célszerüség a világ rendjében) tervezőre, eszes lényre mutat. A puszta anyagnak nincs terve, magától nem áll össze a sok tégla és cement a ház építésére. A bolygó csillagok szabályszerű járása is célirányos: az ő mozgásuknak köszönhető a nappal és éjjel szabályos változása, mely csak azt a hőmennyiséget engedi a földre, amelyre az élőknek épen szükségük van.

Az élők világában az alacsonyabb rangúaknak ismét az a céljuk, hogy a magasabb rangúak fenntartására szolgáljanak. Igy a baktériumok a földet megdolgozzák, hogy a növények a nekik szükséges táplálékot könnyebben és elég mennyiségben megkapják. Nélkülük nem volna növényi élet.

A növények ismét átalakítják a föld szervetlen anyagát szervessé (protein, szénhidrát, cukor, keményítő, zsír, fehérje), vagyis táplálékot készítenek az állatvilágnak. Növények nélkül állat nem élhet. E kettő nélkül az ember sem. Ezt a fokozatos fejlődést ismernie kellett valakinek már évmilliárdok előtt, mikor a föld mozgása, és még sokkal előbb, a csillagok járása megindult. Ilyen előrelátás és az égi testek mozgásának ilyen célirányos, biztos vezetése csak végtelen ész és hatalom műve lehet. Ez pedig az Isten.

Hogy ilyen bámulatos rend és célszerűség nem lehet a *véletlen* műve, világos. A véletlen még szobában sem teremt rendet, annál kevésbbé a világegyetemben. „Aki azt lehetségesnek tartja, mondja Cicero, nem értem, miért nem tartja azt is lehetségesnek, hogy ha a 21 betűnek számtalan alakját összerázzuk és földre dobjuk, azokból Ennius évkönyvei szerkesztődjenek.“ (De nat. deor. II. 37). A nagy Napoleon is találóan mondja: „Az én vallásom egyszerű: nézem ezt a hatalmas, nagyszerű s bonyodalmas világot és nem tudom elhinni, hogy mindez a véletlen műve; hanem azt mondom, hogy egy ismeretlen, mindenható, embernél tökéletesebb Lény alkotása, aki tökéletesebb az embernél, mint az egész mindenség is tökéletesebb a mi szép gépeinknél.“ És Berzsenyink: „Léted világít, mint az égő nap, de szemünk bele nem tekinthet.“ „Bármerre veted e temérdek mindenségben tekinteted, mindenütt egy megfoghatatlan Lény jelenségei sugároznak feléd.“ (Kölcsey).

(Az emberi nem közmegegyezése.) A legrégibb irott emlékek, hagyományok, műemlékek arról tanuskodnak, hogy Istenben *mindig* hittek az emberek. És pedig *minden nép*. Már Cicero mondja: „Nincs oly durva, sem oly vad nemzetség az emberek közt, mely nem tudná, hogy Istennek lennie kell, jóllehet nem tudja, milyent illik tisztelnie”. (De leg. I. 8.) Az újabb földrajzi kutatások megerősítik azt a tényt, hogy nincs nép vallás nélkül. Már pedig lehetetlen, hogy annyi nép annyi időn át ennyire tévedt volna.

5. Isten tulajdonságairól.

(E tulajdonságokról általában.) Isten tulajdonságaira ép úgy következtethetünk, mint az ő létére. Ha ő mindennek első oka, akkor minden képzelhető tökéletesség is megvan benne végtelen mértékben, mert különben nem ruházhatta volna föl teremtményeit azokkal. Az ember csak mintegy tükörben, egyes természeti szépségek alakjában ismeri meg az ősforrást, de sohasem teljes egészében, mert Isten és az ő tökéletességei egyszerüen meghaladják eszünk felfogó képességét. Istent fölfogni annyi volna, mint Istent megfosztani végtelenségétől, mert ember csak véges dolgokat foghat föl.

Jól mondja sz. Ágoston: „Könnyebb megmondani, mi nem az Isten, mint azt, hogy mi.“ Azért legtalálóbb elnevezése: „A kimondhatatlan“ (ineffabilis). — „Nagy vagy óh Isten! és megfoghatatlan a mi gondolatainknak.“

I. Az isteni lét tulajdonságai.

(Isten önmagától való); létét mástól nem vette, mert ép a mindenség első okát nevezzük Istennek, aki előtt más nem volt. Neki kellett léteznie, mert ha első ok nincs, akkor világ sincs: az okok láncolatának egy szilárd ponton kell függnie és bármilyen hosszú a lánc, nem lóg-

hat — a levegőben. Minden lény annyiban létezik, amennyiben Istentől, a lét egyedüli föltétlen birtokosától ered. Isten továbbá nemcsak a létnek, hanem a lét alakjának: minden szépnek, jónak, tökéletességnek ősforrása. Tehát mindennél szebb, tökéletesebb stb.

(Isten örökkévaló), mert szükségkép létezik; akinek nincs kezdete, annak vége sincs; akinek nincs multja, annak jövője sincs, hanem örök jelene.

(Isten változatlan.) Minden változás valaminek elvesztését és valaminek növekedését jelenti. Isten tökéletessége azonban nem fogyatkozhatik meg, de nem is növekedhetik, mert akkor nem volna végtelen.

„Te műveidet változtatod, de tervedet nem!" (Sz. Ágoston.) Isten haragjáról, büntetéséről, megbocsátásáról beszél ugyan a Szentírás, de ép úgy, mint mi Isten különböző tulajdonságairól, holott ezek ő benne nem különböznek. Vagyis könnyebb megértés céljából. Az ember ugyanis a látható világban a legtökéletesebb; mikor tehát Isten természetéről szól, saját természetét mintegy átruházza Istenre, azon különbséggel, hogy annak jó tulajdonságait a végtelenségig fokozza. A valóságban azonban Isten sem nem haragszik, sem egyéb kedélyváltozásokon nem megy át. Ő változhatatlan és mikor jutalmaz vagy büntet, *csak az embernek Őhozzá való viszonya változik:* a jó ember Istenben Atyját, a rossz ugyanazon Istenben haragvó és büntető bíróját fogja megismerni.

(Isten mindenütt jelenlevő.) Amint Isten előtt nincs mult és jövő (időbeli változás); úgy nincs magasság és mélység, térbeli távolság vagy közelség (térbeli változás). Nincs inkább ehhez a helyhez kötve, mint amahhoz. Minden helyet egyformán áthat: „őbenne élünk, mozgunk és vagyunk" (Ap. Csel. 17, 28). Nem határolja az anyag, hiszen mindentől független az ő létezése, azért: mérhetetlen.

Isten mindenütt jelen van, és pedig nem csak 1) lényege, hanem 2) tudása, értelme, mely mindenhova kiterjed; 3) hatalma, melynek minden alá van vetve.

II. Az isteni értelem tulajdonságai.

(Isten mindentudó.) A tudomány mai nézete szerint az egyes lények fokozatos fejlődés folytán jöttek létre, kiszámíthatatlan hosszú idő lefolyása alatt. Ha ez igaz, akkor e fejlődésben a legnagyobb tervszerűség észlelhető, melynek megvalósulása évmilliókra terjedő *előrelátást kíván meg.* Az első oknak tehát *mindentudó* szellemi lénynek kellett lenni, aki épúgy ismeri a legapróbb részletekig a világalakulás tervét, mint ahogy az építésznek a legapróbb részletekig ismernie kell az építendő ház, templom tervrajzát. Minél nagyobb az épület, annál

pontosabban kell minden kőnek helyét, alakját előre meghatározni. A világegyetem terve a lehető legtökéletesebb számítást tételezi föl. „Amint az óra rögtön megáll, ha csak egy kereket kiveszünk vagy más helyre teszünk, ép úgy rögtön állna be zavar a világban, ha csak egy tárgy hiányoznék vagy megváltoznék" (Ar. sz. János).

Isten nem csak a tényleg bekövetkezett vagy a szükségkép bekövetkezendő dolgokat ismeri, hanem a *lehetséges dolgokat is.* Ismeri a szabad elhatározásunkból származó cselekedeteket, a legtitkosabb gondolatokat is. Hiszen nem testi szemekkel fürkész: a mindenséget létrehozó és fönntartó szellem más módon tud és ismer. Az ő ismerete közvetlen, örök „nézés", mely előtt nincs titok, mely nem vész el a feledésben és nem gyarapodhatik a haladásban.

Jóllehet Isten előrelátja jövendő sorsunkat, *nem ő az oka* ennek. Az orvos tudhatja, hogy a beteg nem sokáig él, még sem ő a halál oka.

(Végtelenül bölcs.) Az a bölcs, ki mindent végső okaiban ismer. Isten maga a legvégső oka mindennek; tehát legközvetlenebbül, legtökéletesebben csak ő ismerheti a dolgok okait. A *világegyetem* célszerű berendezése csak végtelen bölcseség műve lehet. Isten a legegyszerűbben és legbiztosabban eléri, amit akar.

III. Az isteni akarat tulajdonságai.

(Isten mindenható.) Ő mindent megtehet, csak akarnia kell. *Ha bármi korlátozhatná* az ő hatalmát, e világnak nem ő volna az oka s bölcs berendezője. Istennek abszolút úrnak kell lennie; nem támaszkodhatott másra, nem meríthet mástól tervet és eszközöket. Az egységes rend és terv uralma alól semmi sem vonható ki, azért a tervező hatalma is mindenre kiterjed.

Nap. Arktur. Antares. (a skorpióban). Beteigeuze (az Orionban).

Napunk más csillagóriásokhoz hasonlítva elenyésző pont (a köréje rajzolt kör a hozzá tartozó bolygók pályája által vont terület nagyságát ábrázolja, mely szépen belefér az Orion Beteigeuze nevű csillagába.)

A *világ nagyságából* következtetünk Isten végtelen hatalmára. Az égitestek száma s nagysága egyszerűen megsemmisítő hatással van ránk. Ezen óriási égitestek nemcsak szédítő gyorsasággal, hanem másodpercnyi pontossággal futják be pályájukat.

A Jupiter 1500-szor nagyobb földünknél. A napból 1,260.000 föld telnék ki. A Wega ismét 40.000-szer nagyobb napunknál. Távolabbi csillagok fénye 200 ezer, közelebbieké 15—20 ezer év alatt jut el hozzánk, pedig a fény sebessége 300.000 km másodpercenkint. Mily nagyoknak kell azoknak lenniök! Korban fiatalabb csillagóriások kevésbé sűrű tömegűek, de átmérőjük annál nagyobb. Egy ilyennek (Beteigeuze) térfogatába beleférne egész naprendszerünk (a bolygók pályájával együtt, l. rajzot). Még szédítőbb a csillagok száma. Igy pl. a spirális ködök sok száz millió napból állnak és egymástól való távolságuk millió fényévvel mérhető. Amit az égbolton tejútnak látunk, ahová a mi napunk is tartozik, az tudományos számítások szerint 30 milliárd napot zár körül és még több bolygót. A tejút azonban csak parányi része a mindenségnek. „Ennek határát emberi ész nem találta még meg, nem is fogja megtalálni." „Ekkor Ampère (a híres fizikus), írja Ozanam, széles homlokát tenyerébe rejté és így kiáltott föl: Mily nagy az Isten, Ozanam, mily nagy az Isten, és a mi tudásunk semmi!"

(Végtelenül szent.) Isten mindenható akaratának csak egy korlátja van: nem akarhatja a rosszat, mert ez az ő lényegével ellenkezik. Ahogy a háromszög fogalmával ellenkezik, hogy négyszögű legyen. Ilyen lehetetlenségeket Isten sem akarhat. *Ő csak a jót szeretheti* s akarhatja, mert ez felel meg az ő lényegének, vagyis ő szent.

(Végtelenül igazságos.) Isten nem részesítheti az erényt és bűnt egyforma sorsban, mert ez ellenkezik az ő szentségével. Sőt amint a fizikai világrendben nincs kicsiség Isten előtt és minden porszemnek megvan a maga rendeltetése a nagy egészben: úgy az erkölcsi világrendben sem maradhat a legkisebb jó jutalmazatlanul, sem a legkisebb rossz büntetlenül. Azért mondja Jézus: „Ha valaki nektek italul egy pohár vizet ad az én nevemben azért, hogy Krisztuséi vagytok, bizony mondom nektek, nem veszti el jutalmát". (Márk. 9, 40). Viszont: „Minden hivalkodó szóról, melyet mondanak az emberek, számot adnak ítélet alapján." (Máté 12, 36.) „*Isten megfizet mindenkinek az ő cselekedete szerint*... Mert Istennél nincs személyválogatás." (Róm. 2, 6. 11.)

A büntetésnél nem a bosszú, hanem a *javítás* a célja. Igaz, hogy a *gonosznak* gyakran látszólag *jobb dolga van;* hiszen neki is lehetnek jó cselekedetei. Különben: már ezen a földön sem igazán boldog a gonosz, sem igazán boldogtalan az igaz. A teljes jutalom vagy büntetés az örökkévalóságba esik.

(Végtelenül türelmes.) Mivel Isten örökkévaló, *az időpont nem határoz,* hogy mikor büntet. Isten nem büntet mindig azonnal, hanem gyakran sokáig vár; ha ezt nem tenné, alig volna ember, kit az ő sujtó keze nem érne. Maguk az apostolok is ugyancsak megjárták volna; ép így a szentek egész serege. (A tévelygő Ágostonból nem lett volna sz. Ágoston). Azonkívül, ha Isten mindig azonnal büntetne, az emberek szolgai félelemből, kényszerűségből engedelmeskednének. Már pedig Istennek sokkal tökéletesebb célja van velünk: Őt önkényt, szabad akaratból szeretni. Ez nagyobb dicsőségére is válik. Innét van, hogy Isten nemcsak várja, míg a bűnös megtér (pl. a tékozló fiú), hanem sok jóval el is halmozza, irgalmában föl is keresi (pl. az elveszett juhról). A megtértnek azután örömmel megbocsát, sőt nagyobb öröm van egy megtérő bűnös, mint 99 igaz fölött. Erre csak maga a végtelen *irgalmasság* képes. Jól meg kell azonban jegyezni: „Isten egyet (a jobb latort) az utolsó pillanatban tett megigazulttá, hogy senki se csüggedjen; de csak egyet, hogy senki az ő megtérését haláláig ne halassza." (Sz. Ágoston.)

(Igazmondó.) Mivel mindentudó, Isten *nem tévedhet* és mivel szent, *nem téveszthet.* Isten végtelenül *hű* az ő ígéreteinek és fenyegetéseinek beváltásában. „Ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak." (Máté 24, 35.) Üres ígéretek és fenyegetések nem méltók ahhoz, ki mindenható.

(Végtelenül jó), mert mindig *csak jót akar* és jót tesz velünk. „Úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött fiát adá" t. i. érette. (Ján. 3, 16.) A rosszat is javunkra fordítja.

6. Isten egysége. A Szentháromság.

(Isten csak egy lehet.) A világon *egységes rend* uralkodik; a legkülönbözőbb lények fejlődésében *egységes terv* valósul meg. Tehát csak egy lehet az értelem és akarat, melytől a terv származik. Már Sokrates szerint is „csak egy Isten lehetséges, mert a világot egy nagy egésszé rendezte." (Xenoph. Memorab. I, 1, 4, 6.)

Isten fogalma is kizárja a többséget (a politheizmust), mert kizár minden hiányt. Már pedig „ha több Isten volna, annyi hiányoznék az egyikben, amennyi a többiekben van." (Lactantius.)

(Isten szellem.) Isten a legtisztább szellem. Ez kitűnik *fogalmából.* Ha mindenütt jelen van és még sincs helyhez és időhöz kötve, akkor nem lehet testi lény. Viszont a mindenható és végtelen bölcseség csak

szellemi lény tulajdona. Ép úgy az örökkévalóság. Akik tehát azt követelik, hogy Istent megmutassuk, testi szemeinkkel lássuk: lehetetlent követelnek; ép úgy, mint akik a hangot látni, a színt hallani akarják. Isten nem volna Isten, ha látható volna, mert akkor anyag volna és nem végtelen.

(A Szentháromság.) Istenben három személy van: Atya, Fiú és Szentlélek. Az Atya önmagától van, a Fiú az Atyától öröktől fogva született, a Szentlélek az Atyától és Fiútól öröktől fogva származik. Ezt az alapvető hitigazságot Jézus világos szavakkal tanította: „Tanítsatok minden nemzeteket, megkeresztelvén őket az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében." (Máté 16, 16.) „Én kérem az Atyát és más Vigasztalót ád nektek." (Ján. 14, 16.) Hogy mikép egyezik össze a Szentháromság és Isten egysége, az meghaladja az észt, de korántsem észellenes (supra, non contra rationem). Hiszen az Isten fogalma akkor is meghaladná az észt, ha csak egy személy volna.

„Isten az Atya, Isten a Fiú, Isten a Szentlélek", mondja már a II. században egy keresztény hitvédő (Athanagoras) *az első keresztények* hitéről. És már sz. Ignác apostoltanítvány irataiban fordul elő ez a doxologia: „Dicsőség az Atyána és Fiúnak és Szentlélek-Istennek."

(A három személy = egy Isten.) Mégsem három, hanem egy az Isten. „Én és az Atya egy vagyunk." „Aki engem lát, látja az Atyát is", mondja *Jézus*. Az egy *isteni természet ugyanis nem oszlik meg* a három személy között; hanem mindegyik személy a teljes isteni természet birtokában van. Azért mindegyik egyformán örökkévaló, mindentudó, stb.

(A Szentháromság működése.) Az isteni természet és működés nem különbözik egymástól, hanem mind a három személynél közös: *egy a természet, egy a tevékenység.* Mégis ősrégi szokásból az Atyának a teremtést tulajdonítjuk, mert midőn a Szentírás a teremtés történetét előadja, nem említi meg a Fiút és a Szentlelket és ezeket az emberiség évezredeken át nem is ismerte, a „teremtő" Atyát igen. A Fiúnak a megváltást tulajdonítjuk az emberi természet miatt, mely a megváltásnál eszközül szolgált és melyet a Fiú Isten öltött magára. A megszentelést a Szentléleknek, mert az voltakép,a Szentlélek eljövetelével kedődött meg rendszeresen, midőn az apostolok megkezdték működésüket.

MÁSODIK RÉSZ. ISTEN MŰKÖDÉSÉRŐL.

I. A teremtő Istenről.

7. A világ teremtéséről.

(A teremtés fogalma.) *Teremteni* annyi, mint valamit semmiből létrehozni. Mivel Isten az egyedüli, ki szükségkép létezik, önmagától való, azért rajta kívül semmi sem létezett, midőn ő teremtett. És tényleg, ha ő valamire rászorult volna (anyagra, eszközökre), ez a valami tőle függetlenül léteznék és mintegy kiegészítené Isten hatalmát. Ez ellenkezik Isten fogalmával. Az egész világegyetem csak akkor állhat teljesen és tökéletesen az ő hatalma alatt, ha létében is tőle függ, vagyis ha tisztán Isten akaratából jött létre. — Az emberi ész igen nehezen tudja elképzelni Istent és az ő működését emberi sajátságok nélkül. (Anthropomorphismus.) Mikor pl. alkotásra gondol, ezt nem tudja máskép elképzelni, mint hogy csak a meglevő anyagból (föld, fa) és eszközökkel a dolgoknak csupán formája készül. De magát az anyagot a létbe hívni — vagyis teremteni — ép oly felfoghatatlan titok, mint Isten maga, vagy a világ nagysága, vagy az örökkévalóság.

(A teremtés módja.) A Szentírás előadja, hogy Isten *hat nap* alatt teremtette a világot, a hetediket megszentelte. Hogy nem hat 24 órából álló nap alatt, az világos; hiszen maga a Szentírás mondja. hogy csak a negyedik nap jöttek létre a nap, hold és csillagok. Lehetetlen tehát az első napot olyan rövid időszaknak venni, mint amilyen napfölkelte és naplenyugta között telik el. Ezenkívül a Szentírás más helyen azt mondja: „Az, aki örökké él, mindent egyszerre teremtett". (Sirák fia 18, 1.) A Szentírás csak a teremtés *tényét* állapítja meg; a *módját*, hogy t. i. fejlődés folytán vagy egyszerre készen jelentek-e meg az egyes fajok e földön, azt a tudomány állapitsa meg. Annyi

bizonyos, hogy egy hosszú időre nyúló fejlődés, mely az élő világ számtalan alakjával népesíti be a földet, jobban megfelel az Isten végtelen bölcseségének, mint ha minden egyes növényt és állatot külön kellett volna teremtenie.

(A teremtés oka és célja.) Értelmes lény nem működik ok és cél nélkül. Annál kevésbbé a teremtő Isten. A teremtés indító oka nem más, mint Isten jósága. „Mert Isten jó, azért vagyunk mi." (Sz. Ágost.) A jónak az a természete, hogy jóságát mással közölni szereti (bonum est diffusivum sui); nem saját boldogságát akarta Isten a teremtéssel növelni, mert a végtelenül tökéletes Lény önmagában végtelenül boldog is. Másokat is boldogítani, ez volt a *teremtés oka.* — A teremtés művének, vagyis a világnak *célja* Isten dicsőségét hirdetni. Nem csak a csillagos ég hirdeti ezt, hanem minden élő lény, kezdve az egysejtű, alig látható lényektől minden növény és állat egészen az emberig. Mert valamennyi szereti az életet, ami azt mutatja, hogy a világ szép, tökéletes isteni remekmű.

Hogy mennyire javunkat akarta Isten, midőn teremtett, mutatja a teremtmények *sokfélesége.* Nemcsak azokból van bőven, melyek szükségesek, hanem azokból is, melyek csupán gyönyörködtetésre szolgálnak (illatos virág, dalos madár, stb.).

„Uram és Istenem! minden, amit a földön látok, azt mondja nekem, hogy az én kedvemért alkottad és fölhiv engem, hogy szeresselek." (Ágoston.)

(A világ fönnmaradása.) Isten a lét alapja; nélküle semmi sem létezik; akarata ellen semmi sem történik. Minden csak addig marad meg, míg Isten azt létében *fönntartja.* Amilyen biztosan lehull a kő, ha kezemet elvonom tőle, oly biztosan hullna minden a semmiségbe, ha Isten fönn nem tartaná. Mivel azonban Isten nem ötletszerűen, cél nélkül teremtette a világot, azért nem semmisíti meg; ellenkezőleg azon van, hogy minden teremtmény az ő célját elérje.

8. A világ kormányzása.

(Az isteni gondviselés.) Isten nemcsak fönntartja, hanem *kormányozza* is a világot. Ez az isteni gondviselés.

Már *Aristoteles* mondja: „Ami a hajóban a kormányos, az a világban az Isten." És sz. *Ambrus:* „Nem teremteni nem igazságtalanság; de a teremtménnyel nem törődni, szeretetlenség volna." Ez pedig Isten lényegével ellenkezik.

Az isteni gondviselésről így biztosított minket *Jézus:* „Tekintsétek az égi madarakat; ezek nem vetnek, nem aratnak, sem csűrökbe nem gyüjtenek; és a ti mennyei Atyátok táplálja azokat. Nem vagytok-e ti azoknál becsesebbek? Nézzétek a mezei liliomokat; Salamon minden dicsőségében sem volt úgy felöltözve, mint egy ezek közül. Ha pedig a mezei füvet, mely ma van és holnap kemencébe vettetik, Isten így ruházza, mennyivel inkább titeket, kicsinyhitűek!" (Máté 6, 26—30.) „Fejetek hajszálai is mind meg vannak számlálva." (Máté 10, 30.)

(A sok rossz a világon.) Az isteni gondviseléssel látszólag sok dolog ellenkezik, amit fizikai vagy erkölcsi *rossznak* nevezünk. Istennek mindezt előre kellett látnia; miért teremtette mégis a világot?

Felelet: 1) A *világ bírálója* csak az lehet, ki azt a maga egészében fel is fogja. Mert nem kifogásolhatjuk a részt, ha nem tudjuk, milyen helyet foglal el ez az egészben. A szakember (gépész, orvos) sokat helyesnek, jónak tart, mit más céltalannak, sőt károsnak. Egy egész világegyetem kormányzásában legkevésbbé vagyunk szakértők. Ez az oka, hogy pl. rossznak tartjuk az elemi csapást: a földrengést, pedig a vulkanikus erőknek köszönhetjük a szárazföld kiemelkedését a tengerből, hogy annyi millió ember élete lehetséges legyen, ha néha ezrek el is pusztulnak a földrengésben. Az ember se mond le a gőz, gáz, villany használatáról, jóllehet sok áldozatot követelt már emberéletben is. Az igazi bölcsek mindig legtöbb gyönyörűségüket találták a világ célszerű berendezésében.

2) Csak tudatlanság vagy szűk látókör az oka, hogy bajt lát az ember ott is, ahol nincs, vagy nem látja a nagyobb bajt (pl. a bűnt), melyet a kisebb baj megelőz vagy elhárít (pl. a baleset a bűnt).

Isten megengedi *a)* a *fizikai* rosszat (vasúti katasztrófákat, házomlások stb.), mert különben kénytelen volna annyiszor fölfüggeszteni a természeti törvényeket, ahányszor könnyelműségünk, tudatlanságunk vagy épen szeszélyünk azt kívánná. Ilyen természeti törvény, hogy ha az állvány alapja gyönge, leszakad; ha a fa korhad, ledől és az arramenőt agyonüti. Ha Isten ilyenkor mindig kénytelen volna fölfüggeszteni a fizikai törvényeket, Isten tőlünk függne, a fizikai törvényeket nem tudnók megállapitani, nem volna fizikai tudományunk. Mi indítaná az aviatikust arra, hogy kutasson, vigyázzon, tökéletesítse a gépet, ha a rossz géppel ép oly kevéssé történhetik baj, mint a jóval? Az emberek könnyelműsége növekednék és a természet rendjét maga az Alkotó forgatná föl. Az ember legtöbbet ép a maga vagy mások kárán okul.

Isten nem akadályozza meg *b)* az *erkölcsi* rosszat (igazságtalanságot, bűnt stb.). Ha ezt minden áron meg kellene akadályoznia, ismét az embertől függne, mert annál több kegyelmet volna kénytelen adni, minél megátalkodottabb annak rossz akarata. (Bővebbet l. alább 9. §.)

3) Mind a fizikai, mind az erkölcsi rossz *sok jónak forrása.*

a) Már az eddigiekből látszik, hogy minden haladásnak, fölfedezésnek stb. leghatalmasabb rugója a szerencsétlenségek, inség elhárítása. A rosszból ismerjük meg sokszor a jó értékét, a betegségből az egészség, az éhségből a táplálék, a fáradtságból a nyugalom, a harcból a dicsőség értékét. (Vivere, mi Lucili, militare est.) Az ember egyenesen fölkeresi a veszélyt, az akadályokat, hogy legyen mit legyőzie. — b) Az erkölcsi rossznak is megvan az a jó következménye, hogy Megváltót kaptunk, hogy a gőgös ember beismeri gyarlóságait és mások hibáival elnézőbb, hogy óvatosabb lesz a kísértésekkel szemben.

4) A világon lévő rossz *nem akadályozhat* meg bennünket *végső célunk elérésében.* Isten a világot azért teremtette, hogy másokat is boldogítson, akkor is, ha nem sikerül azokat boldogítania, kik nem akarnak.

A sok rossz még *elő is segíti* az embert végső céljának elérésében. Mert:

a) A csapások, szenvedések sok salaktól és nemtelen gondolattól tisztítják meg az embert; a bűnös igazságos büntetést láthat bennök. A jó ember benső értéke pedig csapás idején lesz nyilvánvalóvá. Ekkor van ugyanis alkalma jellemét megacélozni, erényeit (takarékosságot, szorgalmat, könyörületet) gyakorolni, ahogy a katonát is nem folytonos jólétben és tétlenséggel nevelik jó harcossá. — *b)* A földi bajok sok hiábavalóságtól fordítják el szívünket, amennyiben megmutatják a földi javak silányságát. „Tégy Uram mindent keserűvé, hogy csak magad légy édes az én lelkemnek.“ (Sz. Ágoston.)

5) Az igazságosság megkövetelhet bizonyos áldozatokat a vett jókért. Már pedig kétségtelen, hogy a *társadalmi élet* sok jóval jár (ruházat, közlekedés, jobb élelmezés, tudomány, müvészet, szórakozás, stb.), de sok bajjal is (különböző emberek elviselése, sőt szeretése, adó, katonáskodás, vasuti vagy egyéb szerencsétlenségek). Ha elfogadjuk a jót, joggal nem zúgolódhatunk a rossz ellen sem, mely ugyanegy forrásból ered, t. i. sok ember együttlétéből.

A világon levő rossz 6) szükségessé teszi a *túlvilág* létezését, az örök életet, mert az összes bajok csak így veszíthetnek élükből, mint a gyertyafény napfölkeltekor. Aki az örök életet kikapcsolja a világból, az sohasem fogja kellőleg megoldani a szenvedés kérdését.

Jézus szenvedése, nélkülözése a bethlehemi istállótól a keresztfáig felelet e kérdésre: miért e világon a sok rossz? Ha Isten fia is a kereszt útját járta, nem lehet az rossz. Sőt ő meg is kívánta, hogy mindenki vegye föl keresztjét és kövesse őt. A vértanuk és hitvallók

millióit nem is tette boldogtalanná a sok szenvedés, sőt követték az Üdvözítő szavait: „Örüljetek és vígadjatok, mert a ti jutalmatok bőséges mennyekben; mert így üldözték a prófétákat is”. (Máté 5, 12.)

9. A láthatatlan világ.

(Vannak szellemi lények is.) Isten láthatatlan világot is teremtett: szellemeket, kiket *angyaloknak* nevezünk. *Ezeknek értelmük és szabad akaratuk van, de testük nincs.*

Jézus többször említi őket. „Azt véled, hogy nem kérhetem Atyámat? és ad nekem azonnal többet tizenkét ezred angyalnál.“ (Máté 26, 53.). És *sz. Pál:* „Általa teremtetett minden az egekben és a földön, a láthatók és láthatatlanok, akár királyi székek, akár fejedelemségek, akár hatalmasságok.“ (Kol. 1, 16.) Máskor „erők, uraságok, trónusok, arkangyalok, kherubok és szeráfok“ néven soroltatnak elő a mennyei „seregek“. Amiből következtetni lehet nagy számukra is.

A világ tiszta szellemi lények nélkül *hiányos alkotás.* Azt látjuk ugyanis, hogy a nagy természetben nincsenek nagy ugrások pl. az egyes lények szerkezetei közt, hanem lassú, fokozatos emelkedés. Az ásványország tökéletesebb alakjai, a kristályok szabályos formái és a növényvilág legkezdetlegesebb alakjai közt megvan a természetes átmenet; a növény- és állatvilágot oly átmeneti alakok kötik össze, melyekről sokáig maga a tudomány sem állapította meg, hogy növények-e vagy állatok. Egyes majomcsontvázak és az emberi csontváz közt kisebb a különbség, mint a majom és sok más állat szervezete közt. Ez a fokozatos emelkedés nem állhat meg hirtelen az embernél; az embertől feljebb még lehetséges a fokozatos emelkedés. Már *Platon* is megemlíti a szellemi lényeket és azt mondja, hogy ezek átmeneti lények az istenek és emberek közt.

Valóban, ha a természetben *nincs fölösleges* dolog, akkor kell, hogy angyalok is legyenek. Mert a világegyetem összes szépségeit emberi elme nem merítette ki, hiszen csak parányi részét ismeri. Tehát a világegyetem jóval tökéletesebb lényeknek is nyujthat boldogságot, kik jobban aknázzák ki a világegyetem szépségeit és jobban hirdetik Isten dicsőségét.[1]

(Milyenek az angyalok?) A tisztán szellemi lényekről tökéletes fogal-

[1] Csak az embert elismerni értelmes lénynek ép oly tévedés, mint a földet a világ középpontjának tartani, amely körül az egész világ kering. Valójában pedig a föld is csak olyan csillag, mint a többi.

munk nem lehet, mert érzékeink alá nem esnek. De joggal következtetünk *nagyobb értelmi tehetségükre*. Krisztus Urunk szerint az utolsó ítélet napját az angyalok sem tudják; föltételezi tehát, hogy többet tudnak, mint az emberek. A tökéletesebb ismerettel *nagyobb hatalom* és *több jog* jár, melynél fogva a világ kormányzásában részt vesznek. (Amint az ember is belenyúl a növény- és állatvilág életébe.) — Hogy nem egyenlők, azt különböző elnevezésük is mutatja.

(Jó és rossz angyalok.) Nagyobb Isten dicsősége, ha teremtett lények szabadon hódolnak meg neki. Az angyalokat is ilyen szabadsággal ruházta föl, midőn szellemeknek teremtette meg őket. Megadta így a lehetőséget, hogy az Istennek tartozó hódolatot meg is tagadják, de viszont szabad szolgálatukkal érdemeket is szerezzenek. Hogy sokan ezt nem tették és így örök kárhozat helyére jutottak, arról a *Szentírás* tanuskodik.

Igy elmondja, hogy a *sátán* (héber szó = ellenség) megkísértette Jézust; a magvetőről szóló példabeszéd szerint a konkolyt „az ellenség vetette, az *„ördög“* (Máté 13, 39.) „Ti az ördög-atyjától vagytok, mondá Jézus a zsidóknak; ő gyilkos volt kezdettől; hazug ő és a hazugság atyja.“ (Ján. 8, 44.) „Vigyázzatok, mert a ti ellenségtek, az ördög, mint az ordító oroszlán, körüljár, keresvén kit elnyeljen. Kinek erős hittel álljatok ellen“. (Pét. 1, 5. 8, 9.) E szerint nemcsak vannak, hanem *működnek* is gonosz lelkek.

(Őrzőangyalok.) A jó angyalok szeretnek minket; azért őrzik testünket és lelkünket, imádkoznak érettünk és a jóra intenek. Azokat az angyalokat, akik minket őriznek, sz. *őrzőangyaloknak* nevezzük.

Jézus a kisdedekről szólván ezt mondja: „Ezek angyalai mennyekben mindenkor látják Atyám orcáját.“ (Máté 18, 10.) — *Aristoteles* növendékének, Nagy Sándornak ezt írta egy alkalommal: „Nem tudod, hogy két szellem őriz téged? Ők vigyáznak tetteidre, hírül adják Teremtődnek mindazt, amit cselekszel. Valóban, óh Sándor, már csak ez is tartson vissza minden nemtelen tett elkövetésétől.“ *Seneca* szerint mindenkinek van egy láthatatlan tanítója. (Sokrates démonja!)

10. Ősszüleink.

I. Az ember teremtése.

(Testünk eredete.) A földi teremtés koronája az ember. A Szentírás szerint az Isten az embert az ő képére és hasonlatosságára teremtette, hogy uralkodjék a földön és minden állaton.

(Lelkünk eredete.) *Isten képére* s hasonlatosságára vagyunk alkotva, mert 1) értelmünk és szabad akaratunk van, 2) lelkünk halhatatlan.

Van *értelmünk* és ez tisztára szellemi tehetség. Ez abból tűnik ki, hogy *a)* gondolkodunk: *fogalmakat* alkotunk, *ítéleteket* modunk és az okozatról az okra *következtetünk*. Továbbá eszünk tisztán *anyagtalan dolgokat ismer* meg és ezekben legfőbb örömét találja: a nagylelkűséget, az igazságot, a jogot. Megismeri a célszerűséget, a rendet. Minderre semmiféle érzéki tehetség nem képes. — *b)* Van *öntudatunk*, vagyis lelkünk mintegy visszatér (reflektál) önmagára, megismeri önmagát és mástól megkülönbözteti az „én”-t.

Akaratunk is szellemi tehetség, mert *szabad* minden külső és belső kényszertől. Értelmünk és akaratunk működése szellemi működés, tehát az alany, vagyis a lélek csak szellem lehet. Ha pedig lelkünk szellem, akkor csak Istentől eredhet, nem az esztelen anyagtól.

(Az ember termszetes adományai.) Istennek csak tökéletes alkotásai lehetnek. Ilyen volt az első emberpár is, midőn Isten megteremtette. E romlatlan őstermészet *nem hajlott a rosszra*, értelmét nem homályosította el önérdek vagy szenvedély. Ha mindig ilyen marad, nem veszett volna oda az *eredeti boldog állapot* sem, melyről a pogány világ írott emlékei is tudnak. Amit a francia forradalom zászlajára írt: a tökéletes egyenlőség, szabadság és testvériség, folytonos kincse maradt volna az emberiségnek.

Lelkünk természetes adománya: a *halhatatlanság*. Ez *a)* a *lélek természetéből* folyik. Ha a lélek szellem, akkor részekre nem osztható tehát nem is bomlik részekre. *b)* Ami bennünk a legtökéletesebb, t. i. az ész boldogtalanságunk forrása, ha lelkünk nem halhatatlan. Mert csak az ész látja be a földi javak mulandóságát, a sok *igazságtalanságot*, amiről az állatnak fogalma sincs. *c)* Akaratunk természetes vágya: *örökké boldog* lenni. Erre megvan bennünk a képesség is. Ellenkezik a Teremtő bölcseségével, hogy soha ki nem elégülő általános vágyat és olyan képességeket teremtsen az emberbe, amelyekre soha szüksége nem lesz. Végre *d)* elgondolni is nehéz, hogy *mi célja lehetne az egész teremtésnek*, ha az élet egykor nyom nélkül tűnik el a föld színéről és a másvilágon nem volna folytatása. Mire való volt mindez a nagyszerű berendezkedés a földön, ha a vége mégis csak az, ami volt: az élettelen anyag? Ez kiöl az emberből minden törekvést: mindig a legjobbat akarni és cselekedni. Mert alapjában véve minden mulandónak csak az örökkévalóságban van értéke. Mert semmi az, ami nem örökkévaló. (Sz. Ágoston.)

Ősrégi *sírok* (piramisok) Egiptomban, Ur és Babylonban, Görögországban arról tanuskodnak, hogy az ősrégi népek a halál utáni foly-

tatódó életben hittek. Ép így a természetnépek *szokásai* (a lappok, eszkimók, botokudok, patagóniaiak, pigmeusok, négerek, — a japánok, kínaiak stb.) Azért joggal írja Cicero: „Az összes népek közmegegyezése alapján hisszük, hogy a lelkek tovább élnek."

Nagy gondolkodók minden időben a halhatatlanságunk mellett szóltak. Igy Platon,[1] Aristoteles és mesterük, Sokrates (a „Phaedon"-ban). Cicero közvetíti a görög gondolkodók álláspontját: „Egy boldog élet, melyet elveszíthetünk, nem boldog, mert nem boldogság az, ha mindig attól kell félnünk, hogy azt elveszítjük." „Aki a halhatatlanságban nem hisz, nem lehet jó polgár, mert lelkiismeretében nem ismer kötelezettséget." (Morus Tamás.) „Azt állíthatom, hogy már erre az életre nézve is meghaltak azok, kik egy másikat nem remélnek." (Goethe). „Ha az volna a legfőbb lény célja, elkülönített golyókon teremtményeket létre hozni s azokat 80—90 évig élni hagyni, ez nagyon nyomorúságos terv volna. Hogy a lélek 80 vagy 80 millió évig él, ha egyszer el kell tűnnie, akkor ez az időtartam mégis csak véget ér. Azért arra a hitre szoríttatunk, amely mellett sok más bizonyít, hogy ezen anyagi világon kívül van egy szellemi világrend is ugyanannyi változatossággal, mint amelyben élünk — annak kell részeseivé lennünk." (Gauss C. F., minden idők legnagyobb mathematikusa.) — „Egy igazi természeti kívánság (t. i. a halál után tovább élni) nem irányulhat elérhetetlenre." (Szal. sz. Ferenc.)

Döntő érvet halhatatlanságunk mellett *Krisztus szavai* szolgáltatnak: „Ne féljetek azoktól, kik a testet megölik, de a lelket meg nem ölhetik". (Máté 10, 28.) — Az *emberi nem* legrégibb és legáltalánosabb hite, tehát a természet szava, hogy lelkünk halhatatlan.

(Természetfölötti adományok.) Isten leginkább azzal mutatta meg szeretetét ősszüleink iránt, hogy megadta nekik a *megszentelő kegyelmet* és ezzel szentekké tette, gyermekeivé fogadta és a mennyei boldogságra rendelte őket.

Ősszüleink *rendkívüli értelmet* is kaptak Istentől és mentesek voltak minden vétkes kívánságtól. *Testük* természetfölötti kiváltságai: a paradicsomban nagyon jó sorsuk volt, semmitsem szenvedtek és sohasem kellett volna meghalniok. *Sz. Tamás* mondja: „A paradicsomkert a gyönyörűségek kertje volt, akár átvitt értelemben létezett csak, akár a szó igaz értelmében, akár mindkét értelemben." (Summa Th.)

II. A bűnbeesés és következményei.

(Isten tilalma.) Amit Isten az ember teremtésénél elérni akart, hogy t. i. az alsóbbrendű teremtményektől eltérőleg nem ösztönszerűen, hanem szabad elhatározásból hirdesse az ő dicsőségét, arra mindjárt

[1] „Ha a halál teljes megsemmisülést jelentene, ez valóságos szerencse volna a gonoszok számára."

alkalmat is adott. Kinyilatkoztatta ugyanis azt a tilalmát, hogy a kertnek minden fájáról szabad enni, csak a jó és gonosz tudásának fájáról nem.

(A bűnbeesés.) Éva, az első asszony a gonosz lélek csábítására evett a tiltott fának gyümölcséből; adott Ádámnak is, ki szintén evett. Erre nyomban következett a büntetés.

(Ennek következményei.) 1) Ősszüleink elvesztették Isten *kegyelmét* és a mennyei boldogságot; 2) *értelmük* elhomályosodott és *akaratuk* rosszrahajló lett; 3) sokat kellett *szenvedniök* és végre meg kellett *halniok*. E rossz következmények a bűnnel együtt átszállottak minden emberre, mert „mindnyájan vétkeztünk, midőn mindnyájan egy voltunk" (Sz. Ágoston.) Az első bűnt azért *eredeti* vagy *áteredő* bűnnek (peccatum originale) nevezzük.

Minden bűnben megkülönböztetjük a cselekvést az állapottól, mely a cselekvést nyomon követi. A bűnös cselekvés csak az első embereké maradt; de az azt követő bűnbeli állapot átöröklődött utódaikra, mint maga az emberi természet. Hogy pedig az emberi ész tényleg elhomályosodott és akaratunk a rosszra hajlandó lett, azt az *emberiség története* eléggé bizonyítja. Bálványimádás, babona, nyomor, kegyetlenkedések, fajtalanságok stb. szomorú következményei az első bűnbeesésnek.

E belső romlást a *pogány világ* is ismerte. „A tiltottra húz hajlamunk és a megtagadott dolgok után vágyódunk." (Ovidius.) „Mást tanácsol a kívánság, mást az ész. Belátom és helyeslem a jobbat, a rosszabbat követem" — mondja magában Medea. (Ovidius, Met. 7, 17.) „Tudjuk és ismerjük a jót, de nem követjük." (Euripides.)

(Miért engedte meg Isten a bukást?) Istennek *jogában állt* azokat a javakat, melyek természetünknek ki nem járnak, csak bizonyos föltételek mellett adni meg. (Mert hiszen a természetes adományokat el nem vesztettük.) Ilyen föltétel: szabadon engedelmeskedni az ő parancsának. De 2) nagy *nevelői* jelentősége is van a bűnbeesésnek: nem vádolható meg az az atya, ki járni tanuló gyermekét elesni engedi csak azért, hogy fölemelhesse, hogy gyermeke azután jobban vigyázzon magára s így mintegy a saját kárán is tanuljon. Mert ez a legjobb tanítómester. Az embernek be kell látnia, hogy ha nem vigyáz, mire jut. 3) Isten előre látta a bűnt, de *előre látta a megváltást is*. A bűnbeesés nélkül Isten irgalmasságát, szeretetét sohasem lett volna alkalmunk annyira megismerni; mert hiszen csak a bűn hozta le nekünk a Megváltót. Vagyis: „Inkább akarta (Isten) a rosszat jóra fordítani, mint a rosszat egyáltalán meg nem engedni". (Ágoston.)

(A „szeplőtelen fogantatás".) Hittétel: Az *eredeti bűn egyedül a boldogságos szűz Máriára nem szállott át,* még pedig Isten különös kegyelméből, az ő fiának érdemeinél fogva. Ezt a kiváltságot „szeplőtelen fogantatásnak" nevezzük. Ünnepe december 8-án van, mely 1854 óta kötelező, de előbb is megvolt, még pedig nyugaton a VI. század, keleten még régebbi idő óta.

A *Megváltó méltósága* megkövetelte, hogy az ő anyja sohase legyen a bűn rabja, az eredeti bűné sem. Isten ezt megtehette, illett, hogy megtegye: tehát meg is tette. (Potuit, decuit, ergo fecit. Duns Scotus.) „Te és a te anyád vagytok az egyedüliek, kik minden tekintetben tiszták vagytok", mondja már sz. Efrém († 378). Csakis így illeti meg sz. Máriát ez *angyali megszólítás:* „Üdvözlégy, malaszttal teljes" és „áldott vagy te az asszonyok közt".

Mivel nem volt meg a b. Szűzben a bűnre való hajlandóság és homályos értelem sem, azért valljuk, hogy — amint Isten anyjához illett — *nem volt rabja más bűnnek sem.* Ellenkezőleg a szűzi és anyai erények (tisztaság, alázatosság, anyai szeretet) mind megvoltak benne. Nem is lehet elképzelni, hogy Isten nem a legszentebbet tüntette volna ki a legnagyobb méltósággal. És: „ha Isten valakit nagy méltóságra emel, arra alkalmassá is teszi őt". (Sz. Tam.)

II. A megváltó Istenről.

11. A megváltásról s az arra való előkészületről.

(A megváltás fogalma.) A *bűntől megváltani:* Istennek megfelelő elégtételt adni az elkövetett bűnért.

(A megváltás szükséges.) Isten a bűnt megfelelő elégtétel nélkül nem engedheti el. Ezt megkívánja *igazságossága, szentsége, fölsége.* Ha az ő akaratát büntetlenül semmibe is szabad venni, akkor az ránk nézve elveszti minden értékét. Az olyan király, kiből mindenki büntetlenül gúnyt űzhet, nem király. Istennek tehát teljes elégtételt kellett adni.

Mivel azonban Isten fölsége végtelen, a rajta esett sérelem is *végtelen értékű* elégtételt követel, minőt a véges ember sohasem nyujthat. „Eladni magukat, azt tudták az emberek, de megváltani, azt nem tudták." (Sz. Ágoston.) És így az emberek soha természetfölötti boldogságra nem jutnak, ha Isten olyan Megváltót nem küld, ki teljes elégtételt szolgáltat az isteni igazságosságnak. Ennek a Megváltónak egy személyben Istennek és embernek kellett lennie. Mert ha csak Isten, akkor nem vezekelhet a bűnért és a Megváltó voltakép csak önmagának adna elégtételt; ha csak ember, akkor sem válhat meg, mert cselekedetei nem végtelen értékűek. Azért *Isten-embernek kellett lennie,* ki szenvedhetett, mert valóságos ember és kinek szenvedése végtelen értékű, mert egy személyben Isten is.

Szépen mondja *Kölcsey:* „Egész emberiségért meghalni, azt Isten teheté; ember meghal háznépeért, ember meghal hazájáért; halandó szív többet meg nem bír." (Mohács.)

(Isten tényleg igért isteni Megváltót.) Isten tényleg olyan Megváltót igért, aki Isten és ember lesz egy személyben. Ez a messiási igéret először az *első embereknek,*[1] azután a *patriarcháknak* (Ábrahám, Izsák és Jákob)[2] szólt, illetőleg közvetve a választott népnek és az egész emberiségnek. A *próféták* még jobban előkészítették a népet a Megváltó eljövetelére, amennyiben megjövendölték az időpontot is, amikor a Megváltó születik,[3] születésének helyét,[4] anyai származását (Dávid nemzetségéből, egy szűztől). Megjövendölték, hogy Isten lesz és csodákat tesz,[5] hogy mint Sion királya ünnepélyesen bevonul szamáron ülve Jeruzsálembe;[6] hogy harminc ezüstpénzért el fogják árulni s az összeget később egy fazekasnak adni.[7] Főleg pedig a Megváltó szenvedését írták meg körülményesen, úgy hogy pl. Izaiást inkább evangélistának, mint prófétának lehetne nevezni.[8] Megjövendölték, hogy a Megváltó érettünk önként hal meg,[9] hogy a régi áldozat megszűnik és új áldozat lesz,[10] hogy a Megváltót gazdagnál temetik,[11] de föltámad[12] és a mennybe megy.[13]

Az egész zsidó nép, azok is, kik a Szentírás magyarázásában a legjártasabbak voltak, úgy értelmezték e jövendöléseket, hogy ezek *csakugyan egy jövendő, személyes Megváltóra vonatkoznak.* Azért hivatkozik Máté evangélista, sőt maga Krisztus Urunk is ezekre az írásokra. Heródes azon kérdésére, hogy hol kell a „Fölkentnek születnie", az írástudók és farizeusok nem estek gondolkodóba, hanem egyszerűen Micheás jövendölésére hivatkoztak, ki szerint a Megváltó Bethlehemben születik.

(A pogányság előkészítése.) A pogány világ a *Hetvenes* fordítás révén könnyen megismerkedhetett a próféták jövendöléseivel, illetőleg a messiási igéretekkel. *Suetonius* és *Tacitus* világosan beszélnek azon általános meggyőződésről, mely szerint „a papok régi könyveiben meg

[1] (Móz. I. 3, 15.) [2] (Móz. I. 22, 18.) [3] (Dán. 9, 25.)
[4] (Mich. 5, 2.) [5] (Iz. 35, 4—6.) [6] (Zach. 9, 9.)
[10] (Mal. 1. 10—11.) [11] ((Iz. 53, 9.) [12] (15. zsol. 9, 10.) [13] 109. 1, 5, 6.)

van írva, hogy ép abban az időben (az I. században) Kelet ismét erőre kap és a Judeából származók fognak (világ-) hatalomra szert tenni".

A pogányságot főleg *saját sülyedése* (fajtalanság, emberáldozatok, bálvány- és császárimádás, rabszolgaság, gyermekek kitétele, vérbosszú) s *tehetetlensége* győzte meg arról, hogy isteni küldöttre szükség van.[1] *Sokrates* Platonnál nyiltan bevallja: „Ha a világ mostani állapotában valamit javítani kellene, ez csak egy Isten közbevetésével történhetik, ki nekünk az igazság elvét és mintaképét megmutatja."

12. Jézus a mi Megváltónk és valóságos Isten.

(A II. hitágazat.) Az apostoli hitvallás második ágazata: „Hiszek... Jézus Krisztusban, ő egy Fiában, a mi Urunkban". *Urunknak* nevezzük Jézust, mert 1) ő a mi Megváltónk, 2) a mi Istenünk. — Maga e név: *Jézus* (zsidó: Jesuah, görög: 'Ἰησοῦς) annyit jelent, mint Megváltó vagy Üdvözítő. E szó: Krisztus a görögben annyit jelent, mint Fölkent. Ugyanezt jelenti a zsidó masiach (innét a magyar: Messiás). Az ó-szövetségben a prófétai, főpapi, királyi hivatalt és méltóságot fölkenéssel adták át. Jézus pedig a mi legnagyobb prófétánk, főpapunk és királyunk.

(Jézus az igért Megváltó), mert *a)* egyedül rajta teljesedett be mindaz, amit a *próféták* a Megváltóról jövendöltek.

Nevezetesen *ép azon időben* jelent meg Jézus, amikor a próféták szerint a Megváltónak jönnie kellett. A fejedelmi pálca ugyanis már elvétetett Judától és az idumeus Heródesre szállt; már pedig *Jákob* patriarcha szerint ekkor kell jönnie a Megváltónak. — Épígy teljesedett be a *születés helyére* vonatkozó jövendölés. Jézus Betlehemben született, holott József és Mária Názáretben laktak. — Ehhez hasonlóan nem csak a próféták többi jövendölései, hanem az összes *előképek* is beteljesedtek Jézusban.

b) Jézus önmagáról azt tanította, hogy őt az Atya küldte, hogy az írások mind őfelőle teszek bizonyságot (Ján. 5, 37—39); a szamaritánus nőnek kijelentette, hogy ő a Megváltó.

(Jézus valóságos Isten.) Ha Jézus az igért Megváltó, akkor *valóságos Isten,* mert *ilyennek hirdették a próféták.* Jézus különben életével, csodáival és kijelentéseivel maga is bebizonyította, hogy Isten Fia.

[1] Platon Gorgiasában *Alkibiades* ezt kérdezi Sokratestől: „Mondd csak, atyám, miképen kell tisztelnünk az istenséget?" *Sokrates:* „Barátom, ezt csak az istenség maga tudja megmondani; nekünk várni kell, míg Isten *bölcset küld az égből,* aki megmondja, hogyan kell tisztelnünk az Istent." *Alkibiades:* „Bár az én időmben jelent volna meg a földön, úgy ragaszkodnám hozzá, miként a gyermek anyja öléhez simul."

a) Jézus *élete* egy Isten élete. A bűn árnyéka sincs meg benne. Az is, ki halálra ítélte, kénytelen bevallani: „Semmi okot sem találok benne", hogy t. i. megfeszíttessék. Árulója is beismeri, hogy igaz vért árult el. A nagytanács hamis tanúkhoz kénytelen fordulni, de ezekkel sem ment semmire. Végre is csak azon vád alapján kívánta halálát, mert Isten Fiának vallotta magát. — Az erényeket mind gyakorolta Jézus, jóllehet egyiket sem túlozta.

b) A zsidó főtanács istenkáromlásnak minősítette Jézus ezen hallatlan kijelentését: „Isten fia vagyok". És joggal, ha Jézus ezt be nem bizonyítja az ő *csodáival.* Ezek nélkül ehhez hasonló kijelentést manap sem hinné el senki. Jézusnak tehát olyan tetteket kellett mutatnia, amelyeknek hinni lehet. Jézus egyetlen érintéssel, egyetlen egy szóval, még a távolból is, látatlanba, a betegség minden nemét, még a különben gyógyíthatatlan bélpoklosságot is *meggyógyította;* halottakat *föltámasztott;* a vad *elemeknek* (szélnek, víznek) parancsolt és engedelmeskedtek neki. *Nyilvánosan,* minden előkészület nélkül, sok ember láttára művelte Jézus az ő csodáit, úgy hogy *maga a nagy tanács* is, jóllehet ellenséges szemmel fürkészte minden cselekedetét, így tanakodik: „Mit cselekedjünk? mert ez az ember sok csodajelt teszen". (Ján. 17, 47.) „A farizeusok pedig mondák: Az ördögök fejedelme által űzi ki az ördögöket". (Mát. 9, 34.) Ezzel ők is elismerték, hogy természetfölötti erő működött Jézusban, de inkább ördöginek, mint isteninek minősítették azt. Még a zsidó *Talmud* sem tagadja, hogy Jézus csodákat művelt, de szerinte Egiptomból hozta magával a mágusi mesterségeket.

Jézus *jövendölései* is mutatják, hogy ő Isten. Megjövendölte, hogy Judás elárulja, Péter megtagadja; hogy ő maga hogyan fog szenvedni, meghalni és föltámadni; hogy hogyan pusztul el Jeruzsálem; hogy hogyan terjed el majd és hogyan marad fönn az ő egyháza.

c) Csak Isten fiának lehettek ilyen *nyilatkozatai:* „Én és az Atya egy vagyunk." „Aki engem lát, látja az Atyát is." „Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok." „Szerettél engem a világ alkotása előtt." Midőn Kaifás főpap azt kívánta, hogy az „élő Istenre" mondja meg (= esküdjék meg), vajjon ő-e a Fölkent, az Isten fia: Jézus megesküdött és esküjét halálával pecsételte meg.

13. Jézus Krisztus az Isten-ember.

(A III. hitágazat.) Az apostoli hitvallás harmadik ágazata így szól: „Hiszek Jézus Krisztusban... ki fogantaték a Szentlélektől, születék szűz Máriától". E szerint Isten Fia emberré lett, mert a Szentlélek ereje által emberi testet és lelket vett föl. „Az Ige (Fiú-Isten) testté lőn és miköztünk lakozék." (Ján. 1, 14.) Hitünknek azt a titkát, hogy Istennek Fia emberré lett, a Fiú-Isten *megtestesülése* (incarnatio) titkának nevezzük.

Jézus tehát valóságos Isten és valóságos ember egy személyben: Isten-ember. Ő maga is, majd isteni, majd emberi *sajátságokat* tulajdonít magának. (Pl. „Az Atya nagyobb nálamnál", t. i. emberi természetemnél. „Én és az Atya, egy vagyunk", t. i. az isteni lényegnél fogva.) Azért néha Isten fiának, néha emberfiának *nevezi* önmagát.

(Jézusban két természet.) Mivel Jézus valóságos Isten, azért *van isteni természete.* De mivel valóságos ember is, azért *van emberi természete is.* Azért imádkozhatott így: „Atyám! ne az én akaratom, hanem a tiéd legyen". (Luk. 22, 42.) Mert a két természettel együttjár, hogy Krisztusban két akarat is legyen: egy isteni s egy emberi. Ez utóbbi teljesen alá volt rendelve az isteninek, de azért nem szűnt meg emberinek lenni.

(Krisztusban egy személy.) „Valamint az értelmes lélek és a test csak egy ember, úgy Isten és ember csak egy Krisztus." (Athanáz-féle hitvallás.) *A két természet nem két személy, mert a két valami (isteni s emberi természet) fölött csak egy valaki (Krisztus) rendelkezik, t. i. a megtestesült második isteni személy.*

(Következtetések.) Mivel Krisztusban csak egy, még pedig isteni személy van, ez működik az emberi természet által is. Épen azért Krisztusnak *emberi cselekedetei is végtelen értékűek,* mert Istennek tulajdoníthatók. — Végül Krisztsu *emberi természetét is imádás* illeti meg, ép úgy szentséges Szívét, az oltáriszentséget, mert Krisztus mint valóságos ember is Isten fia maradt. Azért mondja ő maga: „Úgy szerette Isten a világot, hogy az ő egyszülött fiát adá", hogy t. i. a világ az ő halála által üdvözüljön.

(Sz. Mária Isten anyja.) Jézus kettős természete föltételezi az ő kettős származását. Mint Isten öröktől fogva volt; mint ember időben lett, amennyiben szűz Máriától született. Mivel azonban Krisztusnak csak egy, még pedig isteni személye van, azért az ő anyját is Isten anyjának nevezhetjük (nem: istenség anyja). — Jóllehet test szerint Dávid nemzetségéből származott Jézus, semmi sem volt benne a zsidó szellemből; akkora ellenfél volt közte s az akkori, sőt a mostani zsidó felfogás közt, hogy keresztrefeszítették. Ép a zsidó nép gyűlöli őt ma is a legerősebben.

14. Jézus megváltói működése.

(Mint tanítónk.) Jézus a legtökéletesebb hittanítást adta az embereknek. Nemcsak szóval tanította, amit hinnünk és cselekednünk kell, hanem *példájával* is. A seregek egyformán csodálták szóbeli tanítását és példaadását. „És mindnyájan csodálkozának a kedves igéken, melyek az ő szájából származnak vala." (Luk. 4, 22.) *„Micsoda bölcseség* ez, mely neki adatott? és ily csodák mikép történnek kezei által?" (Márk. 6, 2.)

(Jézus a mi főpapunk.) A papi hivatal jellemző joga s kötelessége az áldozat bemutatása. Jézus *a)* a *legnagyobb* áldozatot hozta meg értünk. „Kínzaték Poncius Pilátus alatt, megfeszitteték, meghala és eltemetteték", mondja az apostoli hitvallás negyedik ágazata. „Nagyobb szeretete ugyanis senkinek sincsen, mint ha életét adja barátaiért." Ezt adta oda Jézus, a jó pásztor, elveszett juhaiért. *Önként* adta, mert Isten-ember, élet-halál ura, nem volt kénytelen meghalni. Ő, aki a farizeusok gondolatait ismerte, nem volt kénytelen Jeruzsálembe jönni, hisz tudta, mert tanítványainak megjövendölte, hogy ott megfeszítik. Mégis szabad elhatározásából eljött. „Föláldoztatott, mert ő akarta." (Iz. 53, 7.)

b) Jézus a *legtökéletesebb elégtételt* adta meg Istennek, kitől az emberiség bűnei által elszakadt. Ő ugyanis nem puszta ember: az emberséget a második isteni személy hordozta, mely emberré lett és mint ember is végtelen értékű elégtételt adott az isteni igazságosságnak.

c) Jézus *helyettünk* tett eleget, amennyiben a mi bűneinkért szenvedett és halt meg. A próféták ezt jövendölték meg a Megváltóról. (Iz. 53.) Maga Jézus is engesztelő áldozatnak tekintette szenvedését; saját szavai szerint „életét adja juhaiért", „testét a világ életéért", „vérét a bűnök bocsánatára".

Jézus az *egész világ* bűneiért szenvedett és halt meg. Kiket is zárt volna ki a megváltás hatásaiból? hisz azt akarta, hogy mindnyájan testvérek legyünk: egy akol, egy pásztor. „Mindenekért meghalt Krisztus." (Kor. II. 5, 15.)

Ha *mégsem üdvözül minden ember*, annak nem lelkünk orvosa az oka, ki bőséggel szerzett nekünk orvosságot, hanem azok, kik nem élnek ezzel az orvossággal. Jézus keresztáldozata *nem szabadságlevél a bűnre*; vétkezzél bátran, íme Krisztus érdemei mindent jóvá tesznek. Ellenkezőleg: Krisztus áldozata leginkább mutatja, milyen *drága ára van a bűnnek*, tehát ettől őrizkedni kell és buzgón magunkra alkalmazni az ő kegyelmét a kegyelemeszközök használata által. „Qui te creavit sine te, non te salvabit sine te.“ (Sz. Ágoston.)

d) Végül Jézus nemcsak a bűnt törölte el, hanem bő *kegyelmeket* és *örök boldogságot* szerzett számunkra.

Krisztus, mint igazi főpap, *imádkozott is értünk* (v. ö. főpapi imáját kínszenvedése előtt) és most is közbenjárónk az Atyánál.

(Jézus a mi királyunk.) Jézus a mi királyunk, mert 1) *vannak alattvalói*, az ő vérével megváltott lelkek, kik fölött majd ítélni is fog. (L. alább.) Azért joggal mondhatta Pilátusnak: „Én király vagyok. Azonban az én országom nem e világból való“; amennyiben az ő országa nem e világnak pénzével, hatalmával terjeszkedik és marad fönn, hanem az igazság erejével. Azért örökké fönn is marad.

2) Jézus királysága nem külső, hanem lelki hatalom, melynek az emberek is nemcsak külsőleg, hanem bensőleg hódolnak meg. *Ő a szivek királya.* (Krisztus király ünnepe október utolsó vasárnapján.)

„Az emberek szeretetét akarja, amit legnehezebb megnyerni s azonnal meg is nyeri. Ebből következtettek istenségére. N. Sándor, Caesar, Hannibal, XIV. Lajos legyőzték a világot, de nem sikerült egy barátot megnyerniök. Krisztus szól és egész nemzedékek egyesülnek vele.“ Igy a nagy Napoleon.

15. Jézus megdicsőülése.

(Jézus teste a kereszthalál után.) Jézus testét halála után sziklasírba *temették*, a sírt nagy kőlappal elzárták, lepecsételték s éjjel-nappal őrizték. A zsidó tanács ezzel megakadályozta a holttest ellopását és önkénytelenül gondoskodott arról, hogy Jézus *igazi halálában* és föltámadásában okosan ne kételkedjünk. Magát a temetést különben hivatalos vizsgálat előzte meg; a százados Pilátus parancsára külön is megvizsgálta Jézus holttestét, a katonák ép azért nem törték meg Jézus csontjait, mert jól látták, hogy meghalt. A legszeretőbb anya és a legnagyobb ellenség egyformán megállapította, hogy Jézus kiadta lelkét. Nem is jutott a szemtanúk közül egyiknek sem eszébe, hogy Jézus halálát kétségbevonja.

(„Harmadnapra halottaiból föltámada.“) Az bizonyos, hogy Jézus sírja harmadnap üres volt és Jézus élve *megjelent* többször, több helyen, többeknek. Beszélt és evett velük. És jóllehet az apostolok valamennyien csak szemök látásának, kezök érintésének hittek, *halálukkal tanuskodtak* a föltámadás tényéről. Pedig Jézus halálakor annyira félénkek voltak, a kereszthalál annyira hatott rájuk, hogy már le is mondtak a föltámadás reményéről. Hiszen balgatagságnak nevezték a föltámadás első hírét (Lukács 24, 11), sőt rémhírnek (Lukács 14, 22). Annyira nem voltak elkészülve a föltámadásra, Jézus jövendölése dacára. Innét van, hogy Tamás 10 apostoltársának nem hitt, csak keze érintésének. Ő is kénytelen volt leborulni s megvallani: „Én Uram, én Istenem!“

De ha várták volna is Jézus föltámadását, ha ez tényleg be nem következik, a tanítványok minden ok nélkül csak nem híresztelték volna ezt. Hiszen *jutalom nem járt* ezért, csak halálbüntetés. Miképhihettek volna az ígért mennyei jutalomban, ha Jézus azon ígéretét, mely a föltámadásra vonatkozott, be nem váltja! Hisz akkor ők lettek volna leginkább meggyőződve a szemfényvesztésről és Jézus okvetlenül a többi álmessiás sorsára jutott volna.

A zsidó tanács meséje tehát, hogy a tanítványok lopták el Jézus holttestét, már a megokolás miatt is hihetetlen. Alvó tanúkra hivatkozik. De joggal kérdi Sz. Ágoston: „Ha aludtatok, hogyan láttátok a lopást? Ha pedig nem aludtatok, hogyan engedtétek ellopni?“ A római katonai törvény az őrhelyen való elalvást halállal bünteti; mégis az őröknek semmi bántódásuk. A főpapok végül kényszeríthették volna az apostolokat, hogy a holttestet adják ki és így kézzelfoghatóan bebizonyíthatták volna a csalást; a kereszténység csirájában meghalt volna. De kérdőre sem vonták őket, hogy hová tették. Az őröknek azonban pénzt adtak hamis hírek terjesztésére.

A *föltámadásra építették* az apostolok egész tanításukat. Mert „ha Krisztus fel nem támadott, akkor hiábavaló a mi prédikálásunk, hiábavaló a ti hitetek is.“ (Kor. I. 15, 14.) Ugyancsak megvizsgálták tehát ezen alap minden körülményét. — Az apostolok prédikálásának *nagyszerű eredménye* is csak a föltámadás tényével magyarázható meg. Egy keresztrefeszítettben való hitet rövid idő alatt ezren meg ezren nem fogadják el, ha e gyalázatos halálnemet dicső feltámadás nem követi és ha a föltámadás ellen szórt rágalmaknak csak némi alapjuk is van. Joggal mondja ezért sz. Ágoston: „Ha Jézus föltámadása hihetetlen dolog volt, még hihetetlenebb, hogy néhány galileai halász állítása a világot ilyen hihetetlen tény elfogadására bírta.“

(„Fölméne mennyekbe.“) Az apostoli hitvallás hatodik ágazata így szól:

„*Fölmene mennyekbe*, ül a mindenható Atya-Istennek jobbja felől.“ Mivel ez a föltámadás után negyven nappal történt, azért Jézus mennybemenetelének ünnepe (áldozócsütörtök) is husvét után negyven nappal van. — *Jézus* az ő mennybemenetelére többször hivatkozott. Igy Jánosnál (6, 63; 20, 17; 14, 2. 3; 16, 7): „Hát ha majd látjátok az ember fiát fölmenni oda, hol azelőtt volt?” „Fölmegyek az én Atyámhoz és a ti Atyátokhoz.“ „Elmegyek, *helyet késziteni* nektek és magamhoz veszlek titeket, hogy ahol én vagyok, ti is ott legyetek.“

16. Jézus mint ítélő bíró.

(„Onnan leszen eljövendő itélni.“) „Jézus, aki fölvétetett az égbe, úgy jő majd el ismét.” „Ő az, ki Istentől az elevenek és holtak bírájává rendeltetett.” (Ap. Csel. 1, 11; 10, 42.) Mert „az Atya nem ítél senkit, hanem *minden itéletet átadott a Fiúnak.*“ (Ján. 5, 22.) Hetedik hitágazat: „Onnan leszen eljövendő ítélni eleveneket és holtakat.“ *Jézus részletesen is megjövendölte* az utolsó ítélet lefolyását.

Hogy *nem az embereké lehet az utolsó szó,* mely életünket megítéli, az világos. Az ember, még az igazságos bíró is, nem ismeri összes tetteinket és akarva sem mondhat minden emberről igazságos ítéletet. Azonfelül igen sok a rossz akarat; a gonoszság nem ritkán diadalt ül az ártatlanság fölött. Krisztus megváltói működése tehát nem volna befejezett egész, ha igazságos itéletével évezredek igazságtalanságait ki nem egyenlítené.

(Az utolsó itélet.) Mivel Jézus csak a világ végén jön el ismét, az ő itéletét *utolsó* itéletnek nevezzük. *Világitéletnek* pedig azért, mert az egész világot fogja megitélni.

a) Hogy a világnak, illetőleg a földi életnek *vége lesz,* az természeti törvény; a föld fokozatosan elveszti melegét és kihül, föltéve, hogy valamely világkatasztrófa előbb nem végez vele. „Ég és föld elmúlnak”, nem semmisülnek meg, hanem elmúlnak, mint maga az emberi test: *átváltoznak.* „Új egeket és új földet várunk, melyekben az igazság lakik.” (Pét. II, 3, 13.)

b) Jóllehet Isten az embert már halála után külön is megítéli (l. alább), *szükséges az utolsó itélet is.* Nem azért, hogy minden ember külön megismerje az ő sorsát, hanem hogy Krisztus, az ő üldözött egyháza és annak tagjai az egész világ előtt dicsőséget, ellenségeik pedig szégyent arassanak. Vannak továbbá cselekedetek, melyeknek hatása a világ végéig tart. (Pl. az apostolok prédikálása, egyes tévtanítók vagy hitetlenek iratai, stb.) E tettek nagysága összes következményeikben csak a világ végén tűnik ki igazán. Mások jó vagy rossz híre, melyet meg nem érdemeltek, a világ végéig él az emberek emlékezetében. (Sz. Tamás. S. Th. 3 qu 59. a 5.) Szükségs tehát, hogy a világitélet is az utolsó napon legyen.

c) Hogy *minden embert* ítél meg Jézus, kitűnik szavaiból: „És összegyüjtetnek eléje (az emberfia elé) minden nemzetek.” (Máté 25, 32.)

(A világitélet ideje s módja.) Hogy mikor lesz a világ vége, azt „*senki sem tudja,* még az ég angyalai sem, hanem egyedül az Atya“. (Máté 24, 36.) *Nem is jó* tudni, amint nem jó tudni egyes embereknek végét sem. „Nem az a fő, hogy az ítélet napját tudjuk; tedd, amit tennél, ha az holnap volna és akkor nem kell a bíró eljövetelétől félned.” (Ágoston.)

„Mikor pedig eljő az emberfia, összegyüjtetnek eléje minden nemzetek és *elválasztja* őket egymástól. Akkor majd így szól a király azoknak, kik jobbja felől lesznek: „Jöjjetek Atyám áldottai! bírjátok a világ kezdetétől nektek készített országot.” Azoknak, kik balfelől lesznek, így szól: „Távozzatok tőlem, átkozottak, az örök tűzre, mely az ördögnek és az ő angyalainak készíttetett.” És ezek örök kínra mennek, az igazak pedig az örök életre.

Az utolsó ítéletkor tehát nem történik más, mint ami *az összes lények sorsában* észlelhető: a jónak elválasztása a rossztól. A világbíró együvé utalja azokat, kik egymáshoz valók. A gonosznak természeténél fogva nem lehet helye a jók társaságában. Mint ahogy a konkolynak sincs helye a búzában; az arató azért ki is veti és elégeti olthatatlan tűzzel, a búzát pedig csűrébe gyüjti. (Jézus hasonlata.)

(Mire nézve ítél meg minket Jézus?) Jézus az ítéletet azzal okolja meg, hogy a jók enni adtak neki, mikor éhezett, inni, mikor szomjazott, stb. Vagyis az *irgalmasság* cselekedeteit gyakorolták, mikor t. i. a legszegényebbeket segítették. A gonoszok ezt nem tették. Az irgalmasság cselekedetei tehát döntő erővel birnak. De általában *összes gondolataink, kívánságaink, szavaink, cselekedeteink* tárgyai az isteni ítéletnek. „Minden hivalkodó igéről, melyet szólnak az emberek, számot adnak itélet napján.“ (Máté 12, 36.) — Megszívlelendő egykori bíránk tanácsa: „Ne ítéljetek, hogy meg ne ítéltessetek. Amily ítélettel ítéltek, olyannal ítéltettek meg és amely mértékkel mértek, visszaméretik nektek.“ (Máté 7, 1, 2.)

(A külön itélet.) Jézus *minden embert külön is* megítél, még pedig

kit-kit halála után azonnal. Ekkor azonban nemcsak mennybe vagy pokolba, hanem tisztítóhelyre is kerülhet az ember, míg az utolsó ítélet után csak mennyország és pokol lesz. (L. alább.) Jézus példabeszéde a dúsgazdagról és szegény Lázárról, a jobb latornak tett ígérete („még ma velem leszesz a paradicsomban") kétségtelenné teszik, hogy az embernek nem kell az utolsó ítéletig várni, míg megtudja sorsát. Ez az ítélet *egy pillanat müve;* Jézus hasonlata szerint: valamint a villámlás napkeleten támad és látszik napnyugatig, olyan lesz az ő eljövetele is.

17. Jézus hármas hivatalának fönnmaradása.

I. Az elüljáróság az egyházban.

(Az egyház alapítása.) Jézus megváltói működése nem volna oly nagy hatással az emberiségre, ha nem bízott volna meg valakit, hogy az ő tanítói, papi és kormányzói hivatalát folytassa. Mert ha nem hirdetné senki az ő tanítását, ha nem szolgáltatná ki senki a szentségeket, ha nem volna elüljáróság, mely az ő nyáját összetartaná — nyom nélkül el is széledne ez. Azért az isteni Megváltó *egyházat alapitott,* vagyis olyan társaságot, melynek van elüljárósága és egy közös főelüljárója, sz. Péter utóda t. i. a római pápa. Ebben az egyházban szervezett ő tanítói, papi s kormányzói hivatalt.

(A tanítói, papi s kormányzói hivatal.) Amint minden szakban nem mindenki lehet *tanító,* úgy az egyházban sem. Krisztus nem akárkit, hanem csak apostolait küldte ki az igehirdetésre, midőn így szólt: „Elmenvén, tanítsatok . . . (Máté 28, 19); és: „Aki titeket hallgat, engem hallgat."

Papi hatalmat is csak tanítványainak adott. Midőn az utolsó vacsorán a kenyeret és bort testévé és vérévé változtatta, csak apostolainak adott erre hatalmat e szavakkal: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre." (Luk. 22, 19.) Ugyancsak nekik adott hatalmat a keresztelésre, a bűnök megbocsátására.

Tökéletes társaság nem lehet meg végül *kormányzói,* vagy tagfölvételi és kizárási, törvényhozói, büntető és kegyelmező jog nélkül. Jézus csak az ő tanítványait ruházta föl kormányzói teljhatalommal, midőn így szólt: „Amiket megkötöztök a földön, meg lesznek kötve a mennyekben is." (Máté 18, 18.)

Hogy a hármas hivatal *nem szünhetett meg* az apostolok halálával, az világos. Hiszen Jézus nemcsak kortársait akarta üdvözíteni. Kitűnik ez saját szavaiból: „Én veletek vagyok mindennap a világ végezetéig." (Máté 28, 20.) Az apostolok nem éltek a világ végezetéig; Jézus tehát csak törvényszerű utódaikat érthette.

Téves volna azonban elhinni, hogy az egyház ügye csak a papok ügye. A világiaknak is nagy szerep jut az egyház, a kath. iskolák védelmében, a szegények gondozásában. (Kath. akció.) Sőt az állami s társadalmi életben, ahol szintén van elüljáróság, arra kell törekednie minden polgárnak, hogy csak vallásos emberek intézzék a közügyeket. Mert csak ezeknek van lelkiismeretük a közjavakat hűen kezelni s az embereket igazságosan kormányozni. Az egyházi és világi kormányzatnak (sacerdotium et imperium) együtt kell haladnia, egymást támogatva s erősítve. Nem szabad megelégedni azzal, hogy magán életünkben jó keresztények legyünk s az egyházi elüljáróságnak engedelmeskedjünk, hanem ki kell menni a világba és az egész állami életet és törvényeket a keresztény szellemben alakítani. Azért a törvényhozást, a kormányzatot hitetlen emberek kezébe átjátszani vagy ott hagyni a legnagyobb mulasztás, mely kiszámíthatatlan károkat okoz az egyháznak és államnak egyaránt. (Ghetto-katholicizmus.)

II. A közös főelüljáróság az egyházban.

(A közös főelüljáró az egyházban.) Az elüljárók egysége nem volna biztosítva s így a híveké sem, ha nem volna ismét egy közös főelüljáró, mint ahogy *minden látható társaságban* van (az országban az államfő, intézetben az igazgató, stb.). Mert amint valamely ország vagy társaság egységét nem annyira a holt betű (alkotmány, törvény), hanem a közös főelüljáró élő személye biztosítja, úgy az egyház egységét sem biztosítja a biblia, hanem a közös fő. A protestáns vallások nagy száma bizonyság erre. És minél nagyobb az alattvalók *sokasága,* minél nagyobb *veszély* fenyegeti az egységet, annál nagyobb hatalomnak kell a közös főben összpontosulnia (pl. háború idején a fővezér élet-halál ura).

(Jézus tényleg rendelt) közös főt, még pedig Simon Péter személyében. 1) „Te *kőszál* (πέτρος, Petrus, Péter) vagy, mondá neki Jézus és e kőszálon fogom építeni anyaszentegyházamat és a pokol kapui sem vesznek erőt rajta. És neked adom a *mennyek országa kulcsait.* És amit *megkötendesz* a földön, meg leszen kötve mennyekben is; és amit föloldandasz a földön, föl leszen oldozva mennyekben is." (Máté 16, 18. 19.) — Nem a mennyország kulcsait adta át, mert a mennyek országa itt az egyházat jelenti. Kitűnik az más helyekből, hol Jézus a mennyek országát a jók és rosszak egyházának nevezi. A mennyországról ezt nem állíthatta. Igai kulcsról sincs itt szó; a kulcsok át-

adása, mint Jézus korában a rabbiavatásnál történt, az egyházi főhatalom átadását jelenti.

2) Péter tagadása nem fosztotta meg őt egyházfői méltóságától. Jézus föltámadása után megújította a legfőbb kormányzói hatalom átadását. „*Legeltesd* az én bárányaimat. Legeltesd az én juhaimat." (Ján. 21, 15. 17.) E szavakat ez a kérdés előzte meg: „Szeretsz-e engem jobban ezeknél", t. i. a többi tanítványoknál. Ami azt bizonyítja, hogy nagyobb hatalommal akarja Pétert fölruházni, mert nagyobb szeretetet kíván tőle.

3) Az *apostolok névsorában*, a Szentírás egyéb helyein, Simon Péter mindig első helyen áll, holott sem legidősebb, sem legrégibb tanítvány nem volt. Péter az elsőséget *gyakorolta* is. (L. Kath. Egyháztörténet.)

(A főelüljáróság állandósága.) Ahogy az elüljáróság az egyházban nem szünhetett meg az apostolok halálával, úgy Péter halálával sem szünt meg a főelüljáróság. Valóban, az *egyház megnövekedésével, a tévtanitások fölburjánzásával* nagyobb szükség is lett rá, mint az apostolok korában.

A történelem tanúsága szerint sz. Péter Rómának volt püspöke (L. Egyháztörténet 5. §.); az ő törvényszerű utóda is tehát *csak a római püspök* lehet, kit pápának hívnak. (Pápa = atya; szent hivatala miatt szentséges atya.) A római püspökök gyakorolták is az egyházfői hatalmat és az egész ősegyház e gyakorlatot jogosnak ismerte el. (L. u. o. 13. §.)

(Az egyház mai szervezete.) Az egyház mai szervezete (hierarchia) tehát alapjában egészen *azonos az ősegyházéval*. Az egész krisztusi nyáj legfőbb pásztora, a láthatatlan fő látható helyettese a pápa. Az apostolok testületének örököse a *püspökök* testülete, kik a pápa főnöksége alatt az egyház egyes részeit, az egyházmegyéket kormányozzák. A püspököket szent hivataluk gyakorlásában az áldozópapok segítik, kik bizonyos mértékben szintén az apostolok utódai. Az egyes egyházközségeket (plébániákat) a lelkipásztorok vagy *plébánosok* vezetik, kiknek segítségére vannak a segédlelkipásztorok. A papság (clerus, κλῆρος = osztályrész) lelki vezetése alatt áll a hallgató egyház (a világiak = laikusok; λαός = nép).

A római kath. egyház hívei a latin, görög, szír, kopt és örmény szertartásokkal élnek. A különböző szertartású katholikusok között hit- és erkölcs dolgában nincs különbség.

A különböző rangfokozatok *nem lehetnek választó falak* keresztény és keresztény közt. Krisztus ellenkezőleg azt akarta, hogy „aki köztetek első akar lenni, legyen a ti szolgátok; valamint az emberfia nem jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon". (Máté 20, 27. 28.) A nagyobb hatalommal nagyobb felelősség jár, azért a világiak sok tekintetben előnyösebb helyzetben vannak. Az ő hűségükre s támogatásukra annál inkább kell támaszkodnia az egyháznak, minél nagyobb és tervszerűbb támadás éri a krisztusi nyáj pásztorait, főleg a pápaságot. Ennek a hűségnek akkor sem szabad megfogyatkoznia, ha az egyháziak sorában is erkölcsi fogyatkozások észlelhetők, mert maga az egyházi hivatal mindig szent marad. Egy magában meghasonlott ország elpusztul; a kősziklára épített egyház is erőtlen hatalom, ha világiak és egyháziak nem közös ügynek nézik Krisztus ügyét, sőt folyton szembehelyezkednek egymással.

18. Jézus igazi egyháza.

(Miről lehet megismerni?) Mivel sok keresztény felekezet van, az a kérdés, hogy melyik Jézus igazi egyháza. Mert az bizonyos, hogy valamennyi nem lehet igaz, mert amit az egyik tanít, azt a másik tagadja s így mindegyiknek nem lehet igaza. Már az első századokban e négy jelzővel illették Krisztus egyházát: (Hiszek) *egy, szent, katholikus, apostoli* egyházat (nicaea-konstantinápolyi hitvallás). Ugyanezt mondja az apostoli hitvallás kilencedik ágazata: (Hiszek) egy katholikus keresztény anyaszentegyházat.

Jézus *kétféle tant nem hirdetett*, kétféle istentiszteletet nem akarhatott, tehát nem alapított két vagy több egyházat sem, ú. n. felekezeteket. Ellenkezőleg az isteni Üdvözítő ezt vallotta: „Minden magában meghasonlott ország elpusztul." (Luk. 11, 17.) Azért főpapi imájában ötször egymásután ismétli: „Szent Atyám, tartsd meg őket, kiket nekem adtál, hogy *eggyé legyenek*, mint mi vagyunk." (Ján. 17, 11—23.) „Egyéb juhaim is vannak, mondja máshol, ... azokat is el kell hoznom ... és *egy akol* leszen s *egy pásztor*." (Ján. 10, 16.) És sohasem beszél egyházakról, csak mindig egyről.

(A római egyház egy.) Megvan benne *a)* a *tanok* egysége. Minden időben, a világ minden részében ugyanazon hitet tanította, tanítja. b) Ugyanazon legfőbb *istentisztelet*, t. i. a szentmise-áldozat és ugyanazon *kegyelemeszközök*, t. i. a szentségek, szintén az egység bizonyítékai. *c)* Az *elüljáróságban* is megvan az egység, sz. Péter utódának, a pápának személyében. A többi keresztény társulatok a szakadásoknak, nézetkülönbségeknek, széthúzásoknak szomorú képét tárják föl és számuk folyton nő.

(A római egyház szent.) *a)* Az *erkölcsök nemesitésére* ép azon tanok vannak nagy befolyással, melyek a katholikus egyházat a feleke-

zetektől megkülönböztetik. (Az oltáriszentségről, a fülgyónásról, a házasság szentségi jellegéről és fölbonthatatlanságáról, stb.) Ugyanaz áll magasztos és hatásos szertartásairól. *b) Első terjesztői* mindenütt szent férfiak voltak; *vértanúinak* milliói ezen egyház szentségéről tanuskodnak.

Ezzel szemben a *többi felekezetek alapítóit* ép szenvedélyeik vitték arra, hogy új hitet tanítsanak. Alapítóik gőgös fejedelmek (görög, angol), vagy rosszéletű egyháziak voltak.

Igaz, *a katholikus egyház sem ment botrányoktól.* Azonban találó sz. Ágoston mondása: „Ugyan hagyjátok már abba a katholikus egyház gyalázását, az emberek erkölcseit ócsárolván, melyeket maga is elítél... Gondoljatok a jó gyümölcsökre is; ezeket is könnyen megtalálhatni."

(A római egyház katolikus.) *általános, egyetemes. a)* Elnevezése is mutatja, mert egyszerűen *katolikus* egyháznak nevezték mindig, még ellenfelei is. „Ha akarják, ha nem, egyházunkat máskép nem nevezhetik (t. i. ellenfelei), mint katolikusnak (= egyetemesnek), mert ezt a nevet az egész világ adta meg neki." (Sz. Ágoston, De vera relig. 7, 12.) *b)* Tényleg egyetemes a katolikus egyház, mert kezdettől fogva el van terjedve s évről-évre folyton terjed.

A *felekezetek* kezdetben maguk sem gondoltak az egész világ megtérítésére. A politikai határok rendszerint felekezeti határoknak is tekinthetők náluk. Az egység hiányánál fogva pedig képtelenek egy általános egyház alkotására.

(A római egyház apostoli.) *Eredete* apostoli, 1) mert egyházunk időre nézve egyetemes, vagyis az apostolok ideje óta mindig fönnállott; 2) mert *elüljárói:* a pápa és a vele egyesült püspökök megszakítatlan, törvényszerű utódlással, mint ugyanazon lánc szemei, összefüggnek az apostolok testületével. Névleg ismeretes minden pápa, kezdve a mostanitól vissza sz. Péterig.

Ezen apostoli eredet nélkül szűkölködik *valamennyi felekezet,* mert hosszú századok választják el az apostoli kortól. Következőleg nem vehették át az apostoloktól Jézus tanítását és hatalmát. Alapítóik önmaguk tolakodtak föl hitújítóknak, isteni küldetés nélkül.

Találóak sz. *Jeromos* szavai, melyek minden eretnekségre alkalmazhatók: „Miért jösz te 400 évvel később, mintha azelőtt semmit sem tudtunk volna? A te tanításod nélkül a mai napig keresztény volt a világ. Nekünk abban az egyházban kell maradnunk, melyet az apostolok alapítottak és amely a mai napig fönnáll."

Mivel Krisztus egyházának négy ismertető jele csak a rómaiban van meg, tehát ez az igazi egyház.

19. Az egyház tulajdonságai.

(Látható.) Jézus látható egyházat alapított, melynek külsőleg is egynek kell lenni. Azt mondja ugyanis: „Aki az *egyházra nem hallgat,* legyen neked mint a pogány." Ám mikép hallgassunk rá, ha láthatatlan? Jézus továbbá *egy akolról és pásztorról* beszél, tehát a külső egység föltételeiről.

(Önálló.) Mint minden látható társaság, úgy az egyház is a maga hatáskörében *önálló.* Ugyanazon általános törvények tehát, melyek más társaságok és egyének jogait, birtokát védik, kell, hogy az egyházat is védjék. Van tehát birtoklási joga: gyüjthet vagyont a szükséges tanerők kiképzésére, egyházi épületek emelésére, szolgáinak fönntartására — és önállóan kezelheti vagyonát.

(Változhatatlan.) Mivel a kereszténység lényegében nem tökéletesíthető, az igazi egyház sem változtathatja divatos elméletek sorsa szerint az ő tanítását. Az igazságnak, főleg az isteninek ép az állandóság, a változhatatlanság legszembeszökőbb tulajdonsága. Nem is vallhatjuk azt élő, erős hittel igaznak, amiről nem tudjuk, hogy holnap nem múlja-e idejét. Tehát semmi sem süllyesztené le annyira az egyházat a legközönségesebb emberi intézmények sorába, mint a folytonos változás tanaiban és fegyelmi határozataiban.

(Megdönthetetlen.) Jézus egyházát arról biztosította, hogy a világ végéig fönnáll, még pedig megszakítás nélkül. „Én veletek vagyok mindennap a világ végezetéig" — mondá tanítványainak. (Mát. 28, 20.) Tehát nemcsak az első századokban, azután pedig Lutherig nem; hanem *mindennap;* vagyis a középkorban is, jóllehet a hitújítók azt állítják, hogy akkor megszűnt az igazi egyház és csak ők támasztották ismét életre. A megdönthetetlenségről az egész egyháztörténet tanuskodik.

(Egyedül üdvözítő.) Az eddigiekből ez a tulajdonság is szükségkép következik. Mert nem lehet, hogy a hamis tanításnak ugyanolyan értéke és eredménye legyen, mint az igaznak. Csak az igazságról mondta Jézus, hogy „az megszabadít", üdvözít. Ha a tévtan épúgy üdvözítene, akkor fölösleges dolgot művelt volna Jézus, midőn az igazságot hirdette s ennek megőrzésére nem kettő vagy száz, hanem csak egy egyházat alapított.

Ami tételünk viszont nem hirdeti a *vallási türelmetlenséget,* vagyis azt, hogy mindenki, aki nem saját hibájából az egyházon kívül van, emiatt okvetlenül elkárhozik.

(Csalatkozhatatlan?) Az egyház csalatkozhatatlan (infallibilis); vagyis a kinyilatkoztatást egészen és hamisítatlanul őrzi és a kinyilatkoztatott igazságok hirdetésében még a *tévedés lehetőségétől is meg van óva.* Ezen adomány nélkül Jézus egész működése az utókorra nézve vesztett kincs lenne. Ha ugyanis csak egyetlen egyszer bizonyulna be az, hogy Jézus egyháza hit és erkölcs dolgában valaha hamis tant hirdetett kinyilatkoztatott igazság gyanánt: joggal kételkedhetnénk a többi tanok igazságában is és nem nyugodhatnánk meg semmféle vallásban. Jézus tehát gondoskodott arról, hogy később se hirdessenek hamis tant az ő nevében. Kitűnik ez *saját szavaiból:* „Én veletek vagyok mindennap a világ végezetéig." (Mát. 28, 20.) „Aki titeket hallgat, *engem* hallgat." Voltaképp tehát maga Jézus az, akit a pápában és a püspökök testületében hallgatunk. „Én kérem az Atyát, és más vigasztalót ad nektek, hogy örökké veletek maradjon, *az igazság Lelkét...* Az titeket megtanít mindenre és eszetekbe juttat mindent, amiket nektek mondottam." (Ján. 14, 16. 17.)

A *gyakorlati életben* egyenesen szükséges a csalatkozhatatlanság dogmája: az áldatlan hitvitáknak isteni tekintély vet véget és ez megóvja a hit egységét. Amint a gyakorlati életben a polgári pörök megoldása végett szükséges egy legfőbb ítélőszék, melynek ítéletétől fölebbezni már nem lehet: épúgy szükséges ez a vallás terén is. A véres vallásháborúk igazolják ezt. — Az egyes hívőre nézve is hasznos, hogy tudja, mit kell hinnie szükségkép (pl. az utolsó ítéletet) és mi van tetszésére bízva (pl. a szentek egyes csodáit).

(Kik a csalatkozhatatlanok az egyházban?) 1) A *pápa* egyedül. Jézus ugyanis megígérte, hogy az egyházon a pokol kapui sem vesznek erőt; ezen ígéret az alapnak is szólt. Mert ha a kőszál meginog, ha Péter tévedhet, akkor az egyház sem megingathatatlan többé. — „Én könyörögtem érted, hogy el ne fogyatkozzék a te hited; és te egykoron megtérvén, erősítsd meg atyádfiait." (Luk. 22, 32.) E szavakat csak Péternek mondotta Jézus. Már pedig, ha még fogyatékosnak sem szabad lennie Péter hitének, annál kevésbé tévesnek.

2) Nemcsak sz. Péter és vele az apostolok, hanem *törvényes utódaik:* a pápa s *a pápával egyesült püspökök testülete* is csalatkozhatatlan hit és erkölcs dolgában.

(Mikor csalatkozhatatlanok?) A csalatkozhatatlanságnak erős megszorításai vannak. Nevezetesen csak akkor nem tévedhet az egyház, ha 1) a pápa, mint az egész kereszténység legfőbb tanítója, ünnepélyesen (ex cathedra) hirdet ki valamit hittételnek, melyet az egész egyháznak elfogadnia kell; 2) ha ez a tétel tényleg csak a hit vagy az erkölcs körébe vág, a Szentírás magyarázatára vagy valamely szent hagyomány megállapítására vonatkozik.

Nem csalatkozhatatlan tehát a pápa sem, ha mint magánember (pl. magánkihallgatásoknál) nyilatkozik, vagy olyan tanokban, melyek a kinyilatkoztatással semmi összefüggésben nincsenek, így pl. a tisztán tudományos, politikai vagy művészeti kérdésekben.

20. A szentek egyessége.

(„Hiszem... szentek egyességét.") Az egyház közönséges értelemben csak azon tagokból áll, akik meg vannak keresztelve, a katolikus hitet vallják és a pápának, mint az egyház fejének engedelmeskednek. Nem tartoznak az egyházhoz: 1) akik nincsenek megkeresztelve; 2) az eretnekek, vagyis akik téves hitet vallanak; 3) az elszakadtak (gör. keletiek), akik a pápát nem ismerik el az egyház fejének; 4) akiket az egyházból valami nagy bűn miatt kizártak (excommunicati). — Az egyház tagjai a halál után is szoros összeköttetésben maradnak az élő tagokkal. Ezen összetartozást *szentek egyességének* (communio sanctorum) nevezzük. Ilyen tágabb értelmében az egyház olyanokból is áll, kik itt a földön nem ismerték ugyan, saját hibájukon kívül, a katholikus vallást igaz vallásnak, de megtartották legjobb tudásuk szerint Isten törvényét és így Isten kegyelméből a szentek egységébe jutottak. Az ilyenek már itt a földön is az egyház lelkéhez tartoztak.

A szentek egysége, a Megváltónak *tulajdonképeni* országa egyetlen erkölcsi személynek tekinthető, melynek feje Krisztus, melynek tagjait ugyanazon szellem, ugyanazon szeretet hatja át és köti össze. A halál ezen a szoros köteléken nem változtat, mert csak a testet éri. Az igazhitűek a földön *(küzdő* egyház), a lelkek a tisztítóhelyen *(szenvedő* egyház) és a szentek a mennyben *(győzelmes* egyház) ugyanegy egyház különböző állapotban.

(Miben áll a szentek egyessége?) *Szentekről* van itt szó, amennyiben a földön élő katolikusok célja, hogy elérjék az örök életet, vagyis szentekké legyenek; a szenvedő és megdicsőült lelkek pedig már is szentek. E tagok egyessége abban áll, hogy *a)* ugyanazon lelkiország polgárai *b)* hogy részük van egymásnak és az egész egyháznak lelki kincseiben.

(Mikép segítenek egymáson?) 1) A *szentek* a mennyben azzal segítenek rajtunk, hogy imádkoznak érettünk és a tisztítóhelyen levő lelkekért,

mi viszont tiszteljük őket és közbenjárásukat kérjük. (Mindenszentek ünnepét november 1-én üljük). Hogy a szentek a mi üdvünkkel törődnek, azt bizonyítják Jézus szavai, melyek szerint öröm leszen a mennyben egy megtérő bűnösön. (Luk. 15, 10.) 2) A tisztítóhelyen *szenvedő lelkeken* imádsággal, jócselekedetekkel, búcsúkkal és különösen a szentmise-áldozattal segíthetünk. Mert „szent és üdvösséges gondolat a halottakért imádkozni, hogy bűneiktől feloldoztassanak." (Makkab. II. 12, 46.) Már a legrégibb egyházatyák tanuskodtak arról, hogy az egyházban a megholtakért imádkoztak. Hasonlókép legrégibb imaformuláink, melyek a nyilvános istentiszteletre elő voltak írva, a halottakról is megemlékeznek. A halottakért való imádságot így szoktuk befejezni: „Adj, Uram, örök nyugodalmat nekik — és az örök világosság fényeskedjék nekik". Az esti Úrangyala után szoktunk a halottakért imádkozni. 3) A *földön élő* katolikusok szentmisékkel, imádsággal és jócselekedetekkel segíthetnek egymáson.

III. A megszentelő Istenről.

21. A kegyelemről általában. A segítő kegyelem.

I. A kegyelem fogalma, szükségessége.

(„Hiszem a bűnök bocsánatát.") Isten nemcsak Teremtőnk és Megváltónk, hanem Megszentelőnk is. Az embert megszentelni — a Gondviselés művének betetőzése. Ez megtörténik Isten *kegyelme* (gratia) által. Az atya az ő tékozló fiát nemcsak visszafogadni, hanem mintegy természetének részesévé, saját országának örökösévé tenni kész.

(Az isteni kegyelem) benső természetfölötti *adomány*, melyet Isten Jézus Krisztus érdemei miatt nekünk ad, hogy üdvözülhessünk. *Benső* adomány, mert Isten külső adományait (jó nevelés, egyház, jó szülők) nem nevezzük kegyelemnek. Ép így a természetes adományokat (észtehetséget, egészséget) sem, hanem a *természetfölöttieket*. (Isten közvetlen fölvilágosítása, akaratunk megindítása, bűnbocsánat, stb.), melyeket természetes erőinkkel sem birni, sem elérni nem lehet, melyeket érdemünkön fölül ingyen kapunk.

Kitűnik ez *Jézus* szavaiból: „Miképen a szőlővessző nem hozhat gyümölcsöt önmagától, ha nem marad a szőlőtőn: azonképen ti sem, ha én bennem nem maradtok; mert nálam nélkül semmit sem tehettek". (Ján. 15, 5.) „Senkisem jöhet én hozzám, hacsak az Atya nem vonzza őt." (Ján. 6, 44.)[1]

Az ember *természetfölötti célja* természetfölötti eszközöket igényel. Ahogy a növény és állat természetében semmi sincs, hogy önmaguktól nemesebbek, szelídebbek és az ember szolgálatára képesek legyenek, hanem rászorulnak emberi segítségre, ép úgy az ember puszta természetében nincs meg a képesség, hogy saját erejéből Istenhez hasonló, Isten fia és a menny örököse legyen. Ehhez isteni tevékenység is szükséges. Ez a kegyelem.

(Hányféle a kegyelem?) Isten titokzatos tevékenysége a mi lelkünkben voltakép csak egy; tartósságára nézve azonban kétféle. Ha ez a működés inkább csak átmeneti, amennyiben egy-egy fölvilágosításból, akaratunk jóra való megindításából áll, akkor *segítő* kegyelemnek (g. actualis) nevezzük. Ha pedig az isteni működés a lélekben tartós állapotot, természetfölötti életet teremt, akkor *megszentelő* kegyelemnek (g. habitualis) hívjuk.

II. A segítő kegyelem.

(Fogalma.) Hogy az ember Isten akarata szerint rendezze be életét, szükséges, hogy értelmünk világosan, helyesen lásson. Az isteni malaszt tehát elsősorban az *értelemre* hat: ezt fölvilágosítja, gondolatainkat igazgatja. De az értelem hiába lát világosan; ha az akarat ellenkezik, nem jön létre jó cselekedet. Az iszákos józan állapotában világosan látja be tévedését, amiből az következnék, hogy többé nem hódol rossz szenvedélyének. Mégis megteszi. Egy sz. Pál is bevallja: „Megvan ugyan nálam az akarás, de a jónak véghezvitelét nem találom". (Róm. 7, 18.) Az isteni tevékenység tehát *akaratunkra* is hat, amennyiben ezt jóra indítja, erősíti, hogy a jót szívesen tegyük; utálatot, ellenszenvet, sőt gyűlöletet gerjeszt a bűn iránt és megsegít, hogy ezt kerüljük. (Saul, Ágoston.)

Istennek ezen tevékenysége, segítsége nélkül az örök életre szolgáló jó cselekedeteket sem meg nem kezdhetjük, sem nem folytathatjuk, sem be nem fejezhetjük. „Isten az, ki bennetek mind a *szándékot*, mind a *véghezvitelt* munkálja jó akaratából." (Fil. 2, 13.) A bűnösnek szükséges a kegyelem, hogy megtérjen; az igaznak, hogy állhatatos maradjon. — Az ember *saját erejéből* is tehet ugyan jót, de ez nem érdemszerző az

[1] „Isten egyedül jó", énekli Simonides, és „senki sem nyeri el az erényt az ő segítsége nélkül." — „Est deus in nobis! agitante calescimus illo. Impetus hic sacrae semina mentis habet." Ovid. Fasti V, 5—6.) — „Nem volt még senki sem nagy valamelyes isteni ihlet nélkül." (Cicero, de nat. deorum II. 16.)

örök életre; természetfölötti életre ugyanis csak természetfölötti segítséggel (kegyelemmel) lehet jutni.

(Isten minden embernek ad) elégséges kegyelmet, hogy üdvözülhessenek; mert „azt akarja, hogy *minden ember* üdvözüljön és az igazság ismeretére jusson". (Tim. I. 2, 4.) A *bűnöst* sem hagyja magára, hanem mint a jó pásztor az elvesztett juh után jár. (A jobb lator!)

Mivel azonban a kegyelem Isten szabad ajándéka, *nem történik igazságtalanság,* ha az egyik több, a másik kevesebb kegyelmet kap. Mert az is, aki kevesebbet kap, épúgy nem érdemelte meg ezt, mint aki sokat. „Avagy nem szabad-e nekem, amit akarok, cselekednem?", mondá Jézus a szőlőmívesekről szóló példabeszédben, ahol azok, akik egy óráig dolgoztak, ugyanannyit kaptak, mint akik kora reggeltől, de egyik sem kevesebbet, mint amennyit megérdemelt. (Máté 20, 1—15.)

(Miért nem üdvözül mindenki?) A segítő kegyelemmel Isten csupán segítségünkre siet, de *nem kényszerít* a jóra, hiszen akkor ellenkezésbe jönne önmagával, ki szabadnak teremtette az embert. A segítő kegyelem nem tesz mást, mint az anya, midőn gyermekét járásra indítja, ebben segíti, amennyiben kezénél fogva vezeti — de a gyermeknek magának kell járnia.

Hogy a kegyelem hívó szózatának ellenállni is lehet, az kitűnik az *Üdvözítő* ezen panaszából: „Jeruzsálem, Jeruzsálem! hányszor akartam egybegyüjteni fiaidat, mint a tyúk egybegyüjti csirkéit szárnyai alá, és nem akartad!" (Máté 23, 37.)

Helytelen tehát Kálvin tanítása az *előrekijelölésről* (praedestinatio), mely szerint Isten egyeseket már előre kijelölt az örök kárhozatra, másokat az örök üdvre. Ez a legnagyobb igazságtalanság, sőt kegyetlenség volna Isten részéről: valakit örök kárhozatra rendelni, jóllehet ezt még nem érdemelte meg, ezzel minden erkölcsi törekvésnek ásná meg a sírját. (Mi is előre tudjuk, hogy ma vonat érkezik, de nem mi rendeltük ezt előre.) A predestináció csak azon értelemben helyes, hogy Isten azokat, kik az ő kegyelmével szabadon közreműködnek, az örök életre rendelte.

(Mi a teendőnk?) Az isteni kegyelem gyakran *külső* körülmények (jelek, események, működések) hatásához van kötve. Saul égből jövő fényesség és szózat hatása alatt tért meg. Ágoston sz. Ambrus beszédei és sz. Pál leveleinek hatása alatt. Másokat a külső istentisztelet, jó olvasmányok, üdvös beszélgetések, maga a nagy természet áhitatos szemlélése hangol a kegyelem befogadására. Nekünk ezen alkalmakat épúgy meg kell ragadni, mint ahogy a bűnöst is külső körülmények szokták tőrbe ejteni. Aki *megtesz mindent, ami tőle telik,* hogy a kegyelem működése elé akadályt ne gördítsen, az tapasztalni fogja, mennyire bőkezű az Isten. (Facienti quod est in se, Deus non denegat gratiam.)

22. A megszentelő kegyelem.

(Fogalma.) Aki a segítő kegyelemmel közreműködik, alkalmassá válik a megszentelő kegyelem befogadására. Hiszen az isteni működésnek ép ez a célja, hogy megszentelő kegyelmet közöljön lelkünkkel. Ez úgy történik, hogy Isten a halálos bűntől megtisztítja és megszenteli lelkünket, gyermekeivé fogad és a mennyország örököseivé tesz minket. Más szóval: a megszentelő kegyelem *természetfölötti életet* ad lelkünknek és *szentté* teszi azt. Enélkül nincs üdvözülés.

Az *élettan* szerint élő csak élőtől származik. „Vasércből sohasem lesz almafa; almafából sohasem lesz majom. Amint a holt anyag csak úgy emelkedik föl az élő növényhez, ha a növény leereszkedik hozzá: a növény is csak úgy emelkedik följebb, ha az állat, vagy az ember magába kebelezi... Ez a törvény az Isten országában is érvényes. A puszta ember összes tehetségeivel sem tud az emberségből az Isten gyermekeinek életfokára fölemelkedni... A puszta ember csak úgy lehet Isten gyermekévé, ha Krisztus, az élet forrása, leereszkedik hozzá s vele érintkezésbe lép. „Aki újonnan nem születik vízből és Szentlélekből, nem mehet be Isten országába." (Ján. 3, 5.) Ahová nem kerül búzaszem, ott sohasem fog búza kikelni: amely lélekbe nem jut bele az örök-élet csírája, abban sohasem fog örök-élet kikelni." (Szuszai, Apologetika 297 sk.) Az örök-élet csírája a megszentelő malaszt.

Az Isten gyermekeinek életét *természetfölöttinek* nevezzük. Hogy fér a természetfölötti a természet rendjébe? „A természetfölötti viszonylagosságot jelent. A felsőbbrendű lény az alsóbbrendűre nézve mindig természetfölötti. A növény táplálkozása, növekedése, szaporodása természetfölötti a holt ásvánnyal szemben... Az ember gondolkodása, szoborfaragása, stb. természetfölötti a majomra nézve, — de természetes az emberre nézve... Az örök élet csírájának bírása természetfölötti a puszta emberre nézve, de természetes az Isten gyermekére nézve; mert természetes dolog, hogy Isten az ő gyermekeinek a lelkére, életére hat." (Szuszai u. o.) És amint minden organizmust a maga életelve fejleszt, formál (az almafa magvából csak almafa lesz), úgy az örök élet elve, a megszentelő kegyelem is hajtó, formáló tényező: Isten gyermekét alakítja ki.

(A megszentelő kegyelem hatásai.) 1. Ha a megszentelő kegyelem új életet önt belénk, akkor meg kell szüntetni a lelki élet halálát, a bűnt. Mert ugyancsak az élettan azt tanítja, hogy ha megszakad az összeköttetés az élő szervezet és a neki megfelelő környezet közt, akkor bekövetkezik a halál. Isten gyermeke Istenből él. Ha közte és Isten közt megszakadt az összeköttetés, bármilyen súlyos bűn miatt, akkor helyre kell állítani azt: vagyis a bűnt megbánni és elkerülni. Azt a lelki folyamatot, mikor a bűn állapotából Isten gyermekségének, szeretetének állapotába jutunk, *megigazulásnak* nevezzük. Ez a megszentelő kegyelem első hatása.

2. Amint a bűn szolgaságából megszabadulunk, nyomban a *„fogadott fiak* lelkét" vesszük.

3. A megszentelő kegyelem állapotában egy test vagyunk Krisztusban, mint a szőlővesszők a szőlőtőn. Azért *minden cselekedetünk érdemszerző* lesz, ahogy minden fa jó gyümölcsöt terem. (Máté 7, 17.)

(A megigazulás menete.) *Luther* a hitet elégségesnek tartja a megigazulásra; hivatkozik is sz. Pálra, ki szerint a hit által igazul meg az ember. (Róm. 3, 28.) Ám ugyanazon sz. Pál azt is mondja, hogy a hegyeket áthelyező hit sem ér semmit, ha szeretetem nincs; és hogy nemcsak a hitetlenek, hanem a „paráznák, tolvajok, fösvények stb. sem fogják bírni Isten országát." (Kor. I. 6. 9.)

(Meddig marad bennünk a megszentelő kegyelem?) A megszentelő kegyelem addig marad az ember lelkében, vagyis az ember addig marad a kegyelem állapotában, míg *halálos bűnt nem követ el.*

Teljes bizonyossággal senki sem állíthatja magáról, hogy a kegyelem állapotában van. Azért: aki azt hiszi, hogy áll, *vigyázzon,* hogy el ne essék; és: „félelemmel és rettegéssel munkáljátok üdvösségteket." (Filipp. 2, 12.)

23. A kegyelem eszközeiről.

I. A kegyelemeszközök fogalma és haszna.

(Mivel szerezhetjük meg és növelhetjük a kegyelmet?) Isten kegyelmét leginkább a *szentségekkel,* a *szentelményekkel* és az *imádsággal* szerezhetjük meg és növelhetjük magunkban.

(Mik a szentsége?) A *szentségek* (sacramenta) Krisztustól rendelt látható jelek, melyek által Isten megadja nekünk, vagy nagyobbítja bennünk a megszentelő kegyelmet és különféle segítő kegyelmeket is ad nekünk. — A szentség alkotó részei tehát: 1) a látható *jel,* 2) *Krisztus rendelése,* 3) a megszentelő és más különös *kegyelmek.*

(A látható jel) minden szentségnél más és más és a következőkből áll: a szentség *anyagából* (víz, olaj), a kiszolgáltató cselekedeteiből (vízzel való leöntés, olajkenés) és a kiszolgáltató szavaiból („Én téged megkeresztellek..."). E szavak megadják a szentség *formáját.* „Vedd el a szót és a víz csak víz. Hozzájárul az elemhez a szó és szentséggé lesz." (Ágoston.)

A látható jel *nemcsak jelenti* a kegyelmet (mint a víz a lelki tisztulást, az olaj erősítést), hanem *meg is adja* azt; még pedig függetle-

nül a kiszolgáltató méltó vagy méltatlan lelki állapotától (ex opere operato, és nem: ex opere operantis).

Mivel az ember testből is áll, azért *megfelelő* volt tisztán lelki ajándékokat, minő a kegyelem, külső jelekhez kötni. Ezek figyelmeztetnek arra a kegyelemre, melyet jelentenek és megkönnyítik nekünk annak megszerzését. „Ha nem volna tested, akkor nem anyaghoz kötve adná az Úr az ő ajándékait." (Ar. sz. János.) A látható jel miatt hitünket is megvalljuk, valahányszor a szentségekhez járulunk.

Míg a látható jel a szentség lényeges része, addig a különféle *szertartások* csak járulékai, melyek ép ezért sürgős szükség esetén el is hagyhatók és később pótolhatók.

(Krisztus rendelése.) A szentségek ereje *Krisztustól* van, ki azokat alapította. (L. mindegyiknél külön.)

(A megszentelő és más különös kegyelmek) a szentség harmadik alkotó része. Minden szentség megadja vagy növeli *a)* a *megszentelő* kegyelmet; *b)* ad még ú. n. *szentségi* kegyelmet, mire az illető szentség különösen rendelve van (pl. a bérmálás megerősíti a hitben). Ez utóbbi tehát minden szentségnél más és más.

(A szentelmények.) *Szentelményeknek* (sacramentalia) nevezzük *a)* különösen azokat a *tárgyakat,* amelyeket az egyház megszentelt; pl. a szentelt vizet. Ezek hasonlítanak a szentségekhez, mert szintén természetfölötti javakat, t. i. isteni segítséget és áldást szereznek nekünk. De lényegesen különböznek is tőlük. A szentségeket ugyanis maga Krisztus Urunk rendelte, a szentelményeket pedig az egyház. A szentségek a megszentelő kegyelmet is megadják vagy nagyobbítják; a szentelményekkel pedig csak segítő kegyelmet szerezhetünk.

Szentelményeknek nevezzük *b)* azokat az *imádságokat* és szent *cselekményeket* is, amelyekkel a püspökök és áldozópapok személyeket vagy tárgyakat megszentelnek és megáldanak.

(A szentelmények haszna) nyilvánvaló. A külső jel miatt a testből és lélekből álló ember számára könnyebb a használatuk, mint a puszta imádságé, mert gyakran csak meg kell magunkat hinteni (pl. szentelt vízzel, hamuval), vagy a szenteléseken résztvenni, vagy az áldásokat elfogadni és máris *a)* az egyház imájában részesítenek, *b)* gyakoroljuk hitünket és az egyház iránt való szeretetünket. És amennyivel kedvesebb az egyház, Krisztus jegyese, Isten előtt, annyival hathatósabb az imádsága, melyben részesülünk.

Természetes, hogy Isten tervei gyakran keresztezik a mieinket és így megtörténik, hogy a szentelmények használata *nem hozza meg azonnal a várt eredményt,* de érdemmel mindig jár. Nem szabad továbbá a szentelményekben talizmánt, varázserővel biró csodaszert látni, mely ter-

mészetes eszünk és erőnk elhanyagolására vezet. (Egy sz. Antal-szobor viselése nem ment föl a köteles éberség gyakorlásától.)

II. A szentségek száma és fölosztása.

(Hány szentséget rendelt Krisztus?) Krisztus Urunk *hét szentséget* rendelt; ezek: 1. a keresztség, 2. a bérmálás, 3. az oltáriszentség, 4. a bűnbánat szentsége, 5. az utolsó kenet, 6. az egyházi rend, 7. a házasság. Az első öt valamennyi ember számára van, az utóbbi kettő csak azok számára, kik vagy a papi rendbe, vagy házasságra lépnek. Azért rendszerint csak hat szentségben részesülhet az ember.

És valóban: az *ember életében* főleg hat olyan fontos állapotot lehet megkülönböztetni, amikor Isten különös malasztjára szükség van. 1) A születés; ennek megfelel a lelki újjászületés (keresztség). 2) A növekedés; ennek megfelel a lelki erősödés a hitben (a bérmálás). 3) A táplálkozás; lelki táplálkozás (az oltáriszentség). 4) Nagy betegségek; a halálos bűnök (a bűnbánat szentsége). 5) A házasság; ennek szentségi jellege. 6) Az utolsó órák; az utolsó kenet. És hogy valamennyi szentséget méltóbb ember szolgáltassa ki, arra való 7) az egyházi rend. — A szentségek *hetes* számát nemcsak a kat. egyház tanította minden században, hanem a görögök, oroszok és mindazon felekezetek, melyek már az első századokban elszakadtak a rómaitól. Amint a szentségek apostoli eredetét a keresztény ó-korban soha senki kétségbe nem vonta, úgy senki sem tudja kimutatni azt sem, mikor hagyott el az egyház egy szentséget és mikor hozott be újat.

Hogy a hét szentség mily szépen segíti és erősíti meg az embert isteni malaszttal *a bölcsőtől a sírig*, ép az élet legfontosabb pillanataiban, azt az egyházon kívül állók is kénytelenek elismerni. Igy Goethe (Wahrheit u. Dichtung), Schiller.

(A szentségek fölosztása.) Azoknak, akik halálos bűnben vannak, a keresztség és bűnbánat szentsége által adja meg Isten a megszentelő malasztot. E két szentséget a *holtak* szentségeinek nevezzük, mert ezeket a lelkileg halottak, vagyis azok is fölvehetik, akikben nincs természetfölötti élet, bármilyen halálos bűn miatt.

Aki tudja, hogy halálos bűnben van, annak nem szabad fölvennie a többi ötöt: a bérmálást, az oltáriszentséget, az utolsó kenetet, az egyházi rendet és a házasságot. Ezt az ötöt *élők* szentségeinek nevezzük, mert csak azok vehetik fel méltóan, kikben már megvan a természetfölötti élet, a megszentelő malaszt. Az élők szentségei nagyobbítják bennünk a megszentelő malasztot.

A keresztség, bérmálás és egyházi rend szentségét csak *egyszer*, a többi négyet *többször* is szabad fölvenni. Az előbbi hármat azért lehet csak egyszer érvényesen fölvenni, mert örökre eltörölhetetlen jegyet hagynak az ember lelkében. E jegy által ugyanis megkülönböztető jogot nyerünk valamely szent dolog végzésére vagy fölvételére. (Sz. Tamás.) Így a keresztségben és bérmálásban arra nyerünk jogot, hogy az egyház összes lelki javaiban, tehát a többi szentségben is részesülhessünk. Az egyházi rendben még több lelki hatalmat nyer a fölvevő. A jogokat azonban az egyház soha el nem veszi; nincs tehát ok a szentségek ismétlésére s akik ismétlik, fölösleges dologra használják, visszaélnek velük és így szentségtörést követnek el.

III. A szentségek kiszolgáltatása és fölvétele.

(Nem mindenki) szolgáltathatja ki a szentségeket. Jézus csak apostolait bízta meg a szentségek kiszolgáltatásával (l. 17. §.).. E jog csak az apostolok törvényes utódait, a *püspököket* és *áldozópapokat* illeti meg. Ez utóbbiak a szentségek rendes kiszolgáltatói, a bérmálás és egyházi rend kivételével, melyeket a püspökök szolgáltatnak ki.

(A kiszolgáltató részéről) a szentségek érvényességéhez szükséges „a *szándék* mindazt megtenni, mit az egyház tesz." (Trid. zsinat.) *De nem szükséges*, hogy a kiszolgáltató a megszentelő malaszt állapotában legyen; a szentség akkor is érvényes, ha kiszolgáltatója halálos bűnben van, jóllehet ez szentségtörést követ el. A szentségek ugyanis amolyan lelki csatornák, melyeken azok a kegyelmek folynak, amiket Krisztus Urunk a keresztfán kiérdemelt. Tehát Krisztus és nem a pap kegyelmeit adják meg a szentségek; a pap csak eszköz. Ha a szentségek érvényessége a kiszolgáltató lelki tisztaságához volna kötve, a hívek sohasem tudnák, hogy érvényesen vették-e föl valamely szentséget vagy nem. Jól mondja sz. Ágoston: „A jó mag hajt és gyümölcsöt terem, akár tiszta, akár tisztátalan kézzel veti el azt a magvető." „Akár vasból, akár aranyból van a pecsétgyűrű, a pecsét ugyanaz." (Ar. sz. János.)

(A fölvevő részéről) szükséges, hogy csak *kellő előkészület* után vegye föl a szentséget és győzze le azon akadályokat, melyek a szentségek működését gátolják. A fölvevőben is szükséges *a szándék*. Akit felnőtt állapotában tudta, akarata ellenére részesítenek valamely szentségben, az érvénytelenül veszi föl azt. Ép így, ha valaki keresztség előtt más szentséget vesz föl, ez érvénytelen.

A *keresztség* és *bűnbánat* szentségénél a kellő előkészület abban áll, hogy kellő bánatot indítunk a bűnök fölött. „Tartsatok bűnbánatot és kereszteltessék meg mindenitek Jézus Krisztus nevében bűneitek bocsánatára." (Ap. Csel. 2, 38.) A *többi* szentséget pedig akkor veszszük föl méltókép, ha nem vagyunk halálos bűnben; aki halálos bűnben van, annak mindig előbb meg kell gyónni, mielőtt ezeket a szentségeket fölveszi. Különben szentségtörést követ el. Általában minden szentség fölvételénél ez a szabály: minél jobban készítjük el lelkünket a szentség fölvételére, annál több kegyelem befogadására leszünk képesek és annál többet nyerünk is.

24. A keresztség.

(Mi a keresztség?) A *keresztség* (baptismus) az első és legszükségesebb szentség, mely az eredeti bűntől és a keresztség előtt elkövetett más bűnöktől megtisztítja és megszenteli az embert és az egyház tagjává teszi.

Midőn az ember a keresztségben megtisztul a bűnöktől, megkapja az örök élet csiráját, a megszentelő malasztot. Ez az ember lelki újjászületése. Erről mondja az Úr Jézus: „Ha valaki *újonnan nem születik* vizből és Szentlélekből, nem mehet be Isten országába." (Ján. 3, 5.) Amint a testi élet csak születéssel veheti kezdetét, úgy a lelki élet lelki születéssel. A „Szentlélekből" való születéssel az ember Isten gyermeke, *„új teremtmény"* (Gal. 6, 15), mintegy „az isteni természet részesévé" (Péter II. 1, 4) lesz. Az Isten országának új polgára *új nevet kap* (keresztnevet); az „új élet leheletét" szépen fejezi ki az a szertartás, mikor a pap ráhel a gyermekre, hogy a gonosz lélek helyet adjon a Szentléleknek. A megkeresztelt gyermeket *krizmával* keni föl a pap, mint ahogyan koronázáskor a királyokat szokták fölkenni; mert a megkeresztelt ember Istennek, a királyok királyának családjába emelkedett. A Krisztusban újra született emberek külön országot alkotnak: az Isten országát. Ide tartoznak pl. a protestáns lelkész által megkeresztelt gyermekek is mindaddig, míg később a maguk akaratából nem lesznek öntudatos protestánsok (az ú. n. konfirmációban); mert Jézus csak egyféle keresztséget rendelt. „Egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség", mondja sz. Pál. (Ef. 4, 5.)

A keresztségben nemcsak a *bűnöket,* hanem az értök járó *büntetéseket* is elengedi Isten. Azért az egyház sohasem szabott ki vezekléseket a keresztségben eltörölt bűnökért, még felnőttekre sem.

(Miért „első" szentség?) A keresztség azért az első szentség, mert akit meg nem kereszteltek, az *nem vehet föl más* szentséget érvényesen. A születés a testi, az újraszületés a lelki életben az első. E nélkül nem

is beszélhetünk lelki, természetfölötti életről, melyet a többi szentség csak akkor ápolhat, ha csiráját lelkünkbe már beültette az élet szerzője, a Szentlélek. Valamely társaság jogaiban is csak az részesülhet, ki először annak tagja lett; az egyház javaiban is csak az részesülhet, ki a keresztségben annak tagja lett.

(A legszükségesebb) szentség a keresztség, mert aki „újonnan nem születik vízből és Szentlélekből, *nem mehet be Isten országába.*" Jézus ezen szavai nem tűrnek megszorítást. A gyermekekre is vonatkoznak azok. Azért már kezdettől fogva dívott a felnőttek megkeresztelése mellett a gyermekeké is. A gyermekkeresztelést már sz. Irén († 202) említi; a Szentírásban is olvassuk, hogy egyesek (p. Kornél) „egész családjukkal" vették föl a keresztséget.

Azon felnőttek, akik a keresztséget föl nem vehetik, *rendkívüli módon* szintén üdvözülhetnek az ú. n. vágykeresztség és vérkeresztség által. *Vágykeresztség* által azok, akikben megvan az őszinte vágy a keresztség után, de ezt külső okok miatt föl nem vehetik. Sz. Ambrus Valentinianus császárról, ki csak katechumen volt, azt mondta: „Fölvette a keresztséget, mert kívánta."

A *vérkeresztség* által az a meg nem keresztelt üdvözül, ki Krisztusért vértanui halált halt.

(Mikor rendelte Krisztus Urunk?) Krisztus Urunk akkor rendelte a keresztséget, amikor apostolaihoz így szólt: „Tanítsatok minden nemzetet, *megkeresztelvén* őket az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében." (Máté 28, 17.) „Aki hiszen és *megkereszteltetik,* üdvözül." (Márk 16, 16.)

(A látható jel.) Krisztus rendeléséből látjuk, hogy a keresztség anyaga a *természetes víz;* tehát akármilyen természetes vízzel lehet keresztelni, de ha csak lehetséges, megszentelt keresztvizet kell használni. A keresztvizet nagyszombaton és pünkösd előtti szombaton szentelik. A keresztelés vízzel való *leöntéssel* (régente alámerítéssel) történik.

Krisztus szavaival, melyekkel a keresztséget elrendelte, meg van adva a keresztség formája is. Ez abban áll, hogy leöntéskor e szavakat kell mondani: *N. én megkeresztellek téged az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében.*

(Kiszolgáltatója.) Hitetlenek, eretnekek, sőt zsidók és pogányok keresztelése is érvényes, ha valódi szándékuk a kereszteléssel azt tenni, mit az egyház tesz. „A keresztség üdvöt hoz, akárki szolgáltatja ki." (IV. lat. zsinat.) Mivel azonban Jézus elsősorban apostolait bízta meg e szentség kiszolgáltatásával, azért a szentség ünnepélyes kiszolgál-

tatása, a megfelelő szertartásokkal, csak az illetékes egyházi hatóságot illeti meg; úgy hogy szükségkeresztelésnél elmaradt szertartásokat később, ha lehetséges, a templomban pótolni kell. A keresztelést rendszerint abban a plébániatemplomban kell végezni, ahová a kereszteléndő tartozik.

A keresztségben valamely *szentnek nevét* kapja az ember, hogy annak példáját kövesse.

(Fölvevője.) A felnőttnek, aki meg akar keresztelkedni, 1) megfelelő *oktatásban* kell részesülnie, 2) személyes bűneit meg kell *bánnia*, 3) le kell tennie a *hitvallást* és a *keresztségi ígéretet*. Ez utóbbiban megígérjük Istennek, hogy a katolikus vallás tanításait hinni és követni akarjuk és a gonosz lélek kísértéseinek ellenmondunk (ellenállunk). Gyermekek helyett a keresztszülők teszik le a hitvallást és keresztségi ígéretet. A gyermekek, ha felnőnek, ezt az ígéretet kötelesek megtartani, amint kötelesek lettek volna ugyanazt ígérni, ha annak idején beszélni tudtak volna.

25. A bérmálás.

(Mi a bérmálás?) A *bérmálás* szentség, amelyben a Szentlélek a megkeresztelt embert megerősíti, hogy hitét állhatatosan vallja és hite rint éljen. — Ez a szó „bérmálás" annyit jelent, mint *megerősítés*, mert ebből a latin szóból származik: firmare = erősíteni; confirmatio = megerősítés.

Amint a *testi életben* a születést a megerősödés követi szükségképen, vagy ellenkező esetben a halál, úgy a lelki újjászületést (a keresztségben) a lelki megerősödés. A megkeresztelt ember csak gyermek, a megbérmált azonban már meglett ember, Krisztus katonája.

(Ki rendelte?) A bérmálást *Krisztus rendelte*, mert e nélkül az apostoloknak eszükbe sem jutott volna másokra tenni kezeiket és leesdeni azokra a Szentlelket. Már pedig ezt tették.

Az *Apostolok Cselekedeteiben* (8, 14—18.) ugyanis ezt olvassuk: „Midőn hallották az apostolok, hogy Szamaria bevette Isten igéjét, hozzájuk küldték Pétert és Jánost. Kik elmenvén, imádkozának érettük, hogy vehessék a Szentlelket; mert még senkire közülök nem szállott, hanem csak megkeresztelkedtek vala az Úr Jézus nevében. Akkor rájuk tevék kezeiket és vevék a Szentlelket". Az apostolok tehát nem elégedtek meg a keresztséggel, ezt ki kellett egészíteni egy másik szent cselekménnyel, melyben előfordul a látható jel (kézrátétel, imádság), a megszentelő kegyelemben való részesülés („vevék a Szentlelket"); és mivel mindez csak

Krisztus rendeléséből lehetséges, a bérmálás szentségének minden kelléke megvolt már az apostoli időben.

Ezt az értelmezést megerősíti az apostoli hagyomány. Joggal kérdi *sz. Jeromos:* „Nem ismered az egyházban dívó szokást, hogy fölteszik kezüket a megkereszteltekre és leesdik rájuk a Szentlelket? Azt kérdezed, hol van ez így megírva? Az Apostolok Cselekedeteiben. De ha a Szentírás tekintélye nem is bizonyítaná ezt, már maga az egész egyház hagyománya egyedül is nyerne ebben törvényerőt." *Jeruzsálemi Cirill* († 386.) a bérmálás szentségéről katechézist (= gyakorlati hitoktatást) írt.

(Hatásai.) „Szentlelket venni", ahogy az apostolok a bérmálás hatását kifejezték, annyi, mint *megszentelő kegyelemben* részesülni. Mivel ennek a bérmálás előtt is meg kell lennie, azért a bérmálás csak nagyobbítja azt. De a Szentlélek vétele főleg a *lelki erősödést* jelenti. Világosan mutatja ezt az apostolok példája. Ezek a Szentlélek eljövetele után bátran hirdették Jézust, kit azelőtt csak zárt ajtók mögött, mintegy titokban vallottak. Jézus is lelki erőt helyezett kilátásba, midőn a Szentlelket ígérte: „Én elküldöm Atyám ígéretét (t. i. a Szentlelket) rátok; ti pedig maradjatok a városban, mígnem fölruháztattok erővel a magasságból." (Luk. 24, 49.)

Ha az apostoloknak szükségük volt erre az erőre, holott Jézust személyesen ismerték és csodáinak szemtanúi voltak, annál inkább nekünk. Krisztusnak tehát gondoskodnia kellett olyan szentségről, mely ezt az erőt nekünk biztosítja. Ebből az is következik, hogy *csupa hanyagságból föl nem venni* a bérmálás szentségét ép oly vétkes könnyelműség, mint fegyver nélkül háborúba indulni. Még az apostolok sem vállalkoztak arra a lelki harcra lelki felkészültség nélkül.

(A látható jel.) A bérmálás anyaga a *kézrátétel* és a *krizmával való megkenés;* formája pedig a szavak, melyeket a püspök kenés közben mond: *N. én téged megjelöllek a kereszt jelével* (signo te signo crucis) *és megerősítlek az üdvösség krizmájával az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében.*

A bérmálást megelőzi a püspök imádsága, amelyben kiterjesztett kezekkel valamennyi bérmálandóra leesdi a Szentlelket; azután külön mindegyikhez megy. A *krizma* (chrisma, a gör. χρίω = kenek igéből) balzsam és olajfák olajának keveréke, melyet a püspök nagycsütörtökön szentel. A balzsam jó szer a sebekre és a rothadás ellen; az *olaj* pedig, amellyel régente a viaskodók kenték be magukat, erősítés gyanánt szolgált és arra, hogy az ellenfél kezeiből könnyebben kicsúszhassanak. E két szer tehát szépen fejezi ki a bérmálás benső hatásait. A *homlokot* keni meg a püspök *kereszt* alakjában. A homlokot ugyanis legnyiltabban hordjuk; ott ragyogjon tehát a kereszt, vagyis: hitünkből ne csináljunk titkot. A *gyöngéd arculütés* a békecsók maradványa, melyet régente a püspök a megbérmáltnak, mint Krisztus új, harcrakész katonájának adott. Arra is fi-

gyelmeztet bennünket, hogy ezentúl készek legyünk akár üldöztetést is elviselni hitünkért.

(Fölvevője.) A bérmálást minden megkeresztelt ember fölveheti. A méltó fölvételhez szükséges 1) megfelelő *oktatás,* 2) *a kegyelem állapota,* azért előbb el kell végezni a gyónást és áldozást; 3) közvetlenül a bérmálás előtt *megigérjük* Istennek, hogy mint igazi katholikusok akarunk élni és halni; 4) *vágyódunk* a vigasztaló, megerősítő, bátorító Szentlélek után, mint egykor a félénk apostolok. (Alkalmas előkészítő imádság: „Jöjj el, Szentlélek Úristen" vagy ehhez hasonló ének.)

A bérmálkozókat *bérmaszüleik* kísérik el a szentség fölvételéhez. Fiúknak csak bérmaatyjuk, lányoknak csak bérmaanyjuk lehet. A bérmaszülő a bérmálás alatt a bérmálkozónak jobb vállára teszi jobb kezét, amivel jelzi, hogy ő mintegy jótáll a rábízott bérmálandóért, hogy az jó katholikus és az is marad. A bérmaszülőnek is megbérmáltnak és jó katholikusnak kell lennie, mert kötelessége a bérmáltat a lelki harcban szóval és példával segíteni.

A püspökön kívül más pap csak a pápa fölhatalmazásával szolgáltathatja ki a bérmálást.

26. Az oltáriszentség.

I. Az oltáriszentség valóban szentség.

(Mi az oltáriszentség?) Az *oltáriszentség* Jézus valóságos teste és vére a kenyér és bor színe alatt.

A születés után az erősödéssel együtt jár a táplálkozás. A lelki újjászületés (keresztség) után a lelki megerősödés nem elég, hanem szükséges a *lelki táplálkozás* is. Erre való az oltáriszentség, mely a sz. áldozásban táplál és a szentmisében is elárasztja lelkünket sz. malasztokkal. — *Nevét* az oltáriszentség az oltártól kapta, ahol készül és ahol tartják. (Hogy valamely oltáron van-e szentségház és ebben oltáriszentség, azt az ott pislogó öröklámpa jelzi.) Egyéb nevei: „Úr vacsorája", „nagy szentség", „égből szállott" vagy „angyali kenyér", szent ostya (hostia = áldozat); görög eredetű neve: eucharistia (= hálaadás); innét: eucharisztikus kongresszus, eucharisztikus Jézus stb.

(Ki rendelte?) Az oltáriszentséget *Krisztus Urunk* rendelte, még pedig kínszenvedése előtt az utolsó vacsorán. Ekkor ugyanis Jézus: 1) *átváltoztatta* a kenyeret és bort az ő testévé és vérévé; 2) odaadta mindkettőt eledelül és italul; 3) *megparancsolta* tanítványainak, hogy ugyanezt cselekedjék, vagyis változtassák át a kenyeret és bort az ő testévé és vérévé és nyujtsák azt eledelül. Ez a parancs magában foglalja az erre való fölhatalmazást is, mert másképp lehetetlent parancsolt volna az Úr.

(A látható jel.) Az oltáriszentség *anyaga* búzakenyér és szőlőbor (nem „műbor" vagy almabor). A latin egyház kovásztalan kenyeret használ, mert Jézus is ilyet használt. A pap fölajánláskor kis vizet is vegyít a borba, mert Jézus is ezt tette zsidó szokás szerint az utolsó vacsorán. A bor és víz egyesülése jelképezze a mi egyesülésünket Jézus istenségével.

A kenyér és bor *színei* azok a külsőségek, amelyeket az oltáriszentségen észreveszünk: az alak, a szín, az íz, a szag? Ezek átváltoztatás után is megmaradnak, mert csak a kenyér és bor lényege változik át Krisztus testének és vérének lényegévé (azért: *átlényegülés* = transsubstantiatio). Ezt az átváltoztatást tehát nem lehet a közönséges testek mértéke szerint venni, amikor minden átváltozik. Azért mondá Jézus, az oltáriszentségről szólván: „Az igék, melyeket én szólottam, szellem és élet", azaz: „ki vannak véve a föld minden szükségszerű törvénye alól". (Ar. sz. János.) Hiszen Jézus megdicsőült teste sem esik már a fizikai törvények alá: ő zárt ajtókon ment át, mint a gondolat, tanítványaihoz és megmutatta sebhelyeit: valóságos testét. Ezzel elesik azon nehézség is, mely szerint Jézus *nem lehet több helyen egyszerre,* vagy hogy *nem hagyhatja el a mennyet* úgy, hogy ott is maradjon stb. Vagyis nem helyváltoztatás által jön Krisztus az oltárra, hanem a kenyér mivoltának átváltozásával. (Sz. Tamás u. o. qu 75 a 2.)

Mivel lényegváltozás megy végbe a pap átváltoztató szavaira, azért *Jézus egész lényege:* teste s vére, istensége és embersége élve és egészen van jelen *külön mind a kenyér, mind a bor* színei alatt, még pedig ezeknek minden részecskéjében.

Mivel továbbá minden szentség lényeges alkotó része a látható jel, azért oltáriszentségről, Jézus valóságos jelenlétéről is csak addig lehet szó, míg a kenyér vagy bor *színei el nem változnak.*

(A megszentelő malaszt) minden szentség harmadik kelléke. Az *oltáriszentségben maga Jézus,* mint a malaszt szerzője és osztója van jelen. Azért méltóságra nézve az oltáriszentség az első, a legfölségesebb szentség.

(Kiszolgáltatója.) Az a hatalom, hogy a kenyeret és bort átváltoztassák Krisztus testévé és vérévé, az apostolokról a *püspökökre* és az *áldozópapokra* szállott át; mert az apostoli hivataloknak fönn kellett

maradniok. A püspökök és áldozópapok az átváltoztató hatalmat a szentmisében gyakorolják, amikor Jézus ezen szavait mondják: „Ez az én testem, ez az én vérem”.

(Fölvevője.) Krisztus Urunk avégett rendelte az oltáriszentséget, 1) hogy szent testével és vérével mindig *közöttünk lehessen;* 2) hogy a sz. áldozáskor *lelkünk tápláléka* lehessen és 3) hogy a szentmisében magát érettünk *föláldozhassa.*

II. Jézus valóban jelen van az oltáriszentségben.

(Ez kitűnik Jézus szavaiból.) Jézus azt mondta a kenyérre: „ez az én testem”; Luther e szavakat így értelmezte: „ez lesz az én testem”; Zwingli és Kálvin: „ez jelenti az én testemet”. A krisztusi egyház nem ferdítette el Jézus szavainak szószerinti értelmét: *az átváltoztatott kenyér Jézus valóságos teste.* Hogy igaza van, kitűnik Jézus azon szavaiból, melyekkel az oltáriszentséget *a)* megigérte, *b)* megalapította.

A csodálatos kenyérszaporítás után másnap a nép ismét fölkereste Jézust, hátha ismét testi eledelt kap tőle. Az Üdvözítő ekkor arra a lelki eledelre utalt, melyet ő adni fog, t. i. az oltáriszentségre. Azt mondta ugyanis: „Én vagyok az élő kenyér, ki mennyből szállottam alá. Ha valaki e kenyérből eszik, örökké él; és a kenyér, melyet én adandó vagyok, az én testem a világ életéért”. Vetekedének azért a zsidók egymás között, mondván: „Miképen adhatja ez nekünk az ő testét eledelül?“ Mondá tehát nekik Jézus: „Bizony, bizony mondom nektek: Ha nem eszitek az emberfia testét és nem isszátok az ő vérét, nem leszen élet tibennetek. Mert az *én testem bizonnyal étel,* és az én vérem *bizonnyal ital“.* Sokan hallván ezeket tanítványai közül, mondák: „Kemény beszéd ez, és ki hallgathatja azt?” (Ján. 6, 51. sk.)

Jézus szavait *szószerint kell venni:* valóságos test, valóságos vér = valóságos étel és ital. Igy értették hallgatói, saját tanítványai és Jézus ezt jóváhagyta. Pedig okvetlenül ki kellett volna őket javítani és nem engedni, hogy ők is, meg a jövő századok híveinek milliói is rosszul értelmezzék e fontos szavakat és valóságos teste gyanánt imádják, ami nem az. És ezt annál is inkább, mert sokak hite ép az oltáriszentség titkán szenved hajótörést; hiszen nyomban Jézusnak fönti beszéde után „sokan hátrálának az ő tanítványai közül és már nem járának vele.“ Mert „kemény beszéd az“ valakinek testét és vérét magához venni. De Jézus megmaradt állításának szószerinti értelmezése mellett, mert újból határozottan ismétli: „Bizony, bizony...“

Megjegyzendő, hogy a szír-khald nyelvben, melyet Jézus használt, több mint 300 szó állt rendelkezésére, mellyel az Üdvözítő magát *képletesen* kifejezhette volna. „Valakinek testét enni“ a szír-khaldban szintén képletesen érthető ugyan, de akkor azt jelenti: „valakit halálra üldözni“. (Zsolt. 26, 2.) Ha Jézus képletesen értette volna az ő szavait, akkor nem hivatkozott volna az ő mennybemenetelére, amivel igazolni akarta, hogy nála semmi sem lehetetlen. A zúgolódó tanítványoknak ugyanis ezt mondja: „Ez botránkoztat meg titeket? Hát ha majd látjátok az emberfiát fölmenni oda, ahol azelőtt volt?“ (Ján. 6, 62.) A kenyeret képletes jelentésre kiválasztani, ezt bárki teheti; ehhez nem kell neki olyannak lennie, aki szemmelláthatólag a mennybe megy.

(Jézus tette) az utolsó vacsorán igazolja szavainak szószerinti értelmezését. „Ez az én testem, e az én vérem”, mondá a kenyérre és borra, és ki is osztotta mindkettőt eledelül és italul, úgy ahogy azt annak idején előre megigérte. *Nincs ok rá,* hogy Jézus ezen egyszerű szavait másképértsük, mint szószerint. Ha képletesen kellene azokat venni, akkor a kenyér és bor annyi sem volna, mint annak idején a manna, holott Jézus szerint az égből szállott kenyér (az ő teste) több, mint a manna.

Minden szülő megtenné azt, hogy ha bármilyen alakban is, de valóságosan és lényegesen itt maradhatna övéi közt. Jézus ezt megtehette: meg is tette. Ez volt *utolsó akarata* és *végrendelete.*

(Az apostolok tanítása.) Igen fontos érv, hogy maguk az apostolok is szószerint vették Jézus szavait, melyek szerint a kenyér az ő valóságos teste. *Sz. Pál* ezt írja: „Én az Úrtól vettem, amit át is adtam nektek: hogy az Úr Jézus, amely éjjel elárultaték, vevé a kenyeret és hálát adván, megszegé és mondá: Vegyétek és egyétek: Ez az én testem... Hasonlóképen a kelyhet is... Aki tehát méltatlanul eszi e kenyeret vagy issza az Úr kelyhét, vétkezik az Úr teste és vére ellen”. (Kor. I. 11, 23. sk.) Ha Jézus teste és vére nem volna a kenyér és bor színe alatt valóságosan jelen, nem vétkezhetnék az Úr teste és vére ellen az, aki ezeket méltatlanul magához veszi. Nagyon is megkülönbözteti tehát *ezt* a kenyeret és kelyhet más kenyértől és bortól. Sőt azt mondja: „aki méltatlanul eszik és iszik, ítéletet eszik és iszik magának, meg nem különböztetvén az Úr testét”. (U. o.)

(Az ősegyház hite.) Kezdettől fogva hittek Jézus valóságos jelenlétében; a tőlünk régen *elszakadt felekezetek* is magukkal vitték ezt a hitet. Az első századok *írói,*[1] *zsinati* végzései, *emlékei* (a katakombák-

[1] *Sz. Jusztin* († 163. körül) ezt írja: „Nem mint közönséges kenyeret és közönséges italt vesszük mi azt (t. i. az eucharisztiát), hanem arra tanítottak meg minket, hogy az ő (Üdvözítő) saját szavaival konszekrált étel a testté lett Jézusnak mind teste, mind vére“. „Az, ami kenyérnek látszik, nem kenyér, ha olyan is az íze, hanem Krisztus teste; és a látszólagos bor nem bor, hanem Krisztus vére“. (I. Apolog. 65. sk. f.) — És Jeruzsálemi *sz. Ciril* († 386.): „Mivel Krisztus azt mondja a borról: ez az én vérem, ki fog még itt kételkedni és azt hinni, hogy nem az ő vére? Ő valamikor a vizet borrá változtatta és mi ne higyjük azt, hogy a bort vérré változtatja?“

ban), sőt a *pogányok* rágalmai is igazolják, hogy az ősegyház hite az oltáriszentségben ugyanaz, mint a mai. — Azért a hitújítás egyik főalakja (Oecolampadius 1529-ben) nem ok nélkül írta a hesseni őrgrófnak: „Kegyelmes Uram, bárcsak levágták volna jobb kezemet, midőn az úrvacsoráról írni kezdtem" (t. i. Luther szellemében).

(Befejezés.) Jóllehet eszünk világosan belátja azt, hogy „az, aki semmiből valamit teremtett, ami azelőtt nem volt, át is változtathatja azt, ami van" (sz. Ambrus), és hogy a Fiú-Isten megtestesülése nem kisebb hitet követel, mint az oltáriszentség: mégis mindig *nagy titok* marad előttünk Jézus valóságos jelenléte az oltáriszentségben. Kísértések idején azonban igen hasznos *sz. Pétert* követni, ki mikor az oltáriszentség titkáról először hallott, nem hagyta el Jézust a többi hitetlenkedők példájára, hanem így szólt: „Uram, kihez menjünk? Az örök élet igéi nálad vannak. És mi elhittük és megismertük, hogy te vagy a Fölkent, az Isten Fia". (Ján. 6, 69—70.) Vagyis: tudjuk, hogy nálad semmi sem lehetetlen.

27. Az oltáriszentség mint lelki eledel.

(Mit veszünk magunkhoz a szent áldozáskor?) A *szent áldozáskor* Jézus szent testét és vérét vesszük magunkhoz, hogy lelkünket tápláljuk vele. Az Úr ugyanis azt mondta: „Az én testem bizonnyal étel és az én vérem bizonnyal ital". (Ján. 6, 56.)

Az egyház csak *a kenyér színe* alatt nyujtja a híveknek az oltáriszentséget. Nem szükséges, hogy a bor színe alatt is magunkhoz vegyük, mert a kenyér színe alatt az Úr Jézus *szent vére is jelen van.* Azért a pap is, ha nem misézik és áldozik, csak a kenyér színe alatt áldozik. A *régi keresztények* is otthon vagy a börtönben egy szín alatt vették magukhoz Jézus testét; ezt halál esetére el is tették, hogy erősítse őket a vértanúságra.

(A szent áldozást Jézus rendelte) e szavakkal: „Bizony, bizony mondom nektek, *ha nem eszitek az emberfiának testét* és nem isszátok az ő vérét, nem lesz élet tibennetek". (Ján. 6, 54.) Ezt a törvényt az egyház közelebbről is meghatározta, midőn (a IV. lat. zsinaton) kimondta, hogy évenkint *legalább husvét táján* kell áldozni, aki Krisztus híve akar maradni. A trienti zsinat azonban kijelentette, hogy az első keresztények buzgósága az igazi felfogás. Ezeknek pedig Jézus teste „mindennapi kenyér" volt. Amint étel nélkül nincs élet, úgy áldozás nélkül nincs krisztusi élet.

(A szent áldozás hatásai.) A szent áldozás *egyesít minket Jézussal* és azért 1) megnagyobbítja bennünk a megszentelő kegyelmet; 2) meggyengíti rosszra való hajlandóságunkat és erőt ad a jóra; 3) megtisztít minket a bocsánatos bűnöktől és oltalmaz a halálos bűnök ellen; 4) arról biztosít, hogy egykor dicsőségesen föltámadunk.

1) „Aki eszi az én testemet és issza az én véremet, énbennem lakik és én őbenne. Amint engem küldött az Atya és én élek az Atyáért: úgy aki eszik engem, ő is él érettem." (Ján. 6, 58. sk.) A szent áldozás által „Krisztus hordozói" (christophoroi) leszünk; és mint sz. Péter mondja, „az isteni természet részeseivé". (Jer. sz. Cirill.) — 2) „Maga Krisztus az, ki jelenlétével lázongó *szenvedélyeinket csillapitja*" (Alex. sz. Cirill † 444.), mint a háborgó Genezáreth tavon a hullámokat. — 3) Az erőteljes táplálék a kisebb testi bajokat *meggyógyitja* és *oltalmaz* a nagyobbak ellen. Hasonlókép működik a lelki táplálék is. — 4) „Aki eszi az én testemet és issza az én véremet, *örök élete* vagyon; és én *föltámasztom* őt az utolsó napon." (Ján. 6, 55.)

(Méltó vétele.) A szent áldozás kegyelmeiben akkor részesülünk, ha méltóan, vagyis a *megszentelő kegyelem állapotában* áldozunk. „Szenteknek a szentet!" — kiáltotta régen a szerpap a híveknek, mielőtt megáldoztatta volna.

Aki méltatlanul, vagyis halálos bűnnel áldozik, az igen *nagy szentségtörést* követ el. Sz. Pál apostol mondja: „Aki méltatlanul eszi e kenyeret, vagy issza az Úr kelyhét, vétkezik az Úr teste és vére ellen. Vizsgálja meg azért magát az ember és úgy egyék azon kenyérből és igyék ama kehelyből. Mert aki méltatlanul eszik és iszik, ítéletet eszik és iszik magának, meg nem különböztetvén az Úr testét (a testi eledeltől). Azért van köztetek sok beteg és erőtlen, és sokan aluszszanak". (Kor. I. 11, 27. sk.) Itt sz. Pál a szentségtörő áldozás rettenetes következményeit is elősorolja. A szentségtörő áldozás Júdáshoz teszi az embert hasonlóvá, aki barátságot szinlelt Jézus iránt és ugyanakkor elárulta őt ellenségeinek. *Bocsánatos* bűnnel nem áldozunk méltatlanul, de kevesebb kegyelemben részesülünk.

A szent áldozásra tehát előkészülnünk kell, még pedig elsősorban *lelkileg.* Ez abban áll, hogy 1) a halálos bűnöktől megtisztítjuk lelkünket a szent gyónásban, a bocsánatos bűnöket pedig legalább megbánjuk; 2) elmondjuk az előkészítő imákat. Ezekben fölindítjuk a hitet, hogy csakugyan Jézus, a lelkek királya jön hozzánk; a reményt, hogy ő irgalmas és nekünk megbocsát; a szeretetet és vágyódást a szentségi Üdvözítő iránt; a bánatot és erős fogadást; az alázatosságot, mert nem vagyunk méltók, hogy a menny és föld ura hajlékunkba jöjjön.

A *testi* előkészület abban áll, hogy éjféltől fogva semmit sem eszünk és semmit sem iszunk. Csak a súlyos betegnek nem kell éhgyomorral

lennie, mikor az oltáriszentséget útravaló gyanánt magához veszi. Aki ilyen eseten kívül mégis eszik vagy iszik a szent áldozás előtt, súlyosan vétkezik. Aki feledékenységből evett vagy ivott, habár csak keveset is, aznap már nem járulhat a szent áldozáshoz. — A tisztességes öltözködéssel is kifejezhetjük tiszteletünket a szent áldozáskor hozzánk jövő Üdvözítő iránt (ahogy látogatásainkat is nem szoktuk bármily öltözetben végezni).

(Kiszolgáltatása.) A szent *áldozás előtt* mondjuk el a gyónás előtti és utáni imát. (Gyónom a mindenható... Teljes szívemből...) A pap ezután kezébe vesz egy szent ostyát, fölmutatja s így szól: „Ime az Isten báránya, ime ki elveszi a világ bűneit. Uram! nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj, hanem csak szóval mondd és meggyógyul az én lelkem”. A kafarnaumi százados ezen igéit mondjuk el mi is háromszor és méltatlanságunk tudatában verjük mellünket.

A szent ostyát rágás nélkül a legnagyobb tisztelettel illik lenyelnünk és nem kell sokáig szájunkban tartanunk. Mikor az oltártól eltávozunk, térdet hajtunk az oltáriszentség előtt.

A szent áldozás után imádnunk kell az Urat, neki *hálát adnunk* és kegyelmeit kérnünk.

28. Az oltáriszentség mint áldozat.

I. Krisztus rendelte.

(Mit jelent áldozatot bemutatni?) *Áldozatot* bemutatni annyit tesz, mint valamely kedves tárgyunkat fölajánlani Istennek, hogy őt ezáltal legfőbb Urunknak elismerjük. Az áldozatul bemutatott tárgyat elpusztítják vagy elváltoztatják.

Az áldozatot négyféle szándékkal lehet bemutatni: 1) hogy Istent *imádjuk,* 2) neki *hálát* adjunk, 3) tőle valamit *kérjünk,* 4) őt bűneinkért *megengeszteljük.* Tehát az áldozatbemutatás fogalmához tartozik, hogy csak a legfőbb Úrnak szóljon; azért csak Istennek szabad áldozatot bemutatni. Ha más lénynek (szobornak, személynek) mutatjuk be, bálványimádást követünk el.

Különbség van eszerint „áldozni, megáldozni, *áldozás* (communio)“ és „áldozni, föláldozni, *áldozat* (sacrificium)“ közt. Az utóbbi mindig valamelyes kedves tárgyról való lemondást jelent.

(Az áldozat fontossága.) Az áldozat bemutatása a természet törvényén alapszik. „Az embernek *természetes* esze mondja, hogy valamely felsőbbnek van alávetve azon hiányoknál fogva, melyeket magán tapasztal és amelyek miatt egy felsőbb lénynek segítségére s vezetésére szorul.” (Sz. Tamás.) Azért, hogy kimutassa, miszerint Isten jósága, segítsége, kegyelme neki kedvesebb minden másnál, megölte kiválasztott állatait, elégette termésének kiválasztott részét, stb., szóval lemondott kedves tulajdonáról és mintegy Istennek ajándékozta, fölajánlotta: áldozatot mutatott be. Azért mióta istentisztelet van, *minden népnek* áldozatai is voltak. Áldozatot mutatott be Kain és Ábel, Noé, Melchizedech, Ábrahám, az egiptomiak, ó-görögök, rómaiak, sőt a természet népek is (négerek, indiánok stb.) A zsidó nép áldozatait a törvény pontosan meghatározta. De ezek az ó-szövetségi áldozatok mind csak *előképei* voltak az új-szövetségi áldozatnak. A keresztény vallás, mint legtökéletesebb, nem nélkülözhette az áldozatot.

(A legnagyobb, legszentebb áldozat.) Az áldozat fogalmából következik, hogy minél kedvesebb dologról mondunk le, annál nagyobb az áldozat. Legkedvesebb pedig mindenkinek *saját élete.* Erről lemondani — a legnagyobb áldozat. Ilyen áldozatot mutatott be Jézus, midőn magát érettünk a keresztfán föláldozta. (L. 14. §.) Mivel ő Istenember, azért az ő élete nemcsak a legdrágább, hanem a legszentebb is volt a mennyei Atya előtt. A *keresztáldozat* tehát a legszentebb áldozat.

Jézus a keresztáldozatot a *szentmisében újítja meg.* Vagyis: a szentmise az új-szövetség áldozata, amelyben a mi Urunk Jézus Krisztus a kenyér és bor színe alatt a mennyei Atyának fölajánlja magát.

A keresztáldozat és a szentmiseáldozat *lényegileg egy:* mert az, aki és az, amit föláldoz, ugyanaz, t. i. Jézus, az ő teste s vére. A *különbség* a két áldozat közt: a keresztfán Jézus vérontással áldozta föl magát, az oltáron vérontás nélkül; a keresztáldozat kiérdemelte Isten malaszját (s. meritorium), a szentmise csak emlékáldozat (s. repraesentativum), mely a már kiérdemelt kegyelmeket ránk alkalmazza.

(Jézus rendelte.) A szentmisét Krisztus Urunk rendelte az utolsó vacsorán, amikor az oltáriszentséget is megadta nekünk.

1) Midőn ugyanis *az utolsó vacsorán* (az első misén) a kenyeret és bort testévé s vérévé változtatta; egyenlővé tette a kenyeret az ő testével, mely „érettünk adatik” s a bort az ő vérével, „mely a bűnök bocsánatára kiontatik”, tehát a keresztáldozat tárgyaival. Az apostolok pedig azon testet és vért vették magukhoz, mely a keresztfán „érettünk adatott, kiontatott“. Jézus tehát e szavakkal: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”, kettős dolgot rendelt el: 1) hogy az apostolok Jézus emlékezetére a kenyeret és bort átváltoztassák, 2) magukhoz vegyék és így a keresztáldozat hatásaiban részesüljenek.

2) Az *apostolok* csakugyan így fogták föl Jézus rendelését. Már sz. Pál ír oltárról, melyről nem szabad enni azoknak, kik „a sátornál szolgálnak” (Zsid. 13, 10.), t. i. a zsidóknak. Ahol pedig oltár van, ott áldozatnak is kell lenni; már pedig a szentmisén kívül más áldozatuk a keresztényeknek nincs.

3) A régi *szent atyák*[1] s a *legrégibb keresztény felekezetek* egyhangulag tanuskodnak az oltáriszentségről, mint áldozatról.

4) Csak a szentmisére vonatkozhatik az ó-szövetségi *Melchizedech áldozata* (mint előkép) és *Malachiás jövendölése.*

II. Mi végett rendelte.

(Krisztus avégett rendelte) a szentmisét, 1) hogy *tökéletes áldozatunk* legyen; 2) hogy azokban a *kegyelmekben* és *áldásokban* folytonosan részesülhessünk, melyeket ő a keresztáldozattal kiérdemelt. A szentmise ugyanis a legtökéletesebb imádó, hálaadó, kérő és engesztelő áldozat. Mint engesztelő áldozat nem törli el ugyan a bűnöket, de megszerzi számunkra a bűnbánat kegyelmét és eltörli az ideigvaló büntetéseket.

Hogy *milyen mértékben* kapjuk a szentmise kegyelmeit, az a misehallgatás módjától, lelkünk állapotától és a szándéktól függ, amelyre a szentmisét Istennek fölajánljuk.

A szentmise kegyelmeiben az egyház tagjai részesülnek: az élők és holtak. A *legtöbb kegyelemben* az áldozópapon kívül azok részesülnek, akikért a szentmisét szolgáltatják és akik ezen ájtatosan jelen vannak.

(A szentmisét egyedül Istennek) mutatjuk be, mert, mint minden áldozat, a szentmise is az imádás legfőbb módja; imádni pedig csak Istent szabad. Ez nem zárja ki azt, hogy a szentmisét valamely *szentnek tiszteletére* is fölajánlhassuk, amint szabad azt *bármelyik halottért* is bemutatni. A szentek tiszteletére mondott misével hálát adunk Istennek azon kegyelmekért, melyeket szentjeinek adott és ezeknek

[1] Sz. *Jusztin* a szentmisének főbb részeit is elősorolja: „A napról nevezett napon (vasárnap t. i.) mindnyájan, kik a városokban vagy a vidéken laknak, összejönnek egy közös helyre s felolvassák az apostolok följegyzéseit, vagy a próféták iratait (lecke, evangélium), amennyire az idő engedi. Mikor aztán a felolvasó bevégezte, az elüljáró (püspök) beszédet tart. Azután mindnyájan fölemelkedünk és imákat küldünk az égbe. A könyörgés végeztével kenyeret, bort és vizet hoznak (fölajánlás) s az elüljáró, amily buzgón csak tud, imádkozik és hálát ad (praefatio). Miután pedig a könyörgéseket és az oltáriszentség elkészítését (átváltozás) befejezte, az egész nép ráfeleli: Amen. Azok pedig, akiket nálunk diakonusoknak neveznek, a kenyeret, bort és vizet, mely fölött hálát adtunk, a jelenlévők közt szétosztják, valamint a távollévőkhöz is elküldik *(áldozás)*. S ezt az eledelt mi eucharisztiának nevezzük“ . . .

közbenjárását kérjük. Már az ősegyházban is szokás volt a vértanúk ereklyéi fölött misézni és róluk megemlékezni.

(A szentmise fő részei): 1) a *fölajánlás* (offertorium); 2) az *átváltozás* (consecratio) és 3) az *áldozás* (communio). Jézus is az utolsó vacsorán 1) fölajánlotta a kenyeret és bort mennyei Atyjának; 2) átváltoztatta azt szent testévé és vérévé; 3) áldozásra odanyujtotta tanítványainak. Ez előtt és ez után pedig üdvös tanításokat is adott. Azért a szentmise főrészeit is előkészítő *részek* (lépcsőima, Kyrie Gloria, szentlecke, evangélium) előzik meg és *befejező* részek (áldozásutáni imák, áldás, utolsó evangélium) kísérik. A szentmise fontossága ugyanis kellő előkészületet és méltó befejezést kíván.

Az *evangéliumnál* fölállunk és homlokunkra, ajkainkra és mellünkre keresztet vetünk; ezzel jelezzük, hogy az abban foglalt krisztusi tanításokat eszünkbe fogadjuk, ajkainkkal valljuk és szívünkbe ültetjük. A fölállás, valamint a misekönyv megfüstölése és megcsókolása nagy tiszteletünket fejezi ki az evangélium iránt, mely a Szentírás legfontosabb részét tartalmazza.

Fölajánláskor (első csöngetésre) a pap kezébe veszi a tányérkát az ostyával, majd a kelyhet a borral, mindkettőt fölajánlja Istennek, hogy fogadja kegyesen.

Átváltozáskor (harmadik csöngetésre) mély csend uralkodik a templomban, mert a legszentebb cselekmény megy végbe: az átlényegülés. Mivel a pap mind a szentostyát, mind a kelyhet az Úr vérével fölmutatja, azért a szentmisének ezen főrészét Úrfölmutatásnak is nevezzük.

A pap *áldozásakor* (negyedik csöngetésre) magunk is járuljunk a szentáldozáshoz, vagy legalább gerjesszük föl méltatlanságunk tudatát (mellveréssel és e szavakkal: Uram, nem vagyok méltó . . .), mint egykor a bűnös vámos, továbbá a bánatot és erős fogadást, forrón óhajtva, bár mi is magunkhoz vehetnők a Legszentebbet (lelki áldozás). Magyarul megszerkesztett misekönyv megsegíthet minket arra, hogy a pappal együtt mondhassuk a szentmisét. (Ilyen a Klinda Pál-féle.)

29. A bűnbánat szentsége.

(Mi a bűnbánat szentsége?) A *bűnbánat szentsége* (sacramentum poenitentiae) az a szentség, amelyben a pap Isten helyett megbocsátja a keresztség után elkövetett bűnöket.

(Mikor rendelte Krisztus Urunk?) A bűnbánat szentségét Krisztus Urunk föltámadása után rendelte, amikor az apostolokra lehelt és így szólt: *„Vegyétek a Szentlelket. Akiknek megbocsátjátok bűneiket, megbocsáttatnak nekik; és akiknek megtartjátok, meg vannak tartva“.* (Ján. 20, 22, 23.) Ez a bűnbocsátó hatalom az apostolokról utódaikra: a püspökökre és áldozópapokra szállott át.

(A látható jel.) A bűnbánat szentségének *anyaga:* a töredelmes ember bánata, gyónása és elégtétele; *formája* pedig azon szavak, melyekkel a pap a bűnöst föloldja: „Én téged föloldozlak a te bűneidtől az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében. Amen." Föloldozáskor a pap keresztet vet a gyónóra, mit ez keresztvetéssel fogad.

(Milyen kegyelmeket kapunk e szentségben?) A bűnbánat szentségében 1) megnyerhetjük minden *bűnnek bocsánatát;* 2) megszabadulunk az örök *büntetéstől* és az ideigtartó büntetéseknek legalább egy részétől; 3) visszanyerjük a *megszentelő kegyelmet,* vagy az nagyobbodik bennünk; 4) kapunk még *segítő kegyelmet* is, hogy jámborul élhessünk; 5) fölélednek a bűn által elvesztett természetfölötti *érdemek,* melyeket a bűn előtt szereztünk.

(Méltó fölvétele.) Hogy a bűnbánat szentségét méltóan vegyük föl, 1) meg kell *vizsgálnunk* lelkiismeretünket; 2) meg kell *bánnunk* bűneinket; 3) erősen meg kell *fogadnunk,* hogy többé nem vétkezünk; 4) meg kell *gyónnunk;* 5) el kell végeznünk a föladott *elégtételt.*

(Kiszolgáltatója.) A bűnbánat szentségének rendes kiszogáltatója az *illetékes lelkipásztor,* ki az egyház valamely területére joghatóságot (jurisdictio) nyert.

Azt mondják: *„A pap is olyan ember,* mint én, a bűnöket csak Isten bocsáthatja meg". A pap, mint ember, saját erejével nem is bocsát meg, mikor föloldoz, hanem Isten ő általa. A királyi törvényszék bírája olyan ember, mint a többi, mégis a király nevében halálra is ítélheti a gyilkost. A pap is Krisztus fölhatalmazásából bocsát meg. Jól mondja sz. Ágoston: „Ne mondjátok, én szívemben tartok bűnbánatot, én Istennek gyónom. Hogyan? hát Krisztus hiába mondotta apostolainak, azaz papjainak: „Amit föloldoztok a földön, föl leszen oldva a mennyekben is? Vajjon hiába adta egyházának a kulcsok hatalmát? Ti lerontjátok Krisztus szavait."

(Szükséges) a bűnbánat szentsége mindazoknak, kik a keresztség után *halálos bűnbe* estek. Azért a sz. atyák „második keresztségnek", a „könnyek keresztségének", „második mentő deszkának" nevezik azok számára, kik lelkileg hajótörést szenvedtek. Az egyedüli szentség a keresztség után, mely a súlyos bűnöket eltörli s azért minden más szentség méltó fölvételét gyónás előzi meg.

Bocsánatos bűnök miatt nem kell ugyan e szentséghez járulni, mert azokat puszta bánat, szentáldozás, ima vagy egyéb jó cselekedetek is eltörlik; de aki csak ilyenekkel is megy gyónni, több kegyelemben részesül, nevezetesen megnagyobbítja magában a megszentelő kegyelmet.

30. A bánat.

I. A lelkiismeret megvizsgálása.

(A bánat előföltétele.) Nem lehet bűnbánatunk, ha nincs bűnismeretünk. Hogy bűneinket megismerjük, meg kell vizsgálnunk lelkiismeretünket, vagyis *gondolkozni* azon, hogy milyen bűnöket követtünk el az utolsó gyónás óta. Az orvosi gyakorlatban a betegség fölismerése, megállapítása (= a diagnózis) a gyógyítás alapja és kiinduló pontja. Hamis diagnózis hamis kezelést és sokszor — halált jelent. Sorra kell az Isten és az egyház parancsait venni és megfontolni, hogyan vétkeztünk ellenök gondolattal, szóval és cselekedettel, vagy kötelességeink elmulasztásával. Főleg a halálos bűnökre irányuljon figyelmünk és ezeknek *számát* is meg kell jegyezni. Ezt úgy tehetjük meg legkönnyebben, ha meggondoljuk, hogy hetenkint vagy hónaponkint körülbelül hányszor követtük el azokat. Olyan *körülményeket* is meg kell jegyeznünk, amelyek miatt a bocsánatos bűnből halálos bűn lesz (pl. ha valaki *sokat* lopott, vagy *szegényektől, nagy* kárt tett stb.), vagy amelyek a halálos bűn nemét megváltoztatják (pl. *templomban* lopott, *szüleit* verte).

(A lelkiismeret megvizsgálását megkönnyítjük) magunknak, *a)* ha mindennap végezzük, *b)* ha gyakran gyónunk, *c)* ha jelszavakba foglaljuk a tízparancsolat tartalmát. A jó lelki tükör csak segédeszköz legyen; aki minden gondolkodás nélkül a lelki tükör tartalmát mondja el, úgy ahogy van, csak önmagát csalja meg: gyónása érvénytelen lesz.

A lelkiismeret megvizsgálásánál legyünk igazságosak önmagunkkal szemben: helytelen önszeretetből *ne tekintsük kicsinységeknek* a nagy bűnöket, ne toljuk ok nélkül hibáinkat egyéb körülményekre. Viszont ne legyünk *aggályosak,* mert a túlságos aggályosság könnyen ellenszenvet kelt a gyónás intézménye iránt, holott az a legnagyobb áldás a bűnbeesett emberre nézve. Kis dolgokkal ne vesztegessük az időt és aprólékos számok miatt ne essünk kétségbe. Ki mindent megtesz, amire jóakarattal képes, az jó gyónást végez; lehetetlenségeket Isten nem követel.

II. A bánat.

(Fogalma). A jó lelki vizsgálat behatol a lélek mélységeibe és kutatja szavaink, cselekedeteink rugóját, melyet talán az egész világ

jobbnak ismer, mint amilyen tényleg. Az ember akkor látja csak, mennyire eltávolodott a világegyetemet kormányzó isteni akarattól, amellyel mindannyiszor szembehelyezkedett, valahányszor bűnt követett el. Ám ha valaki belátta, hogy élete nem egyezik Isten akaratával, rögtön belátja azt is, hogy ennek rossz következményei lesznek. Ezt a belátást követi a *lelki fájdalom* és utálat, mely a bűnnel szemben elfog, és az az óhaj, hogy azt bár soha el nem követtük volna. Ez a bánat.

Akiben ez a benső változás nem megy végbe, vagyis, akinek nincs őszinte bánata, annak az egész gyónása semmis, sőt szentségtörés. Viszont a bánat egymaga is elég, hogy bocsánatot nyerjünk, ha a gyónás lehetetlen. A bánat tehát nem jelentkezik okvetlenül *érzelmekben*, hanem az *akaratváltozásban:* bár ne követném el a bűnt a jövőben és ezt erősen fogadom.

(A bánat legyen általános), vagyis *minden halálos bűnre* terjedjen ki; ha nem is gondolunk minden egyesre külön, mikor bánatot indítunk, de foglaljuk bele valamennyit ilyenformán: minden halálos bűnt lelkem mélyéből utálok, bár egyet se követtem volna el. „Mit használ, ha valamennyi bilincsedet összetöröd, és egy még a pokolhoz láncol?" (sz. Ágoston.) Akinek halálos bűnei nincsenek, annak okvetlenül meg kell bánnia *legalább egy bocsánatos* bűnét; mert bánat nélkül érvénytelen lesz a gyónás. **A bánatot a szent gyónás előtt kell fölindítani, vagy legalább a föloldozás előtt.** Föloldozás után csak örömnek van **helye.**

(A bánat legyen természetfölötti.) Ha csak azért bánjuk bűneinket, mert miattok idegtartó kárt vagy szégyent vallottunk, akkor csak *természetes* bánatunk van, mely a bűnbánat szentségéhez nem elég. Hogy törölhetne el ez a bánat bűnöket, mikor Istenre nincs tekintettel? és hogy idézhetne ez elő valódi jellembeli javulást, mikor merő külső tekintetek indítanak bánatra? (Ilyenek: mit szól hozzá a világ, vagy az elüljáró? stb.) Mindazonáltal a bűn természetes rossz következményeit is jó fontolóra venni, ezek ugyanis szintén arról tanúskodnak, hogy Isten javunkat akarja, mikor valamit tilt.

A bánat *természetfölötti,* ha Istenre való tekintetből bánjuk bűneinket, még pedig azért, mert *a) félünk* tőle, az ő büntetésétől (= kevésbé tökéletes), mert *b) szeretjük* őt és sajnáljuk, hogy a legszeretőbb Atyát, ki tilalmaival csak javunkat akarta, megbántottuk. (Tökéletes bánat.) Sz. Péter megbánta Krisztus-tagadását és sírt; nem azért, mert földi büntetéstől félt (ez csak természetes bánat lett volna), vagy a pokoltól (ez természetfölötti, de kevésbé tökéletes bánat lett volna), hanem mert szerette Mesterét. Ez a tökéletes bánat, mert indító oka a legtökéletesebb: a szeretet. „A szeretet befödözi a bűnök sokaságát." (Pét. I. 4, 8.) „Mily későn szerettelek!" — mondja sz. Ágoston, mert csak 30 éves korában tért meg. — Mindazáltal a kevésbé tökéletes bánat, mely t. i. félelemből ered, szintén elég a bűnbocsánathoz. Hiszen maga Jézus is említi a túlvilági büntetést, mint indító okot a bánatra.[1]

Az a bánat, mely szeretetből fakad, már akkor törli el a bűnöket, mikor még meg sem gyóntuk, de ezt is szándékunk megtenni. Mert „Istennek tetsző áldozat a töredelmes lélek: a töredelmes és alázatos szívet, óh Isten, meg nem veted." (Zsolt. 50, 19.) „Megbocsáttatnak neki sok bűnei, mert igen *szeretett;* akinek pedig kevesebb bocsáttatik meg, kevésbé szeret." (Luk. 7, 47.) — Ebből következik, hogy ha bármilyen okból *nem gyónhatunk* (pl. életveszedelemben), akkor tökéletes bánatot indítsunk; ez a bánat az erős fogadással és azzal a szándékkal, hogy mihelyt lehet, azonnal meggyónunk, megszerzi a bűnök bocsánatát. (Úgy mint a vágykeresztség.) De ha később alkalmunk van, mégis meg kell gyónnunk bűneinket. Mivel a tökéletes bánat igen értékes, azért *ne csak nagy veszedelemben* indítsuk azt föl, hanem amikor csak arról vádol lelkiismeretünk, hogy halálos bűnt követtünk el és nem lehet rögtön gyónni.

(Mi indítson természetfölötti bánatra?) 1. Elsősorban *Isten szeretetreméltósága;* az ő szépségét, jóságát az egész természet hirdeti, a legnyomorultabb féreg is, csak a bűnös vonja meg a köteles hála és viszontszeretet adóját. 2. Az *örökkétartó boldogság* a tiszta lelkek társaságában; ezt veszítjük el a bűn pillanatnyi örömeiért. Mert amint már a földön kizárják magukból az előkelő körök az alávalót, a becstelent, úgy abba a legfényesebb társaságba, a mennybe is csak szeplőtelen lélek juthat. 3. Az *örök kárhozat,* a romlott lelkek társasága, mely már a földre is poklot varázsolna, ha jók nem volnának. „Aki életében sokszor beletekint a pokolba, nem kerül oda holta után." (Sz. Bernát.) 4. A *Megváltó kínszenvedése* leginkább megmutatja, milyen drága ára van a bűnnek, hiszen bűneink feszítették föl. Már pedig: „ha ezt mívelik a zöldelő fán, a szárazzal mi fog történni?" (Luk. 23, 30.) — Ha ezenfölül meggondoljuk, hogy gyakran milyen semmiség az, ami miatt vétkeztünk, hogy itt a földön a legnagyobb

[1] „Ha bűnbánatot nem tartotok, mindnyájan elvesztek." (Luk. 13, 3.) „Jeruzsálem leányai! ne sírjatok rajtam, hanem sírjatok magatokon és fiaitokon..." (Luk. 28—30.)

jó, maga az élet csak olyan árnyékféle az el nem muló javakhoz képest, melyeket a bűnért cserébe adunk, akkor lehetetlen meg nem vetni a bűnt és benső bánattal, a tékozló fiú módjára vissza nem térni Istenhez.

(A bánattal összefügg) *a)* a *remény,* hogy Isten megbocsát. „Bízzál fiam! megbocsáttatnak neked a te bűneid." (Máté 9, 2.) „Bizony mondom neked, ma velem leszesz a paradicsomban", mondá a mi irgalmas Szamaritánusunk a latornak. — *b)* Az *erős fogadás,* hogy többé nem vétkezünk.

III. Az erős fogadás.

(Az erős fogadás) komoly elhatározás, hogy 1) többé *nem vétkezünk* vagy legalább halálos bűnt elkövetni nem akarunk; 2) hogy a halálos bűnre vezető közeli *alkalmat elkerüljük;* 3) hogy az okozott kárt, amennyire lehetséges, *megtérítjük;*[1] 4) hogy mindenkinek szívből *megbocsátunk.*[2]

Bánat erős fogadás nélkül *lélektani lehetetlenség;* ez annyi volna, mint valamit gyűlölni és szeretni egyszerre, valamitől futni s ugyanaz után vágyódni ugyanegy pillanatban. Aki a bűnt igazán utálja, az nem vágyódhatik utána és természetszerűleg igyekszik elkerülni. Egy szóval: ami a multra nézve bánat, ugyanaz a jövőre nézve erős fogadás. Aki csak egy halálos bűnt is (vagy bűnre vezető közeli alkalmat) nem akar elkerülni, az annak a jele, hogy azt nem is bánta meg igazán, s azért a gyónása hiábavaló.

Bűnre vezető *közeli alkalom* mindaz (személy, ház, könyv stb.), ami rendesen bűnre visz, ha nem kerüljük. „Ha kezed megbotránkoztat téged, vágd el azt..., ha szemed megbotránkoztat téged, vájd ki azt." (Máté 18, 8, 9.) — Az erős fogadásnak főleg a *szokásos bűn* elkerülésére kell irányulnia s erre minden eszközt föl kell használnunk.

[1] „Nem bocsáttatik meg a bűn, míg meg nem térül a lopott jószág, ha megtéríthető." (Sz. Ágoston.)

[2] „Ha azért ajándékodat az oltárra viszed, és ott eszedbe jut, hogy atyádfiának van ellened valamije: hagyd ott ajándékodat és menj előbb megbékélni atyádfiával." (Máté 5, 23.) Enélkül nincs bűnbocsánat. „Így cselekszik (vagyis a poroszlónak ad át) az én mennyei atyám is veletek, ha meg nem bocsátotok, ki-ki az ő atyafiának, szívetekből." (Máté 18, 35.)

31. A gyónás.

(Mi a gyónás?) A *gyónás* bűneink megvallása a lelkiatyának, hogy azoktól minket feloldozzon.[1]

A bűnbánat és ennek külső megnyilvánulása oly régi, mint maga a bűn. Mind a *zsidó,* mind egyéb *ősrégi népek* (ind, asszir) külsőleg is megmutatták bánatukat, midőn állatokat áldoztak, fejüket hamuval behintették, ruháikat szaggatták, szőrzsákokba öltöztek. És csak a külső bűnvallomás nyugtatta meg őket; a siránkozó Dávidot is Náthán próféta nyugtatta meg, hogy Isten megbocsátott. Ezt a megnyugvást tényleg sokkal inkább szerzik meg látható jelek: az Isten szolgájának feloldó szavai, mint mégoly benső töredelem, mely magunkban marad és szavainkban ki nem ömlik. Mert mint minden fájdalom, úgy a bűnök fölött érzett lelki fájdalom is megnyilatkozni kíván, hogy *enyhülést* szerezzen. Gonosztevők nem ritkán önként jelentkeznek a rendőrségen, hogy vallomást tegyenek. Végül: minden bíróság a bánat jelének és *enyhítő körülménynek* veszi az őszinte vallomást.

(Krisztus rendelte.) Midőn Jézus az apostoloknak hatalmat adott, hogy a bűnöket megbocsássák vagy megtartsák (l. fönt), *birákká* tette őket, kik megítélik, vajjon megbocsátandó-e valamely bűn vagy nem. De a bírónak *ismernie kell a vádat,* különben azt sem tudja, vannak-e valakinek bűnei és hogy mit bocsásson meg. Jézus tehát a bűnbocsátó hatalom átadásával gyónásra kötelezte a híveket, ha e nélkül is megszerezhető a bűnök bocsánata, akkor fölösleges lett volna az apostolokat bűnbocsátó hatalommal fölruházni. — Azért mondja sz. *Jakab* apostol: „Valljátok meg egymásnak bűneiteket". (5, 16.) Az Ap. Csel.-ben elmondja *Lukács,* hogy „a hívők közül sokan jövének" sz. Pál elé, „megvallván és kibeszélvén cselekedeteiket." (19, 18.) Az apostolok sohasem mertek volna Isten helyett ítélkezni a bűnök fölött, ha nem tudták volna, hogy ez Jézus akarata.

[1] „Ha valamit szépnek és dícséretreméltónak mondhatunk a keresztény vallásban, akkor a gyónási intézmény az, amelyet még a khinaiak és japánok is megcsodáltak." *(Leibnitz* Theol. Syst.) „Azelőtt (t. i. a hitújítás előtt) mások elvehették lelkiismeretünkről a lelki terhet, most a megterhelt lelkiismeret maga kénytelen azt hordozni és elveszti ezáltal az erőt, hogy magával összhangba jöjjön. A fülgyónást sohasem kellett volna az emberektől elvenni." *(Goethe,* J. H. Vossnál: Mitteil. über Goethe u. Schiller.) Sőt *Luther* is, mielőtt követői meg nem ingatták, ezt vallotta a gyónásról: „A titkos gyónást drága és üdvös dolognak (ein köstlich und heilsam Ding) tartom. Az egész világ kincseiért nem adnám oda a gyónást, mert tudom, hogy mily erőt és vigaszt nyujtott nekem." (Von der Beichte, Wittenberg 1521, 3. Teil, Nr. 1. u. 19.)

b) Az ősegyházban megvolt a gyónás. Ezt a *sz. atyák* egybehangzó tanítása bizonyítja.[1] A legrégibb időktől fönnmaradt az *egyházi büntetések jegyzéke*, melyeket az egyes bűnökre szabtak; tehát ismerni kellett a bűnöket, vagyis meg kellett ezeket gyónni.

c) Az ősegyházban csak apostoli eredetű szokások dívottak. Később annál kevésbé lehetett a gyónást „behozni", mert ez annyira megtöri a *kevélységet* és rendetlen *önszeretetet*, annyi terhet ró gyónóra és gyóntatóra, ezenkívül olyan hallatlan újítás lett volna, hogy bizony semmiféle emberi hatalom azt rá nem erőszakolhatta az egész egyházra. Vagy legalább is nem ment volna ez a dolog oly simán, minden tiltakozás nélkül. Ám a gyónás ellen sehol egy hang sem emelkedik az első századokban; pedig gyakran az egész hitközség előtt kellett megvallani a bűnöket. Ami csak úgy lehetséges, hogy a gyónás az apostolok ideje óta állandóan szokásban volt.

Amilyen szívesen végzik a papok a gyóntatást most, mert Krisztus alapította, oly kevéssé fogadták volna el ezt a nagy terhet akkor, ha az tisztán emberi találmány; hisz ez esetben azt sem tudnák a papok, hogy a gyóntatószékben végzett rendkívül terhes munkájuk *Istennek tetsző cselekedet-e* vagy inkább az isteni hatalom bitorlása, ami egyenlő az istenkáromlással.

(Mit kell okvetlenül meggyónnunk?) Legalább *minden halálos* bűnt, melyre emlékszünk és azt is, hogy hányszor követtük el. *Bocsánatos* bűneinket nem kell okvetlenül meggyónni, de tanácsos, mert így azoktól is megszabadulunk. Ha nem tudjuk, hogy valamely bűnünk halálos-e vagy bocsánatos, akkor azt is tanácsos meggyónni. A *számra* nézve, ha ezt pontosan nem tudjuk, elég, ha körülbelül határozzuk meg, pl. egy héten vagy egy hónapban körülbelül annyiszor (vagy: sokszor, ritkán) követtem el ezt vagy azt a bűnt. Azokat a *körülményeket* is meg kell gyónni, amelyek miatt valamely bocsánatos bűn halálossá lett, valamely halálos bűn (pl. nagy lopás) másnemű halálos bűnné (pl. szentségtöréssé) változtattak. *Mellékes* körülményeket nem kell felemlíteni. Másoknak nevét el kell hallgatni.

A szükséghez képest a gyónásnak *nem kell mindig ilyen teljesnek*

[1] Már az első században azt mondja *Barnabás* levele: „Gyónd meg bűneidet". *Római sz. Kelemen* († 100 körül) azt írja: „Gyónjunk meg őszintén minden rosszat, amíg élünk; mert ezen élet után nincs már számunkra sem gyónás, sem vezeklés". Ugyanígy sz. *Ciprián* (de laps. c. 29.) *Tertullianus* a gyónástól tartózkodókat azokhoz hasonlítja, kik szégyenből nem közlik az orvossal betegségüket és ily módon inkább meghalnak szégyenükben. (De poenit. c. 10.)

lennie (pl. nagybetegnél, járvány idején, háború előtt vagy ha a pap nem érti jól a gyónó nyelvét). Aki *feledékenységből* hagyott ki halálos bűnt, annak a gyónása érvényes és a „gerendákkal elégnek a szálkák is": a megvallott halálos bűnökkel eltünnek a kisebb bűnök és a nem szándékosan kihagyott nagy bűnök is. Ha a következő gyónásnál eszünkbe jön az elfelejtett bűn, akkor meg kell gyónni. — Aki *szándékosan* (félelemből, álszégyenből, hanyag lelkiismeretvizsgálás folytán) hagy ki halálos bűnt, annak megtérése nem komoly, az akkor hazudik, midőn gyónik és így egész gyónása érvénytelen. Az egészet tehát meg kell ismételni.

(Hogyan kell bűneinket meggyónnunk?) Gyónásunk legyen *a) őszinte*. Ne szépítsük lelki állapotunkat, mert a gyónás nem erre való; de ne is túlozzunk. „Vádolod magad, menteget Isten; mentegeted magad, vádol Isten." (Sz. Ágoston.)

A lelkiatya ott ül mint *bíránk*, aki akkor hozhat fölmentő ítéletet, ha becsületes vádlóval van dolga, ha félre nem vezetik; mint *orvosunk*, aki ha még oly nagy betegségünket ismeri is meg, örök titoktartásra van kötelezve; a gyónási titokért akár életét is köteles föláldozni, ha azt másképp nem lehet megőrizni. Ezt a gyónási titkot még a bíróság előtt is meg kell tartani, ha a világi törvény megengedné a bírónak, hogy a gyónásban hallottakról kérdezősködjék. De *szégyenre* sincs ok. A pap csak tisztelettel van olyan lelki nagyság iránt, mely a legnagyobb bűnök megvallásában nyilvánul. — Gondoljuk meg végül, hogy ha nem szégyeltük elkövetni a bűnt, holott Isten látta, ne szégyeljük megvallását sem.

Gyónásunk legyen *b) érthető:* a bűnöket a maguk nevén kell említeni: használjunk tisztességes, világos szavakat és nem sokféle jelentésű, általános kifejezéseket (pl. rosszat tettem, mind a tíz parancsolat ellen vétettem stb).

(Egyetemes gyónás.) Azt a gyónást, amelyben több gyónásunkat ismételjük, *egyetemes gyónásnak* nevezzük. Ezt annak kell végeznie, aki egyszer vagy többször érvénytelenül gyónt.

(A gyónás hatásai.) A gyónás csirájában *elfojtja a bűnt*, mely egyesre, a családra, a társadalomra annyi bajt hoz. *Önismeretre* neveli ez embert, amiben az ókor a bölcseség tetőfokát látta. *Lelki erőt nevel* bennünk, mert önmagáról kellemetlent vallani, csak erős lélek képes. Nem a gyónás, hanem a bűneink titkolása a gyöngeség jele. A gyónás *alázatot* kíván, tehát megtöri minden bűn kezdetét: a kevélységet. A ta-

pasztalt lelkiatya, ki nagyon ismeri az emberi természet gyarlóságait, nagy jártassággal bir a lelki élet terén és így a *legjobb tanácsokkal* szolgálhat, oly ügyekben is, melyeket az ember legjobb barátjával sem közöl szívesen.

32. Az elégtétel.

I. Gyónáskor.

(Mit kell tennünk a gyónás után?) Gyónás után: 1) *hálát* kell adnunk Istennek, hogy bűneinket megbocsátotta; 2) el kell végeznünk a lelkiatyától föladott *elégtételt:* azt a néhány imádságot (böjt, alamizsna), amit penitenciának is nevezünk.

Isten ugyanis a pap föloldozó szavaira csak a bűnöket és az örök büntetést engedi el mindig; de a megbocsátott bűnökért gyakran ideigtartó büntetésekkel sujt (a földön vagy a tisztítóhelyen). Igy megbocsátott Dávidnak, de büntetésül meghalt fia. „Isten nem annyira irgalmas, hogy ezzel megszűnjék igazságosnak lenni.” (Ágoston.)

A lelkiatya tehát azért ad föl elégtételt, hogy Isten necsak az örök, hanem *az ideigtartó büntetéseket* vagy legalább ezeknek egy részét *engedje el* nekünk, mikor a föladott jó cselekményeket elvégezzük.

Az ember különben érzi, hogy csak az igazságosság szerint jár el, ha *ő is szenved* valamit bűneiért. Innét az őshajlam az ember természetében: vezekelni azért, amit elkövetett (áldozatok stb.).

(Hogy végezzük el?) Az elégtételt *a) pontosan* kell elvégezni, *b) rögtön* a gyónás után.

A régi szigorú penitencia nagyon megenyhült a művelődéssel együtt föllépő lelki és részben testi gyöngeség miatt. Ez minket arra ösztönözzön, hogy *önként* is vállaljunk magunkra bűnbánati cselekményeket és főleg a ránk küldött *szenvedéseket* ajánljuk föl elégtétel gyanánt. „Itt égess, itt vágj, csak az örökkévalóságban kímélj.” (Ágost.)

II. A gyónáson kívül.

(Mi a búcsu?) Az ideigtartó büntetéseket a gyónáson kívül is elengedi az egyház: ezt az engedményt *búcsunak* nevezzük.

Búcsuval tehát *sem a bűnöket, sem az örök büntetést* nem engedi el az egyház, csak az ideigtartó büntetéseket. Hogy erre *joga van,* kitűnik *Krisztus Urunk szavaiból,* melyeket az apostolokhoz intézett:

„Amit megkötöztök a földön, meg lesz kötve a mennyben is; amit föloldoztok a földön, fel lesz oldva a menyben is”. (Máté 8, 18.) Ha Jézus e szavakkal a bűnök és örök büntetések elengedésére adott hatalmat, ami sokkal nagyobb dolog, akkor az ideigtartó büntetések elengedésére is.

(Hányféle a búcsu?) Hajdan a bűnökre kiszabott egyházi büntetés igen szigorú volt. Voltak egyházak, ahol a mise alatt való beszélgetést 10 napi böjtöléssel (kenyéren és vízen), a lopást egy évi vezekléssel, más bűnöket 5, 10, 20 évig, sőt élethossziglan tartó vezekléssel büntettek. Az üldözések idejében és a vértanúk közbenjárására (libellus pacis) vagy a vezeklő betegsége miatt az egyház el is engedett valamit, pl. a 10 évből 7 évet, 40 napot. Ezt az engedményt *7 évi, 40 napi búcsunak* nevezték.

Most is szokott az egyház 40, 100, 300 napi búcsut engedélyezni. vagyis annyi büntetést elengedni, amennyit a régi szabályok szerint 40, 100, 300 napi vezekléssel bűneinkért leróttunk volna. Az ilyen búcsu, mikor a büntetéseknek csak egy részétől szabadulunk meg, *nem teljes.*

Teljes a búcsu, ha a megérdemelt büntetéstől egészen megszabadulunk. Ilyen a jubileumi búcsu, melyet minden 25 évben és máskor is szokott az egyház hirdetni.

(Mi szükséges ahhoz, hogy búcsut nyerhessünk?) Hogy búcsut nyerhessünk, ahhoz szükséges, 1) hogy lelkünk a *halálos bűnöktől tiszta* legyen; 2) hogy az egyháztól kijelölt *jócselekedeteket* pontosan elvégezzük.

Teljes búcsut csak akkor nyerhetünk, ha előbb minden *bocsánatos bűntől* is egészen megszabadultunk. A teljes búcsu föltételei közé tartozik, hogy meggyónjunk és megáldozzunk és hogy a szentséges Atya, *a pápa szándékára* imádkozzunk.

Nem teljes búcsut rendesen bizonyos imák elmondásával nyerhetünk. (Az illető imák után zárójelben ott szokott lenni, hogy hány napi búcsut nyerhetünk velük.)

A legtöbb búcsut nemcsak a magunk javára nyerhetjük meg, hanem a tisztítóhelyen szenvedő lelkek javára is fölajánlhatjuk.

(A búcsu hatásai.) A búcsuhirdetéssel az egyház fölkelti a *penitencia szellemét,* a jócselekedetekben való buzgólkodást. Ha ezek a jócselekedetek pénzbeli adományokból állnak (pl. templomépítésre stb.), ebből nem következik, hogy az egyház *pénzért árulja* a búcsukat, vagy ami még nagyobb tévedés, hogy bűnöket is pénzért enged el. Hiszen minden búcsu elengedhetetlen föltételei: igaz bánat (amit pénzen nem lehet venni), töredelmes gyónás és áldozás.

33. Az utolsó kenet.

(Mi az utolsó kenet?) Az *utolsó kenet* (extrema unctio) szentség, amelyet Krisztus Urunk a nagybetegek számára rendelt, hogy azok Istentől kegyelmet nyerjenek lelküknek és sokszor testüknek javára is. Olyan nagybetegekről van szó, kik már eszükkel élni tudnak, ha különben még nem gyóntak is.

(Krisztus Urunk rendelte-e?) Az utolsó kenet szentségét *Krisztus Urunk rendelte,* mert az ő egyik tanítványa, szent Jakab apostol ezt írja arról: „Beteg valaki közületek, hivassa el az egyházi szolgákat (a papokat), és ezek imádkozzanak fölötte, megkenvén őt olajjal az Úr nevében; és a hitből jött imádság megszabadítja a beteget és megkönnyebbíti őt az Úr és ha még bűnökben vagyon, megbocsáttatnak neki". (Jakab 5, 14, 15.)

Megvan tehát a szentség mind a három alkotó része: 1) az *apostolok tényleg kiszolgáltatták* az utolsó kenetet: „az Úr nevében", azaz: az Úr rendelésére; 2) *megvan a látható jel:* olajjal való megkenés. Ez az olajkenés arra való, hogy 3) ha a beteg „bűnökben vagyon", megbocsáttassanak neki. Tehát *megszentelő kegyelemben* részesül.

(Az utolsó kenet hatásai.) Az utolsó kenet úgy válik a *lélek* javára, hogy 1) nagyobbítja a *megszentelő kegyelmet;* 2) eltörli a bocsánatos *bűnöket,* sőt a halálos bűnöket is, ha a beteg már meg nem gyónhatja, de legalább megbánta azokat; 3) *megerősít* a szenvedésben és a kísértésekben, különösen a halálharcban.

Már az, hogy ez a szentség megszerzi a lélek nyugalmát, a *test* javára is válik s az egészség visszaszerzéséhez is nagyban hozzájárulhat. Ha ez lehetetlen, legalább a beteg fájdalmának enyhítésére szolgál e szentség. Oktalan tehát az a félelem, hogy az utolsó kenet fölvétele sietteti a halált vagy nyugtalanítja a beteget.

(Az utolsó kenet méltó fölvtele.) Az utolsó kenetet minden veszedelmes betegségben föl lehet *egyszer* venni, sőt ugyanabban a betegségben *többször* is, ha a veszedelem elmúlt, de később visszatért.

Minthogy az utolsó kenet a betegség elviselésére szerez kegyelmet, *nem szabad az utolsó pillanatig várni,* hiszen a betegnek gyónást kell végeznie és tökéletes bánatot, a hitet, reményt és szeretetet fölindítania. Azért a hozzátartozók is súlyosan vétkeznek, ha kellő időben nem hivatnak papot. De ha a beteg eszméletét már elvesztette volna, hozzátartozóinak szent kötelessége még akkor is papot hivatni.

(Kiszolgáltatása.) Mielőtt a pap megérkezik, a beteg szobájában fehér abrosszal leterített asztalra két gyertya közé feszületet, tányéron kevés sót és kenyérbelet, pamutot, egy pohár vizet s egy tiszta törülközőt kell tenni.

Amint a pap a szobába lép, így szól: *Békesség e háznak!* s meghinti szentelt vízzel. Azután a beteg *meggyóntatásához fog,* mialatt a házbeliek távoznak. A beteg lehetőleg életgyónást végez s föloldozás után *megáldozik.* Azok a betegek, akiket halálos veszedelem szorongat, áldozhatnak, ha nincsenek is éhgyomorral. Akik pedig már egy hónap óta ágyban fekvő betegek, a lelki atya tanácsára hetenkint egyszer-kétszer áldozhatnak, akkor is, ha előbb orvosságot vagy folyadékot vettek magukhoz.

Áldozás után a pap megkeni a beteg szemeit, füleit, orrát, ajkait, kezeit, lábait a betegek olajával. Minden egyes kenés kereszt alakjában s a következő szavak kíséretében történik: *„Ezen szent kenet és az ő legkegyesebb irgalmassága által bocsássa meg neked az Úr, amit látással (hallással stb.) vétkeztél. Amen."*

34. Az egyházi rend.

(Mi az egyházi rend?) Az *egyházi rend* (ordo) szentség, amellyel azokat, akiket Isten az ő szolgálatára hív, papokká szentelik, hogy szent hivatalukhoz lelki hatalmat és malasztot kapjanak Istentől. — *„Egyházi"* mindaz, ami szorosan az egyházhoz tartozik (vagyon, szerek); egyháziak = papok, mert több kötelék fűzi őket az egyházhoz. A *„rend"* társadalmi osztályt is jelent (főrend, nemesi rend, lovagrend, papirend).

Papság *mindig volt,* mióta áldozatok vannak. A kereszténység mint legtökéletesebb vallás sem lehet meg anélkül. (L. 17. és 28. §§.)

(Mikor rendelte Krisztus Urunk? Krisztus Urunk akkor rendelte az egyházi rendet, midőn az oltáriszentségben áldozatot rendelt és az apostoloknak *papi hatalmat* adott, hogy a kenyeret és a bort a szentmisében átváltoztassák és a bűnöket a gyónásban megbocsáthassák. Ma is erre ad a papszentelés hatalmat.

Az apostolok ezen hatalmat ismét tovább adták, vagyis másokat szenteltek föl papokká. Kitűnik ez *szent Pál* apostol szavaiból: „Ez okért hagytalak téged Krétában, hogy rendelj városonkint egyházi szolgákat (= papokat), amint én meg is hagytam neked". (Ti–

tus 1, 5.) Sőt pontos utasításokat is ad az apostol Titusnak és Timotheusnak a fölszentelésre nézve. (Tim. 1, 3; Tit. 1, 5.) Igy járt el a *többi apostol* is.

Az ősegyház az apostoli gyakorlatot folytatta. „Ha te, óh püspök, papot szentelsz, akkor magad tedd fejére kezedet a papság és szerpapok segédletével és imádkozva mondd...“ így az ú. n. *apostoli konstituciók* (8. 10.), melyeket régóta dívó szabályokból állítottak össze a IV. században.

(A látható jel.) Az egyházi rend szentségének *anyaga* a püspök kézrátétele és bizonyos egyházi szerek (kulcsok, evangéliumos könyv, felszerelt kehely) átnyujtása; formája pedig azon szavak, melyeket a püspök kézrátételkor mond.

(Hatásai.) Az egyházi rend szentsége 1) *papi* hatalmat ad, még pedig az áldozópapnak misézésre és a bűnök megbocsátására; a püspököknek apostoli teljhatalmat (bérmálásra, egyházi rend föladására is); 2) nagyobbítja a *megszentelő kegyelmet* és ad külön *szentségi kegyelmet* a papi tiszt méltó betöltésére. Azért írja sz. Pál Timotheusnak: „Gerjeszd föl Isten malasztját, amely benned vagyon kezeimnek rádtétele által“. (Eltörölhetetlen jegyet is hagy, l. 23. §.)

(Kiszolgáltatója.) Az egyházi rend rendes kiszolgáltatója a *püspök*, mert a teljes lelki hatalom az apostolokról a püspökökre szállt át.

(Méltó fölvétele.) *Testre* nézve épnek kell lennie minden felszentelendőnek; *lélekre* nézve kellő tudománnyal és erényekkel ékeskednie.

A papi rendbe való fölvétel a *hajkorona* (tonsura) megadásával történik. A püspök ugyanis néhány hajszálat levág, hogy a hiúság megvetésére és Krisztus töviskoszorújára figyelmeztesse a papjelöltet. Azután az ú. n. négy *kisebb rendnek* (ajtóőrök = ostiarii, az olvasók = lectores, a hitesketők = exorcistae, a gyertyavivők = acolythi) fölvétele készíti elő a papjelöltet a nagyobb rendek méltó fölvételére. A *nagyobb* rendek: az *alszerpapság* (subdiaconatus), amely által a papjelölt arra kap hatalmat, hogy a sz. leckét énekelhesse és a szent edényeket előkészíthesse; a *szerpapság* (diaconatus), amely arra ad hatalmat, hogy a papjelölt az evangéliumot énekelhesse, áldoztathasson, kereszteljen és prédikáljon. Csak erre következik a papszentelés.

Az egyház a nagyobb rendeket *nőtlenségre* (coelibatus) és a *papi zsolozsma* (breviarium) elvégzésére kötelezi. A nőtlenséget azért követeli, hogy a pap osztatlanul és függetlenül csak egyházának élhessen.

Jóllehet a *nők* nem vehetik föl az egyházi rendet, mégis sok részük lehet az apostolkodásban, ha t. i. a különféle egyletekben a papság segítségére vannak és gyermekeikkel megkedveltetik a papi életre való hivatást (Anna, Sámuel anyja) és imádkoznak jó papokért.

35. A házasság.

I. Isteni intézmény.

(Mi a házasság?) A *házasság* (matrimonium) szentség, melyben egy férfi és egy nő fölbonthatatlan életszövetséget köt egymással és Istentől malasztot nyer arra, hogy a házastársak kötelességeit híven teljesíthesse. Kötelességeik: 1) hogy egymással szeretetben és hűségben éljenek; 2) hogy gyermekeiket vallásosan neveljék.

A férj számára csak egy nő van, a feleség számára csak egyetlenegy férfi van a világon, kit hitvesi szeretettel szeretnie szabad és kell. Az igazi hitvestárs egész szívet ad és egész szívet követel. Ez a hűség törvénye; ennek folyománya a házasság egysége, mely kizárja mind a *többnejűséget* (polygamia), mind a *többférjűséget* (polyandria). Hogy ez a természet törvénye, bizonyítja a statisztika is, mely szerint a két nem nagyjában egyenlő számban van; Európában főleg a kivándorlás miatt vannak a nők túlsúlyban.

(Ki rendelte?) A házasságot maga *Isten rendelte*, mikor „férfiúvá és asszonnyá teremtette“ az embereket. Azért mondja *Jézus:* „Amit Isten egybekötött, ember el ne válassza.” Nem közönséges szerződés tehát a házasság, mert minden pusztán emberi szerződés kölcsönös megegyezéssel fölbontható.

A házasfelek közt oly *természetes viszony* létesül, mint szülők és gyermekeik közt, sőt még szorosabb, mert a házasságkötéskor „az ember elhagyja atyját és anyját és feleségéhez ragaszkodik és ketten egy testté lesznek“. (Máté 19, 5.) Ha tehát szüleinket nem hagyhatjuk el holtunkig és nem választhatunk másokat: a házasfeleket is csak „ásó és kapa“ választhatja el egymástól.

(Miért fölbonthatatlan a házasság?) A házasság fölbonthatatlan, mert az eddigiek alapján *a)* maga Isten köti össze a házasfeleket, és *Jézus* szavai szerint: „Mózes a ti szívetek keménysége miatt engedte meg nektek, elbocsátani feleségteket; de kezdetben nem úgy volt. Aki elbocsátja feleségét és mást veszen, paráználkodik; és aki az elbocsátottat elveszi, paráználkodik.” (Máté 19, 8. 9.)

b) Maguk a házasfelek, ha igaz szeretetből házasságra lépnek, rettegnek azon gondolattól, hogy frigyük esetleg nem a sírig tart.

Csak a hosszú együttműködés szerezheti meg az otthon állandóságát, biztonságát és kedvességét.

c) Nincs tehetetlenebb teremtmény, midőn a világra jön, mint az ember. A gyermek anyai szeretet nélkül elpusztul és nem részesül oly gondos nevelésben. Anyának és atyának tehát együtt kell maradni, míg az utolsó gyermek is fölnevelkedik. De ekkor a szülők már olyan öregek, hogy új házasságra okosan nem gondolhatnak. A fölnevelt gyermekben igaz örömet és esetleg támaszt ismét csak akkor találni, ha a családi kör fönnmarad, ha a házasság fölbonthatatlan.

A fölbonthatatlanság óvja a *nő méltóságát* és arra készti a házasulandókat, hogy csak *komoly megfontolás* után és nem a pillanat hevében kössenek frigyet. Aki a lelki tulajdonokra nem néz és így téved a választásban, egy ideiglenes pokolból könnyen az örökkétartóba juthat. Ha pedig előre nem látott okok miatt kötünk szerencsétlen házasságot, mégsem szabad föladni azt az *elvet,* hogy csak fölbonthatatlan házasság vet gátat a szenvedélynek és biztosítja az egyház és állam alapjait. Ezen elvért egész életen át szenvedni: csak igaz keresztény jellemek képesek — Isten kegyelmével. (Ezt meg is adja a házasság szentsége.) Ezen elvet az egyház a legérzékenyebb veszteségek árán sem adta föl (VIII. Henrik, Napoleon) és megvédte a világ hatalmasaival szemben is a gyöngébb nő jogait. (Ellenben Luther?) A fölbonthatatlanság ellen főleg azok kelnek ki, kik *üzletnek, tápintézetnek,* viharos ifjúság utáni *révnek* tekintették a házasságot, midőn megkötötték, vagy pedig csupán érzéki, és nem egyszersmind lelki szeretetből léptek házasságra. Mivel ilyen merő külső körülmények hamar változhatnak, azért azután előáll szerintük a válás szükségessége. Ám a bűn jutalma nem lehet új házasság.

Vannak ugyan okok, melyek miatt a szentszék, vagyis egyházi bíróság *elválaszthatja* a házastársakat, hogy ne kelljen együtt élniök; de amíg mind a két fél életben van, *egyikök sem köthet új házasságot.*

(A látható jel.) A házasság látható jelei azok a *szavak,* melyekkel a házasfelek kölcsönös beleegyezésüket adják arra, hogy Isten rendelése szerint élethossziglan tartó frigyre lépnek.

(A házasság hatásai.) A házasság 1) nagyobbítja a *megszentelő kegyelmet* és ad más *segítő kegyelmeket* is. Mivel ez az egész életre való szent frigy, azért az, aki megköti, a legnagyobb mértékben szorul Isten segítő, fölvilágosító kegyelmére, hogy meghozhassa azon áldozatokat, melyeket a házasélet gyakran követel. 2) A hű házasfelek terheiket megosztják, örömeiket megkettőzik. Bárkiben csalódhatnak, de az a tudat, hogy egymást el nem hagyják, balsors és öregkor idején is boldogítja őket. 3) A rendezett házassági élet menedéke *szükséges* azoknak, kik a tökéletesebb szüzességi állapotra hivatást nem éreznek. Ezeknek mondja sz. Pál: „jobb megházasodni, mint égni". (Kor. I. 7, 9.)

II. Méltó fölvétele.

(Kik köthetnek házasságot?) Mivel a házasság szentség, azért az egyház joga a méltó házasságkötés föltételeit megállapítani. Az egyház pedig kimondta, hogy házasságot csak azok köthetnek, akiknek házasságát semmiféle *akadály* nem teszi sem érvénytelenné, sem tilossá.

A házasságot az teszi *érvénytelenné:* 1) ha az egyik fél nincs megkeresztelve; 2) ha már mással él érvényes házasságban; 3) ha közeli rokonok vagy sógorok kötnek házasságot; 4) ha valakit házasságra kényszerítettek; 5) ha az egyik félnek oly betegsége van, mely miatt a házasélet lehetetlen; 6) ha az egyik fél a másiknak gyilkosával akar házasságra lépni, föltéve, hogy a gyilkosságban ő is bűnrészes. — Közeli rokonok házasságát a természet megbosszulja az utódok testi és szellemi elfajulásával (kretinek, süketnémák stb. statisztikája!).

A házasságot az teszi *tilossá,* 1) ha az egyik fél nem katholikus keresztény vagy másnak házasságot igért; 2) ha a házasságot előbb a templomban háromszor ki nem hirdették; 3) ha tiltott időben kötik meg a házasságot. Az ilyen házasságok megkötése egyházi fölmentés nélkül bűn ugyan, de érvényes. — Súlyos erkölcsi felelősséget vesz magára, aki a teljes érettségi kor hiánya, örökölhető szellemi s testi betegségek (gyógyíthatatlan idegbajok, elmebetegség, nagyfokú alkoholizmus, tuberkulózis stb.) dacára házasságot köt. Nincs jogunk beteg utódokat a világra hozni, kik önmaguknak és a közösségnek is csak terhére vannak.

(A házasságkötés.) Miután a jegyesek meggyóntak és megáldoztak, két tanúval megjelennek a templomban s az oltár lépcsőjére állnak. A pap megkérdezi a jegyeseket: *akarnak-e* egymás házastársai lenni s igérik-e, hogy mindhalálig *hűek lesznek* egymáshoz? Amint a jegyesek kimondják az *igent,* meg van kötve a házasság.

Miután a pap a *jegygyűrűket megáldotta,* a nő gyűrűjét a férfi ujjaira húzza, a férfi gyűrűjét pedig a nő ujjára. Ez a kölcsönös hűséget jelenti, melynek ép úgy nem szabad véget érnie, mint ahogy a gyűrűknek sincs végük. — Azután a *házastársakat áldja* meg a pap, több imát mond értük, végül pedig a házastársak a feszületre megesküsznek, hogy egymást holtig semmiféle viszontagságban el nem hagyják.

A házasságkötés csak akkor érvényes, ha azon plébános (vagy meghatalmazottja) előtt történik meg, kinek területén a templom áll, melyben az esküvő végbemegy.

(A polgári házasság.) A világi törvények szerint a jegyesek előbb a polgári tisztviselő előtt jelennek meg s kijelentik, hogy egymással házasságra akarnak lépni. Ezt *polgári házasságnak* nevezik. A puszta polgári házasság azonban még nem a házasság szentségének fölvétele. Azért az olyan katholikusok, akik csak polgári házasságban élnek, nem élnek törvényes házasságban, sőt halálos bűnben. És addig, míg a templomban meg nem esküsznek, nem gyónhatnak, nem áldozhatnak, az utolsó kenet szentségében sem részesülhetnek érvényesen. Az ilyenek nem lehetnek keresztszülők, násznagyok; haláluk esetén egyházi temetésben sem részesülnek, ha bűnbánat nélkül halnak meg.

A kötelező polgári házasság csak *fölösleges teher* az állam katholikus polgáraira nézve. Hiszen ezek úgyis magasabb és előttük szentebb törvénynek hódolnak, midőn az oltár előtt esküsznek.

(A vegyes házasság.) Azt a házasságot, amelyben az egyik fél katholikus, a másik nem katholikus, de keresztény (pl. protestáns), *vegyes házasságnak* nevezzük.

Az egyház tiltja a vegyes házasságot, mert 1) abban a katolikus fél *nehezen gyakorolhatja vallását,* sőt könnyen el is veszti azt; 2) a *gyermekek katholikus nevelése* ritkán lehetséges. Csak akkor engedi meg az egyház a vegyes házasságot, ha 1) a katholikus fél szabadon gyakorolhatja vallását; ha 2) a felek megígérik, hogy minden gyermeküket a kath. vallásban fogják nevelni. Ezt az ígéretet hazánkban a polgármester vagy járásbíró, vagy szolgabíró, vagy közjegyző előtt *hiteles okiratba (reverzális)* kell foglaltatni, még a házasság megkötése előtt. A puszta szóbeli ígéret a törvény előtt nem érvényes.

IV. Istenről, mint végső célunkról.

36. Az általános föltámadás.

(„Hiszem... testnek föltámadását.") A szenségek buzgó használatával megszentelt földi életet befejezi a *halál.* Eljövetelének ideje bizonytalan, ami állandó éberségre és a földi javak okos használatára indítson. „Minden napról azt hidd, hogy utoljára virradt rád", mondja már Horatius. (Epist. I. 4.) Azért mindig készek legyünk. A halállal ugyanis megszűnik az érdemszerzés ideje is.

A halált a világ végén *általános föltámadás* váltja föl. „Ez az Atyának akarata, hogy amit nekem adott, el ne veszítsek abból, hanem föltámasszam mindazt az utolsó napon", mondja Jézus. (Ján. 6, 39.) „Eljön az óra, melyben mindnyájan, kik a sírokban vannak, meghallják az Isten fia szavát. És eljönnek, kik jót cselekedtek, az élet föltámadására, akik pedig gonoszt cselekedtek, az ítélet föltámadására." (Ján. 5, 28. 29.)

A *föltámadás lehetőségét* tettekkel is bebizonyította Jézus, midőn

halottakat életre keltett és maga is halottaiból föltámadt. Azért „az, aki föltámasztotta Jézus Krisztust halottaiból, megeleveníti a ti halandó testeteket is, hogyha annak lelke tibennetek lakik", írja *sz. Pál* (Róm. 8, 11.) Aki semmiből létre tudta hozni azt, ami nem volt, föl is támaszthatja azt, ami volt. (V. ö. a természet föléledése tavasszal, a hernyó átváltozása bábbá és pillangóvá, a mag kikelése stb.)

Az *ész* követeli a test föltámadását, mert a lélek halhatatlan, de test nélkül nem egész ember. A lélek már úgy van megalkotva, hogy testet éltessen és ezzel együtt működjék. Azért „tökéletesebb a lélek állapota a testben, mint a testen kívül". (Sz. Tamás.) Boldogságunk is tehát csak akkor lehet tökéletes, ha ismét egész emberek leszünk, vagyis ha a test ismét egyesül a lélekkel. — Isten igazságossága is megkívánja, hogy jutalomban vagy büntetésben a testnek is legyen része, amint része volt a jó vagy rossz elkövetésében. Mert senki sem élvezi a jutalmat más állapotban, mint amilyenben fáradott érte. (Sz. Tamás.)

A föltámadás ennélfogva általános lesz, mert a lélek természete kívánja a testtel való egyesülést.

A megdicsőült test a lélek finomságával *(subtilitas),* mozgékonyságával *(agilitas),* tisztaságával bír, melynek dicsfénye *(claritas)* átömlik az ember egész valóján. Alakját, szépségét a lélek határozza meg. A lélek éltető és átható befolyását a testre bizonyítják a Krisztussal együtt szenvedő emberek, kik az ő sebhelyeit hordták. (Számuk több mint 250. A sebhely stigma szóról stigmatizáltaknak nevezzük őket.) Ha a lélek Istennel egyesült, a test nem szenved többé *(inpassibilitas),* mert tökéletesen alávettetik a lélek uralmának.

37. Az igazak örök élete.

(„Hiszem... az örök életet.") Az utolsó hitágazat az örök életről szól. Isten léte, a lélek halhatatlansága, a testek föltámadása bizonyítja, hogy *van örök élet.* Jézus is örök életről és örök kínról beszél. (Máté 25, 48.)

Hittétel, hogy az igazak örök életét *ideiglenes állapot,* szenvedés a tisztítóhelyen előzi meg.

I. A tisztítóhely.

(Van tisztítóhely = purgatorium.) Ezt bizonyítják *Jézus* szavai, ki arra inti a bűnöst, hogy egyezzék meg hamar Istennel, míg itt van az élet-

ben, nehogy tömlöcbe vettessék, ahonnan ki nem jön, míg le nem fizeti az utolsó fillért. (Máté 5, 26.) „Tehát a tömlöcből, a bűnhődés helyéről ki lehet jutni, ha a lélek megbűnhödött minden tartozásért. Ez nem más, mint a tisztítóhely.“ (Sz. Ciprián.) Más helyen (Máté 12, 32) azt mondja Jézus, hogy vannak bűnök, melyek sem ezen, sem a másvilágon meg nem bocsáthatók. Tehát vannak olyanok is, melyek a másvilágon megbocsáthatók.

Az első keresztények halottaikért imádkoztak és bemutatták értük a sz. miseáldozatot. Erről tanuskodnak a katakombák feliratai, a régi egyházatyák. (Tertullianus, sz. Ágoston. L. Kath. Egyháztörténet 14. §.) Ezt mégteszi az egyház most is. (Halottak napja a XI. század óta.) Sőt azokban is megvan a nagy hajlandóság és szokás, imádkozni a halottakért, kik tagadják a tisztítóhelyet. Ám ennek csak úgy van értelme, ha van tisztítóhely; mert ha csak mennyország és pokol van: a megdicsőültek nem szorulnak imáinkra, az elkárhozottaknak pedig nem használ, mert ki nem szabadíthatók a kárhozat helyéről (l. alább).

Az *ész* követelménye, hogy legyen tisztítóhely. Isten végtelen tökéletessége megkívánja, hogy a mennybe „semmi fertőztetett ne menjen“ (Jel. 21, 27); igazságossága pedig azt, hogy örökkétartó büntetéssel ne sujtsa a kisebb hibákat. De hány ember van, ki távol van a halálos bűntől, de mégsem olyan tiszta, hogy azonnal a tiszta lelkek társaságába jusson? Kell tehát közbenső állapotnak lennie. Ha ilyen nem léteznék, az utókor nem gyakorolhatná a felebaráti szeretetnek azt a nemét, mellyel érdemeit a megholtakért fölajánlja.

(Meddig tart?) A tisztítóhely csak a *világ végéig tart;* mert az Üdvözítő az utolsó ítélet után csak kétféle állapotot helyez kilátásba: örök boldogságot és örök kárhozatot. — Az *egyes lelkek* addig maradnak ott, „míg le nem fizetik az utolsó fillért”.

(Milyen kínok vannak ott?) *„A pokol és tisztítóhely kínjai közt nincs különbség.“* (Sz. Tamás.) A szenvedő lelkek fájdalmát azonban *enyhíti* a tudat, hogy előbb-utóbb üt a szabadulás órája. — „Óh szállj le életedben többször a tisztítóhelyre, hogy holtod után ne kelljen oda jutnod.” (Ágoston.)

II. A mennyország.

(Van mennyország.) A mennyország örökkétartó boldogság helye, ahová azok jutnak, akik egészen bűn nélkül vannak és büntetést nem érdemelnek. Hogy van ilyen, az kitűnik *Jézus* szavaiból, aki gyakran említi a mennyek országát, melyet ezen kívül „paradicsom”-nak, „örök hajlékok”-nak, „nem e világról való ország”-nak, „királyi lakomá”-nak nevez.

Az *ész* követelménye, hogy legyen mennyország. Csak így képes a túlvilági igazságszolgáltatás a földinek hiányait helyrehozni, az üldözött erényt jutalmazni, ha van mivel: ha van mennyország. Ha továbbá az emberi lélek természeténél fogva képes arra, hogy tisztán szellemi javakban akár örök időkig örömét lelje, akkor kell, hogy erre a képességre valamikor szükség is legyen. Már pedig ilyen szellemi javak (l. alább) teszi ki a mennyország fogalmát. Egy örök boldogság után való ellenállhatatlan vágy, melyet a Teremtő oltott belénk, szintén nem lehet hiábavaló.

Valamennyi nép, még pedig *minden időben* hitt egy örökkétartó boldogságban, jóllehet különböző fogalmai voltak róla.

(Milyen örömök vannak ott?) A mennyei javak elsősorban szellemiek, még pedig ami az *emberi észt* egyedül képes kielégíteni: a végtelen igazság, Isten boldogító látása. Istent színről-színre látni, nem testi szemekkel, hanem az Istennel egyesült értelem erejével (sz. Tamás): a legfőbb boldogság. A lélek azért mégsem fogja föl Istent egészen, mert ez végtelen, de ép ezért nem lesz a boldogságnak sem vége, mert „az úrnak örömeiben”, Istenben és az ő műveiben mindig új és új szépségeket fog látni. — Ezzel együttjár a *szív kielégülése* Isten boldogító szeretetével. „Tenálad, tebenned, temiattad örvendezni, óh Uram! ebben áll az örök élet.” (Sz. Ágoston.) A végtelen jóság mellett minden ideigtartó öröm elveszti minden értékét, mint az örökkévalósághoz képest a mulandó idő.

Istenen kívül az ő hű képmásai: az üdvözült lelkek szépsége s ennek kimondhatatlan sokfélesége (hiszen nincs két teljesen egyforma lélek), a szeretet, mely őket egyetlen *nagy társasággá* köti össze: kimeríthetetlen örömök forrása. Már a földön sincs nagyobb boldogtalanság, mint a gyülöltetés és nincs nagyobb boldogság, mint az a tudat, hogy szeretnek. És ha testünk nem volna akadály, végtelen örömmel megelégednénk azzal a boldogsággal, melyet szerető lelkek társasága a földön nekünk nyujt, minden anyagi jó kizárásával. Ezt az örömet fokozza a mennyben az a tudat, hogy a halál sem szakít annak véget.

Isten örök látása *örök tevékenységgé* lesz. Nem az „unalmas“ dicsőítés, hanem az Istenéhez hasonló folytonos működés, a világkormányzásban való részvétel stb. adhat halvány fogalmat az Úrnak örömeiről, melyeket számunkra öröktől fogva készített.

A lélek boldogságában részesül természetes eszköze is: a *test.* Ez már nem háborog, kielégítetlen vágyai nincsenek. „És letöröl Isten min-

den könnyhullatást az ő szemeikről; és halál többé nem leszen, sem bánat, sem fájdalom.“ (Jel. 21, 4); a nagy öröm meggátol minden fájdalmat (Aristoteles) és éhséget, ahogy azt a földön is rendkívüli öröm idején tapasztaljuk.

(A boldogság foka.) A boldogság *teljes* lesz, de *nem egyenlő*, mint sok mérték teljes lehet, de nem egyenlő. Maga Jézus mondá, hogy lesznek elsők és utolsók és amily mértékkel mi mérünk, olyannal visszaméretik nekünk. „Aki szűken vet, szűken is arat.” (Kor. II. 9, 6.) Tehát ki-ki érdeme szerint.

Hogy azonban a boldogság teljesen kimeríti a lélek fölfogóképességét, arról *Jézus* tanuskodik: „Örüljetek és vigadjatok, mert a ti jutalmatok bőséges mennyekben.” (Máté 5, 12.) „Nektek most ugyan szomorúságtok vagyon, de ismét meglátlak titeket és örvendeni fog szívetek, és örömeteket senki sem fogja elvenni tőletek.” (Ján. 16, 22.) És sz. *Pál:* „Szem nem látta, fül nem hallotta, sem az ember szívében föl nem hatott, amit Isten azoknak készített, akik őt szeretik”. (Kor. I. 2, 9.)

Ennél többet fölösleges tudnunk és nem is közöl többet az isteni kinyilatkoztatás a mennyországról. A *helyről* legkevésbé, hiszen más helyrajzi viszonylatok lesznek, amelyekről ebben az életben nem is lehet fogalmunk. „Ha az emberek oly nagy gondot fordítanak arra, hogy valamivel később haljanak meg, mit kellene akkor tenniök, hogy örökké éljenek?“ (Ágoston.)

38. A gonoszok örök élete.

(Van pokol.) A *pokol* örökké tartó kínok helye, ahová azok jutnak, akik halálos bűnnel halnak meg.

Jézus világosan beszél róla, mikor „örök tűznek“ nevezi és „külső sötétségnek, hol sírás és fogak csikorgatása leszen”, (Máté 22, 13), „ahol férgük meg nem hal és tüzük ki nem alszik.“ (Márk 9, 43.) Sz. *Pál:* „Kik nem ismerik Istent és nem engedelmeskednek a mi Urunk Jézus Krisztus evangéliumának, megbüntettetnek örök veszedelemmel”.

Isten és a *halálos bűn fogalmából* szükségkép következik, hogy legyen örök kárhozat. Isten igazságossága nem engedheti meg, hogy a gonosz végre is ugyanolyan sorsra jusson, mint az igaz és nélküle ép oly boldogok lehessenek a gonoszok, mint övele az igazak. A romlott gyümölcsnek nem lehet ugyanazon sorsa, mint a jónak.

A *bűn* fogalma is megköveteli az örök büntetést. A halálos bűn végtelen sérelem, mert Isten ellen irányult, kinek fölsége végtelen. A büntetésnek is végtelennek kell lennie. — A halálos bűn továbbá elfordulás Istentől, ellenszenv minden iránt, ami Istenre (egyházra, szentekre) vonatkozik. Ilyen állapotban halt meg a gonosz. Már pedig, amilyen állapotban a lélek elhagyja a testet, olyan állapotban marad is. Ha a fa ledől délre vagy északra, ott marad azon a helyen, ahová esett. Az emberi lélek is az Istentől való tökéletes elfordulás állapotában képtelen az örök boldogságra, mely ép az Istennel való egyesülésben áll. Enélkül ép oly kevéssé lehet meg a boldogok társasága, mint a hal víz nélkül. Azért az elkárhozott lelket Isten sem mentheti meg, mert senkit sem lehet kényszeríteni, hogy halála után abban lelje örömét, akitől és amítől egész életében teljes szívvel elfordult. Isten tehát egyebet nem tesz, mint hogy mindenkit hajlama szerint ítél meg: abban az állapotban hagyja, amelyet ő maga választott.

Valamennyi nép, és pedig *minden időben* hitt a pokol létezésében. Igy az egiptomiak, a görögök (Tantalus, Sisyphus, danaidák), a rómaiak, ősgermánok (hel) stb.

(Milyen kínok vannak ott?) A *kárhozat* büntetése (poena damni), mely abban áll, hogy az emberi lélek meg van fosztva Isten látásától; a végtelen igazság és szeretet utáni olthatatlan vágy sohasem elégül ki. Amibe örömét helyezte, az mind a földön marad. A társaság, melybe került, azok társasága, kik csak érdekből szerettek, de annál inkább gyülölték. A szeretet teljes hiánya, a lelkiismeret furdalása, kimondhatatlan vigasztalanság és kétségbeesés, a kiolthatatlan tűz okozzák az *érzés* büntetését (poena sensus). Jóllehet ez a tűz különbözik a földi tűztől (nem világít, nem szorul élesztésre, tüzelő anyagra), ugyanazon kínzó erővel bír. Azért kéri a pokolba került dúsgazdag Ábrahámot, hogy küldje le Lázárt, ki ujját vízbe mártsa s enyhítse az ő nyelvét, mert gyötörtetik e lángban.

(A büntetés foka.) A büntetés *teljes* lesz, de *nem egyenlő,* hanem kinek-kinek bűnei és gonoszságának foka szerint. A büntetést fokozza a tudat, hogy annak sohasem lesz vége. „Tüzük ki nem alszik.” „Hagyjatok föl minden reménnyel, ti, kik ide beléptek.” (Dante, Paradicsom XV.) Azért mondja Jézus a kárhozat fiáról: „Jobb lett volna, ha nem született volna az az ember”. Az üdvözültek sem tehetnek az elkárhozottakért semmit: „Közöttünk és közöttetek nagy köz vagyon, hogy azok, kik innen át akarnak menni hozzátok, ne mehessenek, sem onnan ide át ne jöhessenek“. (Luk. 16, 26.)

(Ellenvetések.) 1. A *pokolból még nem jött ki* senki, tehát nem tudjuk, hogy van. — Felelet: És ha jött volna valaki, több hitelre találna, mint Jézus? Mivel bizonyítaná, hogy csakugyan ott volt? Azért mondja erre az ellenvetésre maga Jézus: „Ha Mózest és a prófétákat (hozzátehetjük: ha Jézust és az apostolokat) nem hallgatják, ha valaki a halottak közül föltámad, sem hisznek". (Luk. 16, 31.) A konkolyra nem mentség az, hogy más konkoly még vissza nem került a tűzből. Hiszen ép az a sajátsága a kárhozat tüzének, hogy onnét nincs szabadulás.

2. Mikép büntethet Isten *örökkétartó* büntetéssel időben elkövetett bűnt? — Isten nem annyira a bűnt, mint a bűn után megmaradt állapotot bünteti, melyet a bűnös elmulasztott megszüntetni. Mivel a rosszakarat, a bűnbeli állapot, mint láttuk, a halál után már meg nem változtatható: tehát örökké tart, azért a büntetésnek is örökké kell tartania. Hiszen aki halálos bűnben megmaradt és meghalt, az akár egy örökkévalóságon át is élne halálos bűnben és folytatná az Isten nélküli életet a halál után is, ha lehetne. Azért a büntetés sem lehet más, mint örök. Csak így állhat helyre a megzavart erkölcsi rend. — Hogy különben mennyire igazságos lesz Isten örökkétartó büntetése, azt akkor az ész be fogja látni, mint sok egyebet, miről most annyi nehézségünk szokott támadni. — Csak örökkétartó büntetéstől való félelem fékezheti kellőleg a szenvedély hatalmát és adhat erőt az erény gyakorlására akkor is, ha ez nagy nehézségekbe ütközik.

*

„Elétek adtam az életet és a halált, az áldást és az átkot . . . válaszd hát az életet! (Móz. V. 30, 19.)

kes." (*Mihalovics Zsigmond*, Budapest.) — „Nagyon világos, érdekes és praktikus magyarázata a kath. A. fenséges szertartásainak." (*Dr. Sztollár Tamás*, Érsekújvár.) — „Áttanulmányozván az A-féle Szertartástant, igen megtetszett annak beosztása, egyszerű, a gyermek felfogásához szabott nyelvezete." (*Horváth Kázmér*, Szentgotthárd.) — „Növendékeim még sohasem szerettek úgy könyvet, mint ezt: (t. i. egyháztörténetet), sokan előreolvasták." (*Hévey Gyula*, Budapest.) — „Nagyon meglepett. Őszintén gratulálok. Könyve nem a régi sablonos úton jár, érdekes, úgy, hogy alig tudja letenni az ember." (*Dr. Krizs Árpád*, Budapest.) — „Tankönyve az eddig ismertek közt a legjobb és legáttekinthetőbb." (*Harza Lajos*, Budapest.) — „Nemcsak növendékeim tanulták örömmel, de a másvallású növendékek is elkérvén társaiktól, szívesen olvasgatták azt." (*Székely János*, Székelyudvarhely.) — „Igen tetszik nekem. Alkalmazkodik a fejlődő gyermeklélekhez, mely már hajlandó a reflektáló működésre, de még sok benne a konkrétség. E könyvben is nem általános korfestéseket nyerünk, hanem a tanuló konkrét tények által szívja fel a megfelelő korok szellemét." (*Mihalovics Zsigmond*, Budapest.) — „Kitűnő beosztású, világos nyelvezetű s könnyen áttekinthető E.-ét tanítom, melyhez örömmel gratulálok." (*Gerstner Béla*, Keszthely.) — „Képzői növendékeim a legnagyobb odaadással, örömmeel és könnyedséggel tanulták meg (hittan-erkölcstant); megkönnyítette a tanulást, hogy a Kis Káté rendszerén halad a könyv." (*Garabet Gerő*, Nagyszeben.) — „Fiam egy igen ügyesen megírott, tetszetős, jó beosztású, világos előadású Katholikus Egyháztörténetet tanul. (Irta Aubermann Miklós.) A könyvet átlapozva, elgondolom, hogyha a szerzője ennyi szellemi arravalósággal, öntudatossággal és pedagógiai készséggel nem a harcos egyházat, hanem az elfogulatlan erkölcsi nevelést és az igazságot szolgálná: a magyar tanárvilágnak és iskolai nevelésnek nem közönséges munkása lenne. Azonban az a törekvés, hogy az egyház hatalmát tűzön-vízen át szolgálja, hogy az ifjúságból harcos katolikusokat neveljen..." (A szabadkőműves „Világ" 1911. szept. 10.) — „Tényleg Ft. úr könyvei a legjobbak úgy rövidségük, tömör tartalmuk, mint könnyűségük miatt." (*Martini Károly*, Galgóc.) — „Igazán becses tankönyveit akarom bevezetni... Élveztem az érthető előadást, a pompás beosztást és mondhatom, hiszen tíz éve tanítok, eddigeelé nem jelentek meg ilyen praktikus tankönyvek." (*Dr. Moser Sándor*, Pozsony.) — „Fséged tankönyveit szándékozom én is diákjaimmal tanulni, mert világos és áttekinthetőbbnek találom őket a többinél." (*Kory Ottó* ferencr., Szászváros.) — „(Könyvei) mindenütt pompásan beváltak, Isten áldja meg értük." (*Dr. Wild Endre* minor., Pancsova.) — „Legyen szabad a legnagyobb megelégedés és dicséret hangján Fségedről megemlékeznem. Sok szerző tankönyve járt kezemben, de mondhatom, hogy az újabb keletű tankönyvek között a legmegfelelőbbnek és leggyakorlatiabbnak az Ön könyveit tartottam. És nem csalódtam." (*Garabet Gerő*, Nagyszeben.) — „Hiába, mint a filozófiai kart is elvégzett tanár, én paedagógiai szempontból a legtöbbre Ft. Uram könyveit tartom, mert a tudományosság mellett ezek a legjobb beosztásúak." (*Mődly Dezső* ciszt., Eger.) — „Praxisomból tudom, hogy könyvei világosak, könnyen áttekinthetők és az anyag elsajátítására a legalkalmasabbak." (*Györgyi János*, Székesfehérvár.) — Mint „hazatért" hittanár kopogtatok be, hogy Fséged értékes középiskolai hittankönyveiből... (*Csergő Benedek*, Kolozsvár.) „Ezek (t. i. A-féle könyvek) kiváló jóságát már a régi jó, 22 év előtti magyar világból ismerem némiképen." (*Dr. Balásy Imre*, Kolozsvár.) — „Az A-féle könyvek könnyebbek, jobban megfelelnének a középiskolás lányoknak." (*Bódy István*, Nyiregyháza.) — „Növendékeim és magam is nagyon szeretjük N.-od könyveit éppen a világos és könnyű megérthetőségük miatt. Szinte várják a hittanórákat." (*Monostory Gyula*, Ráckeve.) — „Több tankönyvet tanulmányoztam át a szünidő folyamán, melyek közül a Ft. úr könyveit találtam legalkalmasabbnak. Be is vezettem a jelen tanévben." *Czap József*, Munkács.)